

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEVLET, ÖZEL SEKTÖR, SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARI İLİŞKİSİ: BAZI UYGULAMA
ÖRNEKLERİ

GİZEM ÖZTİMUR
2501030602

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FİGEN ALTUĞ

İSTANBUL 2008

ÖZ

Bu çalışmada, piyasa mekanizmasının toplumun refah seviyesini yükseltmedeki başarısızlığının düzeltilmesi için, üçlü aktörün, ‘Devlet, Özel Sektör ve Sivil Toplum Kuruluşları’ arasındaki işbirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Özellikle Avrupa Birliği Kurumlarınca yürütülen çalışmaların, resmi belgelerin, ortaklık girişimlerinin geliştirilmesi ve çerçevesinin hazırlanması konusundaki girişimlerin incelenmesi, piyasanın üç aktörü ve onların örnek ve muhtemel ortaklık yapılarının incelenmesiyle birlikte bu alana katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Tezde birinci olarak, ortaklık ihtiyacı, uygulama örnekleri, uluslararası kabul görmüş ilke ve standartlar ile birlikte bunları yaymaya çalışan uluslararası organizasyonlar tarif edilmiştir. İkinci bölümdeyse Avrupa Komisyonu’nun hazırladığı teklif belgeleri ve çok ortaklı forum sonuçları detaylandırılarak, sosyal şirket sorumluluğu için geliştirilmeye çalışılan “Avrupa Modeli” üzerinde durulmuştur. Tez, sivil toplum kuruluşlarının vergilendirmesi esas alınarak, ortaklık inşaa kapasitesinin ortaya konulması ve Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin sosyal sorumluluk kapsamında geliştirdikleri çok paydaşlı projelerin değerlendirilmesi ile tamamlanmıştır.

ABSTRACT

In this thesis, I tried to examine the role of three actors, Government, Private Sector and NGO's, their relationship for the correction of market failure where the market mechanism is insufficient in leading society to its maximum welfare level.

The thesis contributes to knowledge by examining the role of each actor in the market and their possible partnership structures by stating negotiations held in Commission of European Union and frameworks for further implementations of the partnership activities.

The thesis is organized as follows. First, need of partnership described with the involvement of international promoter organizations, as codes and standarts with samples from implemented activities. The second section of thesis deal with a European model for Corporate Social Responsibility, detailed with green paper and results of the multistakeholder froum. The thesis concludes with the third section; the existing situation of partnership building capacity of civil society organisations in Turkey analyzed from the taxation contemplation and in the end "best practices" of Turkish Corporate Social Responsibility partnership projects assessed.

ÖNSÖZ

Çalışmanın amacı bugünkü ekonomik sistemin içinde bulunduğu sıkıntılardan kendini kurtarabilmek ya da diğer bir ifade ile sürdürülebilirliğini sağlamak amacı ile üretmiş olduğu mekanizmalardan biri olan, “Çok Paydaşlı Sosyal Sorumluluk” anlayışını ve uygulamalarını araştırmak ve bu girişimlerin yeterliliğinin anlaşılmasına dönük bir katkı sunmaktır.

Çalışma, sosyal sorumluluk kavramının incelenmesi, devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan katkıların değerlendirilmesi, ilgili sertifikasyonların tanımlanması, Avrupa Birliği’nin konu ile ilgili direktiflerinin araştırılması ve oluşan faydanın örnek uygulamalarla analiz edilmesi ile gerçekleştirilmiştir.

Çok paydaşlı bir yapıya sahip kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) anlayışını, gelişimini ve güncel uygulamalarını incelemek, yine farklı disiplinlerin katkısı ile mümkün olabilecek bir çabadır. Bu çalışma, günümüzdeki işleyiş mekanizmalarını anlamak üzere uluslararası uygulamaların, Avrupa Birliği’nde “ortaklık” yapısının gelişimine yönelik çalışmaların ve resmi belgelerin incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. Neden olarak da, gelişmekte olan bir alan olması, barındırdığı farklı unsurlardan dolayı çok disiplinli bir konu olması, ulaşılabilen kaynakların yabancı dilde ve yerel dinamiklerle ilgili olması gösterilebilir. Diğer bir nedense, araştırmaların genelde gelişmiş ülkelerle ilgili olması ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için kısıtlı kaynakça bulunmasıdır.

Tez danışmanım Prof. Dr. Figen Altuğ’a özen ve sabırla bana destek olduğu için teşekkür borçluyum. Hocalarım Prof. Dr. İzzettin Önder ve Prof. Dr. Hülya Kirmanoğlu’na ve tüm Maliye Bölümü hocalarıma, yüksek lisans dönemi boyunca bana katkıları ve dünyaya, sisteme sorgulayan bir gözle bakmamı sağladıkları için ayrıca teşekkürlerimi sunarım. Bu süre boyunca manevi desteğini esirgemeyen aileme de çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ŞEKİLLER.....	VIII
TABLolar.....	VIII
EKLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET, ÖZEL SEKTÖR VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İŞBİRLİĞİ.....	4
---	---

1.1. GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	4
-----------------------------------	---

1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ve İŞBİRLİĞİ İHTİYACININ ANALİZİ.....	11
1.2.1. Eleştirel Yaklaşımlar.....	15
1.2.2. Karşılaştırmalı Değerlendirme.....	18

1.3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	21
------------------------------------	----

1.4. ULUSLARARASI KABUL GÖREN UYGULAMALAR.....	26
1.4.1. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi.....	26
1.4.2. Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika İle İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi.....	29
1.4.3. Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi.....	30
1.4.4. Küresel Raporlama İnisiyatifi.....	32
1.4.5. SA-8000 Sosyal Uygunluk Standardı.....	32

1.4.6. Proje Döngü Yönetimi (PDY).....	34
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI.....38

2.1. SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞI GELİŞTİRME

UYGULAMALARI.....38

2.1.1. Avrupa Birliği Resmi KSS Uygulamaları.....	39
---	----

2.1.2. Avrupa Komisyonu'nun Hazırladığı Teklif Belgesi.....	42
---	----

2.1.2.1. KSS ve İçsel Etki Alanları.....	44
--	----

2.1.2.1.1. İnsan Kaynakları Yönetimi.....	44
---	----

2.1.2.1.2. İş Yerinde Sağlık ve Güvenlik.....	45
---	----

2.1.2.1.3. Değişime Adaptasyon.....	45
-------------------------------------	----

2.1.2.1.4. Çevresel Etki ve Doğal Kaynakların Yönetimi.....	46
---	----

2.1.2.2. KSS ve Dışsal Etki Alanları.....	47
---	----

2.1.2.2.1. Yerel Halklar.....	48
-------------------------------	----

2.1.2.2.2. İş Ortakları, Tedarikçiler ve Tüketiciler.....	48
---	----

2.1.2.2.3. İnsan Hakları.....	49
-------------------------------	----

2.1.2.2.4. Küresel Çevre Kaygısı.....	50
---------------------------------------	----

2.1.2.3. Bütünsel Yaklaşımla Sosyal Sorumluluk.....	50
---	----

2.1.2.3.1. Sosyal Sorumluluk İçeren Yönetim.....	50
--	----

2.1.2.3.2. Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Denetimi.....	51
---	----

2.1.2.3.3. İş Yerinde Kalite.....	52
-----------------------------------	----

2.1.2.3.4. Sosyal ve Ekolojik Etiketleme.....	52
---	----

2.1.2.3.5. Sosyal Sorumluluklu Yatırım (SSY).....	53
---	----

2.1.3. Lizbon Stratejisi ve KSS.....	54
--------------------------------------	----

2.1.4. KSS İçin Çok Paydaşlı Avrupa Forumu.....	55
---	----

2.1.4.1. Sosyal Sorumluluklu Yatırımlara Teşvik.....	56
--	----

2.1.4.2. Gelişmekte Olan Ülkeler için Öneriler.....	57
---	----

2.2. ÖRNEK UYGULAMALAR.....57

2.2.1. İtalya KSS Uygulaması.....	57
-----------------------------------	----

2.2.1.1. KSS'nin Desteklenmesi.....	59
2.2.1.2. KSS'yi Destekleyici Ulusal Politikalar.....	61
2.2.2. İngiltere KSS Uygulaması.....	62
2.2.2.1. KSS'nin Desteklenmesi.....	63
2.2.2.2. KSS'yi Destekleyici Ulusal Politikalar.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KALKINMA AMAÇLI ÇOK PAYDAŞLI YAPI ve BAZI ÖRNEK UYGULAMALAR.....	66
---	-----------

3.1. TÜRKİYE'DE DEVLET, ÖZEL SEKTÖR VE STK

İŞBİRLİĞİ.....66

3.1.1. Türkiye'de Devlet ve STK İlişkisi.....66

3.1.1.1. STK'lar ve Vergi Yasaları.....69

3.1.1.2. STK'lara Bağış İçin Uygulanan Vergi İndirimleri.....70

3.1.2. Özel Sektör ve STK İlişkisi.....73

3.2. TÜRKİYE'DEN ÖRNEK UYGULAMALAR.....75

3.2.1. Özel Sektör Çıkışlı Sosyal Sorumluluk Projeleri.....76

3.2.1.1. Kardelenler Projesi.....76

3.2.1.2. Mesleki - Teknik Eğitimi Özendirme Programı.....77

3.2.1.3. 200 Şanlıurfalı Kadın Artık Bilgisayar Kullanıyor Projesi.....78

3.2.1.4. Aile İçi Sıddete Son Projesi.....79

3.2.1.5. Hayata Artı Gençlik Fonu Projesi.....82

3.2.2. STK Çıkışlı Sosyal Sorumluluk Projeleri.....84

3.2.2.1. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Projeleri.....85

3.2.2.2. İstanbul Ticaret Odası'nın Projeleri.....88

3.2.2.3. Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi.....90

SONUÇ ve ÖNERİLER.....	94
-------------------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	98
EKLER.....	110

ŞEKİLLER

Şekil 1:	Kamu'nun Kurumsal Sorumluluk Politikasını Analiz Etmek İçin Kullanılan İlişkisel Model.....	13
Şekil 2:	Proje Döngüsü.....	36
Şekil 3:	Avrupa Komisyonu Teklif Belgesi'ne göre KSS.....	43

TABLolar

Tablo 1:	STK'ların Devletle İşbirliği.....	68
Tablo 2:	Kurumlar Vergisi Kanunu 14/6. Maddesine Göre Tüzel Kişilerin Bağış/Yardımları ile İlgili Düzenlemeler.....	71
Tablo 3:	Özel Sektör ve Devlet'in STK'lara Desteği.....	72

EKLER

EK 1:	SA 8000 Kullanıcıları.....	110
EK 2:	Kardelenler Projesi.....	111
EK 3:	Mesleki Teknik Eğitimi Özendirme Programı.....	114
EK 4:	Şanlıurfalı Kadın Artık Bilgisayar Kullanıyor Projesi.....	116
EK 5:	Aile İçi Şiddete Son Projesi.....	118
EK 6:	STK'lara İlişkin Bazı İstatistikler.....	121

KISALTMALAR

A.e.	Aynı Eser
A.g.e.	Adı Geçen Eser
BM	Birleşmiş Milletler
BMKP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
ÇEV	Çağdaş Eğitim Vakfı
ETİ	Etik Ticaret İnisiyatifi
ISO	International Organization for Standardization
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KADER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
KİS	Küresel İlkeler Sözleşmesi
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
PDY	Proje Döngü Yönetimi
SKIP	STK-Kamu İşbirliği Projesi
SSY	Sosyal Sorumluluklu Yatırım
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
v.b.	Ve benzerleri

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılanan ve kısa dönemde benzersiz bir gelişim sağlayan bugünün kalkınmış ülkeleri, içinde bulunduğumuz dönemde küreselleşmenin sorunlu etkilerini hafifletmek, günümüz piyasa ekonomisi kapsamında ortaya çıkan sorunları gidermek ve toplumun tüm aktörlerinin kalkınma yönünde organize olmasını sağlamak için “çok paydaşlı ortaklıklar” geliştirmektedir. Diğer taraftan özel sektör kurumsal sürdürülebilirliğini arttırmak, marka imajına olumlu katkı sağlamak ve iletişim içinde olduğu tüm çevrelerle, paydaşlarıyla, ilişkisini sağlamlaştırmak için “kurumsal sosyal sorumluluk” (KSS) faaliyetleri yürütmektedir. Sivil toplum ise hem birey bazında hem de sivil toplum kuruluşları (STK’lar) içinde organize olarak üretim, dağıtım ve tüketim sürecine müdahale etmekte; daha adil, şeffaf ve sürdürülebilir mekanizmaların kurulması için çalışmalar yürütmektedir. Her üç aktörün, devlet, özel sektör STK’ların, katkı sağladığı, ortak çıkarları için ortak hareket etmek zorunda kaldıkları bu alan ve günümüzdeki uygulamaları çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Ekonomik sistemin sürdürülebilmesi için, sivil toplum kuruluşlarından gelen baskılara karşı kayıtsız kalmayarak önlemler alınması gerekmiştir. Bu önlemler insan hakları, işçi hakları, ayırimcılığa karşı mücadele, eğitim, sağlık, emniyet, çevre ve doğal kaynaklar gibi birçok alanda düzenlemelere gidilmesine neden olmuştur. Burada çok önemli bir nokta, işbirliği yaklaşımlarının, bu doğrultudaki çalışmaların ve ortaklık düzeyindeki birlikteliklerin “gönüllülük” esasına dayalı olmasıdır. Gönüllülük, doğası gereği isteğe bağlı bir girişim olması ve her tür faaliyeti ile ne kadar “iyi” unsur taşıyor olsa da sürdürülebilirliği ve etkinliği açısından garanti vermeyen bir kurumdur. Ekonomik, sosyal ve çevresel olarak sürdürülebilir bir sistem için bütün aktörlerin gönüllülük tabanında katılımını içeren ortaklıkların, hangi alanlarda, kimler tarafından, nerede, ne zaman ve nasıl yapılacağı ise yine belirgin bir sisteme bağlı olmayan, karmaşık bir yapıdır.

Devletin vergi geliri ile yaptığı sosyal, çevresel yatırım ve harcamaların yetersiz kalması durumunda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesine özel sektörün gönüllü katkısı toplumun öncelikli alanlarına da yönelik olabilecek midir? Ya da devletin öncelikleri ile özel sektörün öncelikleri örtüşür mü? Özel sektörün gelişime katkısı devletin öncelikli alanlarına yönlenebilir mi? Bu sorular, işbirliği ilişkisinin gönüllülük temelinde olması ve uygulama çerçevesinin geliştirilmemiş olması nedeni ile cevapsız kalmaktadır. Bugünkü örnekler incelendiğinde hem yerli hem yabancı uygulamalarda, özel sektörün devreye girdiği sosyal sorumluluk alanında etkin olmayan faaliyetlerin, sosyal gelişim için kamu önceliği gözetmeyen projelerin yürütüldüğü, bu durumun ise kaynak israfına yol açtığı düşünülmektedir.

Özel sektör kuruluşlarının kârının bir kısmını faaliyet gösterdiği bölgedeki sosyal ve çevresel sorunların giderilmesine yönelik uygulamalara ayırması, yani kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri yürütmesi, olumlu etki yaratabilecek bir mekanizma gibi görünse de gerçekte etkinliği tartışmalıdır. Özel sektör bu tür sosyal sorumluluk girişimlerini halkla ilişkiler kampanyasının bir uzantısı olarak gerçekleştirmekte, bu durumda ise kampanyaların sürdürülebilirliği sağlanamamaktadır. Şirketlerin olumlu katkı içereceği varsayılan projeleri geliştirmesi ve birlikte çalışacağı STK'nın seçilen alanda etkin olabilmesi ayrıca tartışılmalı konulardır.

Özelleştirmeler, kamu harcamalarının kısılması ve küreselleşme ile devletin ekonomik ve sosyal hayattaki etkinlik alanı daraltılırken, özel sektörün alanı üzerinde genişletici bir etki yaratılmıştır. Küreselleşmenin dünyada eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik ve çevre sorunlarını derinleştirilmesi, çalışma koşullarını ağırlaştırması ve devletin ekonomik ve sosyal hayattaki rolünü daraltması, büyüyen sorunlarla özel sektörün desteği olmadan mücadele edilebilmesini güçleştirmiştir. Düşük ücretler, kadın ve çocuk emeğinin istismar edildiği sağlıksız çalışma koşulları ve uzun çalışma süreleri dünyanın gelişmemiş ülkelerinde yaygın olarak rastlanan bir durumdur. İşgücü maliyetinin düşük ve yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu bu ülkeler, çokuluslu işletmelerin fırsat olarak değerlendirdikleri yatırım alanları haline gelmiştir.

Günümüzde artık kitle iletişim araçlarının yoğun olarak kullanılması ile suistimaller hakkında ilgililerin bilgilendirilmesi, toplumların bu konulardaki duyarlılığının artmasına yol açmıştır. Uluslararası alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları kamuoyunu bilgilendirerek farkındalık yaratmakta ve böylece şirketleri sorumluluklarına uygun davranmaya zorlamaktadırlar. Sivil toplum kuruluşları, insan haklarına aykırı uygulamalar, uygunsuz çalışma koşulları, çevreye ve doğal kaynaklara verilen zararlar gibi alanlarda önleyici girişimlerin başlatılmasında aktif bir rol oynamakta ve bu konuda toplumu bilgilendirmektedirler. Böylece tüketiciler, şirketlerin sosyal sorumluluk politikalarını yakından izlemekte ve sorumluluklarına duyarlı şirketlerin mal ve hizmetlerini tercih etmektedirler. Bu durum şirketlerin, ürün etiketlerine “üretim sürecinde çocuk işçi çalıştırılmamıştır”; “bu ürünü alarak kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik kampanyayı destekliyorsunuz” gibi açıklamalar koymalarına neden olmaktadır. Ayrıca, şirket faaliyetlerinin toplum ve çevrede yarattığı, insan hakları ihlalleri, uygunsuz çalışma koşulları, çevreye verilen zararlar v.b. olumsuz etkiler ile vergi vererek, istihdam yaratarak, topluma yaptıkları olumlu katkılar karşılaştırılmalıdır.

Devlet, özel sektör ve STK ortaklığında geliştirilen yeni uygulamalar, uluslararası kabul görmüş standartlar, ilkeler, raporlar ve yurtdışından örnek uygulamalar incelenerek Türkiye’deki durumun tartışıldığı bu çalışma üç bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde işbirliği ihtiyacının genel değerlendirmesi yapılmış ve uluslararası kabul görmüş uygulamalar incelenmiştir. İkinci bölümde Avrupa Birliği’nin KSS uygulamaları resmi belgeleri ile incelenmiş; İtalya ve İngiltere’deki örnek uygulamalar sunulmuştur. Üçüncü bölümde ülkemizdeki KSS uygulamaları genel olarak devlet, özel sektör ve STK üçgeninde değerlendirilmiştir. STK’lara uygulanan vergi yasaları ve bunlara dair sorunlarla birlikte bazı örnek proje uygulamalarına yer verilmiştir. Tez, genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç ve öneriler bölümü ile sona ermiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET, ÖZEL SEKTÖR

VE

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İŞBİRLİĞİ

1.1. GENEL BİR DEĞERLENDİRME

İçinde bulunduğumuz ekonomik sistem, sermaye unsurunun en önemli görevini “kâr elde ederek, üretim süreci boyunca kaynaklarını kullandığı, faaliyet gösterdiği bölgede vergi ödemelerini yapmak” olarak açıklamaktadır.¹ Fakat kâr elde ederken doğayı sorumsuzca tahrip etmek, çocuk işçi çalıştırmak, insan haklarına aykırı çalışma koşullarında üretim yapmak gibi, kimi zaman üretim yapılan bölgenin yerel yasalar ve uygulamaları ile çelişmeyen, kötü şartları da içinde barındırabilen bu faaliyetler, hem devletleri hem de sivil toplumu bu süreçte sermaye ile etkileşime girmeye, müdahale mekanizmaları geliştirmeye zorlamıştır. Sermaye ise kendini, farklı toplumsal koşullar altında sürekli olarak yeniden üretebildiği için, kâr oranlarının düşme eğilimine karşı yeni çözümleri gündeme getirmek, diğer taraflarla etkileşim içine girmek durumunda kalmıştır.²

Devlet, faaliyet unsurlarından topladığı vergileri, refah ve diğer gerekli harcamalar için kullanma sorumluluğunu, günümüzde yaşanan devletin küçülmesi ve bazı temel alanlardan çekilmesi, bazı hizmet alanlarının piyasaya açılması, özelleştirilmesi gibi nedenlerle yerine getirememektedir. Bunun sonucu olarak ise toplumların ihtiyaçları yeterince karşılanamamaktadır. Devletin yetersiz kalması, bireylerin organize olarak, tüzel kişilikler altında çeşitli iyileştirme çabalarına katkı sağlamaya girişmelerine neden olmaktadır. Bu organize bireylerden oluşmuş yapılara

---

¹ Milton Friedman, “The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits”, **The New York Times Magazine**, 1970, p. 2.

² Ahmet Yılmaz, **Kapitalist Devleti Anlamak**, Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 87.

STK denmektedir. Sivil toplum, kavram olarak, demokratikleşme ve toplumsal sorunlara çözüm arama alanını ifade etmektedir. Aynı zamanda sivil toplum, devlet, ekonomi ve aile arasında kalan sivil toplumsal sorunları çözmeye dönük bir tartışma alanı ve bu tartışmanın yaşama geçtiği örgütsel etkinliktir. STK'lar da, belli toplumsal, çevresel sorunlara çözüm bulunmasını, belli değerlerin korunmasını ve belli çıkarların yaşama geçirilmesini amaçlayan örgütlerdir.³ Günümüzde artık STK'lar yerel ve bölgesel faaliyet göstermenin ötesinde küresel bir yapıya kavuşmuşlardır. Keyman, bu durumu son yirmi yıla bağlayarak, sivil toplumun geçen zaman zarfında, canlanma sürecinde olduğunu, toplumsal değişim ve dönüşümü anlamada önemli bir “düşünce platformu” olarak kullanıldığını belirtmektedir. Bununla birlikte, demokratikleşmenin ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın da önemli bir aktörü olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır.

Piyasa sistemi içerisinde oluşan “risk” alanları karşısında, iş sahibi olma, eğitim, sağlık, beslenme, konut, refah, sosyal güvenlik, uluslararası yardım, barış, çevre, iş emniyeti, tüketicinin korunması gibi belli “haklar” konusunda devlet rol üstlenmek zorunda kalmıştır.⁴ Fakat piyasa mekanizmasının kendi sürdürülebilirliğini sağlamak amacı ile yarattığı sorunları gidermek için yapılan refah harcamalarının zaman içinde artması ve çeşitlenmesi, yapılan çalışmaları farklı yöntemlerin geliştirilmesine yoğunlaştırmıştır. Günümüzde, devletin toplumsal refah, ekonomik kalkınma, çevresel problemler gibi önemli alanlarda mücadele etme kapasitesi hakkında artan şüpheler, dünya genelinde karşılaşılan sorunların, risklerin ve tehlikelerin küresel olması, sonuç olarak küresel sorunlarla küresel mücadele yöntemleri gerekli olduğu kanısını da yaygınlaştırmıştır.⁵ Sermayenin küreselleşmesi, çevresel sorunların küreselleşmesi ve sivil toplumun etki alanının da küreselleşmesi, ortaya çok paydaşlı bir yapı çıkarmaktadır. Buradan hareketle “kalkınma için üçlü girişim”, bütün aktörlerin “elini taşın altına sokmasını” talep eden bir yapı oluşmasına zemin hazırlamıştır.

---

³ Fuat Keyman, **Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha**, Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları, 2006, s. 15.

⁴ Tülay Arın, “Refah Devleti: Bir Analiz Çerçevesi”, IX. Türkiye Maliye Sempozyumu, **Türkiye’de Bütçe Harcamaları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Yayını, 1996, s. 61.

⁵ Keyman, **a.g.e.**, s. 16.

Devlet, ihtiyaç ve sorunların çözümünü için çabuk davranmaması, öncelik alanlarının farklı olması gibi nedenlerle, sağlaması gereken hizmetler konusunda “yetersiz” kalabilmektedir. Bu durum ise sivil toplumun itici kuvveti ile sermayedarın kârının bir kısmını sosyal ve toplumsal iyileştirme projeleri doğrultusundaki ihtiyaçlara kanalize etmesi yani kurumsal sosyal sorumluluk anlayışı gibi bir girişimi ortaya çıkarmıştır. Kuşkusuz ki bu girişimde, tüketicinin karar alma sürecindeki politik tepkisinin, sivil toplum kuruluşlarının mal ve hizmet üretim sürecine dair izleme, farkındalık yaratma faaliyetlerinin ve özel sektörün marka itibarı kaygısının da payı büyüktür.

Refah devletlerinde yaşanan krizler ve sürdürülemeyen refah desteği, bazı kesimleri mağdur etmeye ve çevrenin sürdürülebilirliği konusunda endişe yaratmaya başlamıştır. Bu bağlamda toplumsal kalkınma hedefinin gerçekleşmesi için farklı modeller geliştirilmekte ve yeni kavramlarla, çözümler üretilmektedir.

Küreselleşen ekonomi, refah devleti krizlerine; o da küresel ve ulusal ekonomilerde toplumsal yönetişimin yeni formlarının aranmaya başlanması gibi politik mücadelelerin yükselmesine neden olmuştur. KSS ise bu çerçevede işlerliği olabilecek, devlet, özel sektör ve sivil toplum yönetişimi için yeni ve yaratıcı mekanizmalar geliştirilebilecek bir alan olarak görülmektedir.⁶

Dünya, sanayi sonrası toplumun iletişim ve bilgi teknolojilerini de arkasına alarak gelişen, sermaye ve bilginin hızlı transferi ile küreselleşen bir yapı haline gelmiştir. Küreselleşmeyle birlikte farklı örgütlenmeler ve kurumsal yapılar sivil alanda da hayata geçmiştir. Halk kitleleri, çıkar grupları çevresinde birleşerek sivil toplum örgütlerinin kurulmasını sağlamıştır. Sonuç olarak da, bu yapı ile siyasi ve ekonomik kararların alınmasında, önemli bir güç olarak şirketlere karşı mücadele etmeye başlamışlardır.⁷ Yeni şekillenmeye başlayan bu mücadelenin önemli bir diğer

---

⁶ Laura Albareda, Antonio Tencati, Joseph M. Lozano, Francesco Perini, “The Government’s Role in Promoting Corporate Social Responsibility; a Comparative Analysis of Italy and UK From the Relational State Perspective”, **Corporate Governance**, Vol 6 No 4, 2006, p. 388.

⁷ David Crowther, Renu Jatana, “The Free Market & Social Responsibility”, **International Dimensions of Corporate Social Responsibility**, Vol I, India, ICFI University Press, 2005, p. 13.

örneği ise 1990'lı yılların ortalarında, uluslararası petrol şirketi Shell ile uluslararası çevre kuruluğu Greenpeace arasında yaşanan Brent SPAR petrol kuyusunun kaldırılması isteğidir. Shell petrol şirketi, Őetland adalarının 190 kilometre açığında denize demirlemiş petrol çıkarma platformunun kullanım süresinin dolmasının ardından, yıkım işlemlerinin pahalı olması nedeni ile bu atık deposunu Kuzey Denizi'nde batırmak istemiştir. Greenpeace adlı çevreci STK bu olayı ortaya çıkarmış ve yoğun küresel kampanyalar yürütmüştür. Shell'in baskılara dayanamayarak, kuyuyu çevreye en az tahribat verecek şekilde, gerekli maliyete katlanarak kapatmayı kabul ettiği bilinmektedir.⁸

Tüketiciler, müşterisi oldukları markaların üretimlerini bireysel ve/veya üyesi buldukları STK aracılığı ile gözetim altına almaya başlamışlardır. Spor ayakkabılarının üretiminde çocuk emeği kullanıldı mı? İnsan hakları ihlallerini ve çevrenin tahrip edilmesini göze almadan satın alabileceğim herhangi bir şey kaldı mı? En sevdiğim giyecek markası insanlık dışı koşullarda mı üretim yapıyor? Bunlar gibi çok çeşitli sorular günümüzde tüketicilerin zihinlerini kurcalamaktadır. Bunun en önemli nedeni sermayenin üretimini, kârını maksimize edebileceği coğrafyalarda yapması ve buralarda üretim sürecine ilişkin yerel kontrollerin gelişmiş ülkelere oranla daha az olmasıdır. Ucuz üretime rağmen yüksek kârlarla satılan ürünler sermayedara yüksek getiri sağlamakla birlikte çok çeşitli toplumsal ve çevresel sorunları da beraberinde getirmektedir.

Spor giyim şirketi Nike'ın 1997 yılında yaşadığı ciddi halkla ilişkiler problemi buna bir örnek olarak gösterilebilir. New York'ta gençlerle çalışan bir sosyal danışmanın, gençlere giydikleri ayakkabının Endonezya'da günde iki dolar kazanan çocuk işçiler tarafından üretildiğini, kendilerinin 100–180 dolar arası bedel ödedikleri ayakkabıların Nike'a beş dolara mal olduğunu, Nike'ın tek bir ayakkabıyı bile Amerika'da üretmediğini, anne babalarının iş bulmakta zorlanmalarının nedenlerinden birinin de bu olduğunu söylemesi, yaklaşık 200 çocuğun Nike şirketine mektup yazması ve paralarını geri istemesine neden olmuştur. Medyanın

---

⁸ Klaus Werner, Hans Weiss, **Markaların Kara Kitabı**, Çev. Dilman Muradoğlu, İstanbul, Kapital Medya Yayınları, 2003, Werner, Weiss, s. 102.

olaya gösterdiği ilgi ve çocukların konunun peşini bırakmaması ile Nike yaptığı hatayı kabul etmiş ve kurum olarak bu durumu düzeltmeye yemin etmiştir.⁹ Bu olay yaşanan suistimallere verilebilecek örneklerden sadece bir tanesidir. Sosyal hizmet uzmanının konuya duyarlı olması ve çocukları bilgilendirmesi ile ortaya çıkan olay, benzer şekilde STK'ların da katkısı ile başka markalar için de gerçekleşmiştir. Bu örnekte, Nike, ter dükkânı (**sweatshop**) diye bilinen üretim tesislerinde iyileştirmeye gitmiş; yangın söndürücü, acil çıkış kapıları gibi güvenlik önlemleri alınmasını sağlamış ve işyerlerini “güzelleştirmiştir”. Fakat Nike’ın üretim yaptırdığı tesislerdeki iyileştirmeler işçilere çalışma standartlarında yükselme olarak yansısı da diğer taraftan ücretlerine ayrılan payda da azalma olarak yansımıştır.¹⁰ Hindistan hükümetinin Nike şirketine bu gibi olaylardan ötürü cezalandırması durumunda Nike’ın üretim tesisini başka bir ülkeye ve/veya bölgeye kaydırması durumu elbette ki altından kalkılamayacak bir yükü beraberinde getirecektir. Diğer bir ifade ile üretim yapılan ülkenin rekabet avantajını kaybetmesi durumunda sermaye yer değiştirip maliyetinin daha düşük olduğu bölgeye doğru hareket edecektir, çünkü kalması durumunda kârı düşecektir; bu da üretim yapılan bölgede mağduriyet yaratacaktır.

Şirketlerin faaliyet gösterdikleri alanlarda kendilerini sürdürülebilir kılmak için, çalışanları, ortakları, tedarikçileri, müşterileri, yerel çevre, yerel yönetim gibi paydaşları ile ilişkilerini yönetmekte kullandığı bir yöntem olarak KSS karşımıza çıkmaktadır. KSS şirketlerin sorumluluk sahibi olması, yerel yasaların gerektirdiklerinin ötesinde, gönüllü olarak sosyal ve çevresel projelere katılmasıdır. KSS “iş ahlakı” ile sıkça karıştırılmaktadır. İş ahlakı, şirketin yasal ve manevi sorumlulukları ile ilgilidir ve çalışma yasalarına, vergi ödemelerine, çevresel politikalara uyma gibi unsurlar içerir.¹¹ KSS ise bunun ötesinde gönüllü katkı sağlama çabasını içeren bir kavramdır. KSS projeleri geliştiren ve/veya projelere ortak olarak yatırım yapan şirketler, paydaşlarıyla olan ilişkilerini yönetebilme,

---

⁹ A.e., s. 18.

¹⁰ A.e., s. 18.

¹¹ Nathan D. Bos, N. Sadat Shami, Sara Naab, “A globalization simulation to teach corporate social responsibility: Design features and analysis of student reasoning”, **Simulation & Gaming**, 2005 (Çevrimiçi) <http://sag.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/1/56>, p. 57, 19 April 2008.

olumsuz tutumlarını değiştirebilme, olumlu ilişki geliştirebilme, kurumsal güven ve dolayısıyla da rekabet avantajı kazanmak gibi avantajlara ulaşmaktadırlar.¹² şirketlerin marka itibarının önemli bir parçası olan toplumsal, sosyal ve çevresel katkı, “iyi niyetli” bir amaç sunmakla birlikte karmaşık bir yapı da taşımaktadır.

Örneğin, *British American Tobacco* adlı tütün ve tütün mamulleri üretimi yapan şirketin sosyal sorumluluk alanında oldukça aktif kampanyalar yürütmesi ve paydaşlarıyla “sorumluluk” ilişkisine girmesi gerçekten de emsalsiz bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Sigaranın insan sağlığına önemli ölçüde zarar verdiği ve dünyada birçok insanın sigaranın yarattığı hastalıklardan dolayı hayatını kaybettiği bilinmektedir. şirketin kurumsal ve denetim ilişkileri direktörü Micheal Prideaux’un sloganı ise “Eğer bir şirket sağlık açısından risk taşıyan ürünlerin yönetimine dair bir iş yapıyorsa, inanıyoruz ki daha önemli olan, bu işi itimada layık olarak yapmaktır”.¹³ Tütün şirketinin çelişkisini, kurumsal çevrimiçi sayfasında hazırlamış olduğu “KSS” alanından daha da ayrıntılı olarak incelemek mümkün olabilir. Bu bölümden en çarpıcı örnek, şirketin 2005 yılında, 65 ülkedeki satış noktasında, gençlere sigara satışını önleme, 33 ülkede eğitime dayalı ve 20 ülkede reklâma dayalı önleme programlarına destek vermiş olmasıdır. Aynı zamanda şirket, sivil toplum kuruluşları ile 18 yaşın altındaki kişilerin sigara içmesini önlemek amaçlı projeler uygulamaktadır. şirketin çevrimiçi sayfasının KSS bölümünde, sigara içmenin risklerinin bilincinde olan yetişkin tüketicilerinin sigara içme tercihlerine saygı gösterilmesi gerektiğini, bununla birlikte 18 yaş altındaki çocukların sigara içmelerinin kesinlikle önlenmesi gerektiğini ve *British American Tobacco* grup şirketlerinin dünyanın her yerinde, çocukların sigara içmelerini önlemeye yönelik programlar yürüttüğünü açıklamaktadır. Ayrıca şirket, çocukların sigara içmelerini önlemek için tütün sektöründeki diğer şirketlerin yanı sıra, devletler ve STK’larla kaynaklarını ve deneyimlerini bir araya getirmenin önemine inandığını belirtmektedir.

---

¹² L. David Owen, “CSR After Enron: A Role for the Academic Accounting Profession?”, **Research Paper Series International Centre for Corporate Social Responsibility**, ICCSR Research Paper Series, No. 33, 2005, p. 2.

¹³ British American Tobacco, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, (Çevrimiçi) http://www.bat.com.tr/OneWeb/sites/BAT_6N6FYR.nsf/vwPagesWebLive/C125713A004170F680256BF4000331D6?opendocument&SID=&DTC=, 20 Nisan 2008.

Sigara içmenin sağlığa zararlı olduğu konusunda eğitilen bir kişi 18 yaşını geçer geçmez bu şirketin hedef kitlesine dahil oluyorsa burada bir çelişki oluşmakta mıdır? Gelecekte, sosyal sorumluluk bilincinin farklı boyutlar kazanması ile sigara şirketlerinin, sigara mağduru kişiler için bölgesel hastaneler kurması ve bu alanda tıbbi araştırmalara fon sağlaması gibi gelişmeler olanaksız görülmemelidir!?

Ekonomist Micheal Porter, kurumsal başarının yerel çevreye dayalı olduğunu öne sürmektedir. Yerel çevreye dayalı unsurların ise uygun altyapı, gelecekteki işgücü için doğru alanda ve kalitede eğitim, yerel tedarikçilerle işbirliği, kurumların kalitesi ve yerel kanunlar olduğunu belirtmektedir. İşletmenin sosyal inisiyatifinin sadece kendisi için değil aynı zamanda yerel halk için kurumsal rekabet bağlamında çok önemli bir etken olduğunu da eklemektedir.

Porter, mevcut hayırseverlik programlarını üç bölümde sınıflandırmıştır:

- Kamusal yükümlülük: Şirketin iyi bir yurttaş olma arzusu ile sosyal kalkınma, refah ve eğitim amaçlı kuruluşları desteklemesidir.
- Saygınlık oluşturma: Şirketin çoğu kez iş yapmanın karşılığı olarak ya da yerel ilişkilerini geliştirme amaçlı, müşteriler ve topluluk liderleri tarafından onaylanan davaları desteklemesidir.
- Rekabet üstünlüğü: Rakip şirketlere üstünlük sağlamak amacı ile düzenlenen stratejik işbirlikleridir.¹⁴

Bu konuda Porter'ın bir diğer önemli yaklaşımı, iş çevrelerinin ortaya çıkan kurumsal skandallardan kurtulmak için, savunmacı bir niyetle kurumsal sorumluluk girişimlerinde bulduklarıdır. Porter'a göre, şirketlerin yapması gereken savunmacı

---

¹⁴ Micheal Porter, "Kurumsal Hayırseverliğin Sağladığı Rekabet Avantajı", Çev. Murat Çetinbakış, **Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Şirketlerin Toplumsal Sorumluluğu**, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, Yayın no 470, 2005, s. 61.

olmaktan çıkıp taarruz konumuna geçmeleridir.¹⁵ Diğer bir ifade ile yapılması gereken; üretim ve bölüşüm sürecinde, skandalların ortaya çıkarılması durumunda iş dünyasının “aklanma” girişimlerini sorunlara sahip çıkarak gerçekleştirmesi gerektiğidir.

Birleşmiş Milletler’in kuruluşu, sömürgeciliğin tasfiyesi ile uluslararası siyasette ve toplumsal yaşamda yeni aktörlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum iki kutuplu ekonomik ve sosyal bir dünya ortaya çıkarmıştır.¹⁶ KSS, bu mücadelede dengenin sağlanması için şirketler tarafından ifade edilen ve sivil toplum tarafından desteklenen bir yaklaşımın temelidir. Şirketler haklarını ve geleceklerini korumak için sorumluluklarını ortaya koymakta, sivil toplum örgütleri de sorumluluklarını yerine getirmesi, topluma ve/veya çevreye katkı sağlaması koşulu ile şirketleri desteklemektedir.¹⁷ Kazanılmaya çalışılan bu haklar şeffaflık ve hesap verebilirlik ile “gönüllü” bir dış denetime açılmıştır.

1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ İHTİYACININ ANALİZİ

Sürdürülebilir kalkınma, Birleşmiş Milletler’in 1987’de düzenlediği Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nda “Bugünün gereksinimlerini, gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılama kabiliyetinden ödün vermeden karşılayan kalkınma”¹⁸ olarak tanımlanmıştır. 1992’de Rio de Janeiro’da toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda ise sosyal, ekonomik ve çevresel unsurların birbirleriyle etkileşim içinde olduğu kabul edilerek, uzun vadede sürdürülebilir

---

¹⁵ Micheal Porter, “CSR A Religion With Too Many Priests”, **European Business Forum Debates**, 5 January 2006, (Çevrimiçi) http://www.ebfonline.com/at_forum/_at_forum.asp?id=421&linked=418, 10 April 2008.

¹⁶ Ceyhun Göcenoğlu, “Siyasi Tarih ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, (Çevrimiçi) www.kurumsalsosyal.com/%3Fpid%3D1997+brent+spa+petrol+kuyusu&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr, 27 Mart 2008.

¹⁷ Deborah Doane, “The Myth Of CSR, The Problem With Assuming That Companies Can Do Well While Also, Doing Good Is That Markets Don’t Really Work That Way”, **Stanford Social Innovation Review**, Fall 2005, p. 30.

¹⁸ United Nations, Division for Sustainable Development, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/esa/sustdev/index.html>, 08 April 2008.

sonuçların elde edilmesi için bu gereksinimlerin dengeli bir şekilde karşılanması gerektiği vurgulanmıştır.

Kaynakların etkin kullanımı için çok paydaşlı girişimlerin gelişmesi, diğer bir ifade ile toplum temsilcilerinin, devlet, özel sektör ve üçüncü sektör olarak anılan sivil toplum kuruluşlarının sorunlara ortak çözümler araması, şirketleri, faaliyet alanlarına dair “farklı” beklentilere cevap verme gereksinimine sürüklemiştir. Fakat bu girişimlerin “gönüllülük” temelinde ilerlemesi ve yasal zorunluluk kapsamına alınmasının çeşitli nedenlerle engellenmesi ile istatistikî veriler arasında zıtlık bulunmaktadır. Verilere göre çalışma koşulları ve ekonomik büyüme arasında pozitif korelasyon olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹ Bu durumda gönüllü girişimlerden çok, toplu pazarlıkların ya da yasaların yürürlüğe konulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Piyasanın gereklerinin karşılanması, üretim ve tüketim eylemlerinin sürdürülebilmesi, diğer bir ifade ile üretimin ve tüketimin gelecekte de sürdürülebilmesi için, çok taraflı işbirlikleri geliştirilmektedir. Üretime ve tüketime katkıda bulunan bütün paydaşların çeşitli düzlemlerde gerçekleştirdikleri işbirlikleri ve nitelikleri bu bölümde ele alınacaktır.

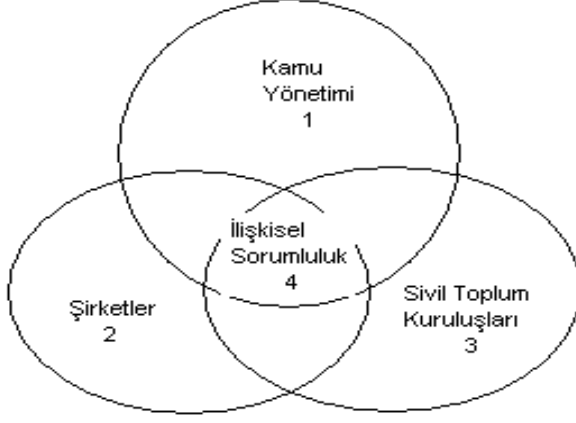
Küreselleşen ekonomi, sermayenin, üretim kaynaklarının görece ucuz olduğu coğrafyalara yönelmesine neden olmuştur. Bu durum ise sermayenin gittiği yerlerdeki faaliyetlerinin, hitap ettiği tüketici kitlesi ya da sivil toplum kuruluşları tarafından kontrol edilmesi, gerektiğinde müdahale amacı ile boykotların düzenlenmesi gibi sonuçlar yaratmıştır. Dolayısı ile sermaye, kârını oluştururken sürece diğer paydaşlarını da katma yoluna gitmiştir. Bu süreç sermayenin sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalara girmesine zemin hazırlamıştır. Çok paydaşlı ortaklıklar, devlet, şirketler ve STK’lar arasında kurulmuş ve küresel, uluslararası yönetim modeli olarak görülmeye başlanmıştır.²⁰

---

¹⁹ Michael Blowfield, “Corporate Social Responsibility - The Failing Discipline and Why it Matters for International Relations”, **International Relations**, (Çevrimiçi) <http://ire.sagepub.com/cgi/content/abstract/19/2/173>, 26 April 2008, p. 183.

²⁰ **A.e.**, s. 183.

Şekil 1: Kamu'nun Kurumsal Sorumluluk Politikasını Analiz Etmek İçin Kullanılan İlişkisel Model²¹

- 1: Kamu yönetiminde kurumsal sorumluluk
- 2: Kamu-şirket kurumsal sorumluluk ilişkisi
- 3: Kamu-sivil toplum kurumsal sorumluluk ilişkisi
- 4: İlişkisel kurumsal sorumluluk

İlişkisel kurumsal sorumluluk modeline göre, her üç alanda farklı motivasyonla iş ve işlemlerini yürüten, kamu yönetimi, sivil toplum kuruluşları, şirketlerin kesişim alanı, dört numaralı alandır. Bu alanda yürütülecek ortaklıklar toplumsal refaha en yüksek katkıyı sağlayacaktır. Oluşacak ortaklığın, her üç unsurun katılımı ile oluşması ise sürdürülebilir kalkınma için en önemli ve etkili kaynak olacaktır.

Kurumsal skandalların, yolsuzlukların, emek ve çevre sömürsünün piyasanın gelişmesi ile birlikte insan hayatını ve doğayı giderek daha çok tehdit etmesi, bununla birlikte ekonomik sistemin getirisi olarak devletin küçülmesi ve giderek güçlü olduğu alanlardan çekilmesi, yerini yeni arayışlara bırakmıştır. Diğer bir ifade ile devletin terk ettiği ya da etki alanını daralttığı sektörlerde, diğer “güçlü” aktörlerin, özel sektörün ve STK’ların harekete geçmesi gerekliliği doğmuştur.

Özel sektör kendi kârını maksimize etmeye çalışırken STK’lar da toplumun refahının artmasına katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bu durumda birlikte çalışmalarını

²¹ Albareda, Tencati, Lozano, Perrini, a.g.e., p. 388.

ise çelişkili bir yapı ortaya koymaktadır, çünkü çıkarları çatışmaktadır. Tamamen birbirine ters faaliyet gösterecekler de bunlar, sistemin iki başı, iki temel unsurudur. Çünkü toplumun refahını maksimize etmenin bir maliyeti vardır ve günümüzde devlet bu maliyeti üstlenmemektedir. Bu maliyeti kim üstlenecektir? Minibaş'a göre kapitalist sistem, şirketlerin bütçelerine sosyal sorumluluk payı konulmasını istemektedir. Ayrıca, sivil toplum da bireylerin üstlendiği faaliyetlerin daha etkin yapılabilmesi için sivil toplum ve şirketlerin birlikte hareket etmesini istemektedir. İşte bu iki baş, bu yüzden birbirlerine bağımlıdır.²²

İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alacağımız, ülkemizin önemli sorunlarından olan “kız çocuklarının temel eğitime yönlendirilmesi” konusunda, bir telekomünikasyon şirketinin yürüttüğü sosyal sorumluluk projesi bulunmaktadır. Bu proje kapsamında doğu illerinde yaşayan ve maddi yetersizlikler nedeni ile ilköğrenime devam edemeyen kız çocuklarına aylık burslar verilmiş ve okula devam etmeleri sağlanmıştır. Temel eğitim, devletin görevleri arasında yer alan bir konu olmasına rağmen, bir telekomünikasyon şirketi bu konudaki açığı kapatmak üzere kampanyalar yürütmüş ve 2000 yılında başlayan bu proje ile yaklaşık 10.000²³ çocuğa ulaşılmıştır. Projeye ilişkin yayınlanan veriler, genel itibarı ile halkla ilişkiler aracı olarak kullanıldığından etkin bir analiz yapılamamaktadır. Bu konu sonraki bölümlerde ayrıntıları ile tartışılacaktır.²⁴

Kalkınma iktisatçısı Chang, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiyi, uzun vadeli olarak sürdürülebilir kılmak konusunda önemli bir öneride bulunmaktadır. Chang'a göre, gelişmekte olan ülkelerin, gelişmişlik düzeylerine ve diğer koşullara uygun politika ve kurumları benimsemesine gelişmiş ülkeler tarafından izin verilmesi durumunda, gelişmiş ülkelerin ticaret ve yatırım olanakları artacak ve bu sadece gelişmekte olan ülkelerin

---

²² Türkel Minibaş, “Beni en çok korkutan: Google”, (Çevrimiçi)
<http://www.haber10.com/makale/3474/>, 28 Nisan 2008.

²³ Kardelenler Projesi, “Kardelenler Projesi Başlangıcı ve Gelişimi”, (Çevrimiçi)
http://kardelenler.turkcell.com.tr/projenin_baslangici_ve_gelisimi.html, 28 Nisan 2008.

²⁴ Bkz., EK III.

değil, gelişmiş ülkelerin de yararına olacaktır.²⁵ Bir taraftan güç dengesini korumak ve gücüne güç katmak isteyen gelişmiş ülkeler, diğerlerinin olduğu yerde kalması konusunda, çevre, insan hakları, çalışma koşulları gibi çok çeşitli alanlarda uluslararası kuruluşlarla gelişmekte olan ülke üzerinde yaptırımlara giderken, Chang'ın bu noktadaki önerisi, uzun vadeli çıkar gözetken bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyu, bu çalışma kapsamında ele alacak olursak, Çin'de haftada 80 saat çalışarak üretim yapan işçilerin ürettiği ürünü, çalışana kötü muamele yapıldığı gerekçesiyle tüketmeyen, boykot eden, STK'lar aracılığıyla müdahale eden, dünyanın her yanından kişi ve kurumlar, "birikim" için uygulanan bu ülkesel politikalara müdahale ederken acaba gelecekteki Çin halkının refah içerisinde yaşayabilme ihtimalini de engellemiş mi oluyorlar? Ayrıca, haftada 40 saat çalışan işçilere yaptırılacak üretim, acaba sermaye için çekici olacak mıdır? Sosyal ya da politik değişiklik getirmek için kasıtlı bir biçimde yapılan eylem ya da eylemsizlik olarak tanımlanan aktivizmle hareket eden aktivistlerin talep ettiği doğrultuda korunacak çevre, sanayi yatırımları için çekici olacak mıdır? 40 saatin üstündeki çalışma için mesai ücreti ödemeyi kabul etmek zorunda kalan sermaye grupları maliyetlerin daha ucuz olduğu bölgelere yönelmeyecek midir? Zaten bu gibi bir durumla karşılaşmamak için, gelişmekte olan ülkeler, yabancı kaynaklı yatırımları ülkelerine çekmek ve bu yolla istihdam yaratmak, milli geliri arttırmak ve nihayetinde kendi bölgesel kalkınmaları yolunda adım atmak için çok uluslu sermayeyi getirmek amaçlı teşvikler uygulamaktadırlar.²⁶

1.2.1. Eleştirel Yaklaşımlar

Çalışma kapsamında ele alınacak KSS'ye ilişkin eleştirel yaklaşımları iki başlık altında incelemek mümkündür. Birincisi, genelde liberal iktisatçıların savundukları, şirketlerin tek amacının kâr elde etmek, buna bağlı olarak vergi vermek ve istihdam yaratmak olduğudur. Bu yaklaşımın en tanınır temsilcisi Milton

---

²⁵ Ha-Joon Chang, **Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü**, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 231.

²⁶ Halis Yunus Ersöz, **Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, no. 36, İstanbul, 2007, s. 49.

Friedman'ın görüşleri bu bölümde aktarılacaktır. Küreselleşme karşıtlarının savunduğu ikinci yaklaşım ise şirketlerin sosyal sorumlu olmasının tamamen reklâm kampanyası olduğunu öne sürmektedir. Onlara göre, şirketlerin sosyal sorumluluğu, topluma fayda sağlamadığı gibi üretim sürecinde topluma ve çevreye verdiği zarardan çok daha az bir yatırımla tüketicilerin gözünde haksız bir avantaj sağlama çabasıdır. Bu yaklaşım ise Werner ve Weiss'in görüşlerinden hareketle anlatılacaktır.

Serbest piyasa sisteminde şirketlerin tek üst amacının kâr etmek olduğu kabul edilmektedir. Milton Friedman, 1970 yılının Eylül ayında **The New York Times** gazetesinde yayınlanan makalesinde, şirketlerin “sosyal sorumluluğu” konusunda eleştirel yaklaşımını “*Tüccarlığın sadece bir tane sosyal sorumluluğu vardır; o da kaynakları kârlılığı yükseltmek için tasarlanan aktivitelerde, hile ve aldatmaca olmadan, serbest rekabet koşullarında kullanmaktır*”²⁷ şeklinde belirtmiştir.

Friedman'ın makalesinin ilerleyen bölümlerinde, kurumların kişi olmadığını ve bundan dolayı insana has bir duygu olan sorumluluk duygusunu hissedemeyeceklerini belirtmektedir. Şirketlerin sosyal işler için kimin parasını harcadığını tartışmakta, bu bütçenin şirketin pay sahiplerinin ve çalışanlarının hakkından tahsis edildiğini ileri sürmektedir. Friedman, şirket sorumlusunun, sosyal işler yapabilmek için politik seçimle işe koyulması gerektiğini, aksi takdirde bu işleri yapmanın onun sorumluluğunda olamayacağını belirtmiştir.

Friedman, devletin, vergiyi sosyal hayatı düzenlemek için topladığını ve ne gerekiyorsa yapmanın onun sorumluluğunda olduğunu belirtmiştir. Fakat aynı zamanda sosyal sorumluluk ile davranan bir sermayedarın, devletin yavaş ilerleyecek politik süreçte oluşturacağı çözümden daha hızlı ve kesin çözümler getireceğini de eklemiştir. Bir anlamda sosyal sorumluluk düşüncesinin, sermayedarın amacından ayrı, sorumluluğuna ait olmayan bir alanda, serbest piyasa koşullarına uygun olmayan, sosyalist ideolojiden etkilenmiş bir yapısı olduğunu da belirtmiştir. Friedman'ın bu görüşünün yanı sıra, günümüzde işletme eğitimine “sosyal

---

²⁷ Friedman, a.g.e., s. 4.

sorumluluk” derslerinin eklenmesinin, sorumluluk sahibi, sosyal, ekonomik ve doğal çevreye duyarlı işletmeciler yetiştirmek için önemli bir adım olacağı yönünde öneriler de sunulmaktadır.²⁸

Klaus Werner ve Hans Weiss’in çok uluslu şirketler ve sosyal sorumluluk uygulamalarına yönelik yaptıkları “Markaların Kara Kitabı” adlı çalışmada, bu şirketlerin üretim yaptıkları bölgede, üretim süresince yarattıkları çevresel zararlar elde ettikleri kâr arasındaki orantısızlığın büyüklüğü vurgulanmaktadır. Shell petrol şirketinin Nijerya’da 1958 yılından beri yürüttüğü petrol çıkarma faaliyetleri sonucunda bölgedeki nehirler ve tarım alanları kirlenmiş, halkın yaşam alanı daralmıştır. Yerel Ogoni hareketi verilen bu zararların tazmini ve tarım alanlarının ıslahı için 1992 yılında Shell’den yaklaşık 11 milyar Avro talep etmiştir. Bu hareketin temsilcilerine göre Shell 1958 yılından bu yana Nijerya topraklarından 35 milyar Avro değerinde petrol çıkarmıştır. Buna karşılık bölgenin rehabilitasyonu için önerdiği bütçe 115 milyon Avro olmuştur.²⁹ Toplumların yaşadığı bu tür zorlukları ve çaresizlikleri açıklamak üzere toplum bilimci Ulrich Beck şöyle diyor: “Zenginler tarafından yok edilmekten kötü tek şey var, o da onlar tarafından yok edilmemek!”

Üretim sürecinden etkilenen kesimler, paydaşlar, üretim sürecine katılan kitlelerle birlikte işçiler ve diğer görevliler, pay sahipleri, üretilen ürünü tüketen dünyanın her yanındaki tüketiciler, tüketici birlikleri, sendikalar, STK’lar olmak üzere çok çeşitli kitlelerden oluşmaktadır. Günümüzde bu kitleler, şirket itibarını zedeleyebilecek, zarara uğratabilecek düzeye ve güce ulaşmıştır. Kötü şartlarda, zorla çalıştırma, fazla mesai yaptırma, ücret ödememe, çocuk işçi çalıştırma, yasal hakları kullandırmama gibi kötü muamele yapıldığına ilişkin bilgilerin yukarıda belirtilen kitlelere ulaşması halinde, önceki bölümde anlatıldığı gibi ürünlerin boykot edilmesi ve şirket itibarının yitirilmesine neden olabilen tepkiler görülmektedir.³⁰

---

²⁸ Owen, **a.g.e.**, s. 18.

²⁹ Werner, Weiss, **a.g.e.**, s. 102.

³⁰ Geçmiş bölümlerde verilen Nike ve Shell şirketlerine ait örnekler, bu konudaki en bilinen örneklerdendir. Werner ve Weiss’in hazırladığı kitapta, çok uluslu şirketlere dair birçok örnek yer almaktadır

Sosyal sorumluluk kavramı, bir şirketin üretimi gerçekleştirdiği zaman diliminden bağımsız, o bölgenin ihtiyaçlarına katkı yapacak etkinlikleri de kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma yolunda gönüllü bir girişim olarak ele alınan sosyal sorumluluk, kurumun faaliyette bulunduğu çevredeki sorunlara ilişkin süreçlerin takibini de gerektirmektedir. Fakat bu takip süreci her zaman sağlıklı işlememektedir.

1.2.2. Karşılaştırmalı Değerlendirme

Devletin yetersiz kaldığı ya da çekildiği alanlarda yaşanan sıkıntıların giderilmesi için sosyal sorumluluk kapsamında gelişen ilişki biçimleri, daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, kalkınma için ortak girişim veya çok paydaşlı ortaklıklar olarak ifade edilmektedir.

Devletin etkin olmadığı, çekildiği, sermayenin üretim sürecinde tahrip ettiği, tükettiği ve sömürdüğü insani ve doğal değerlerin tümünü kapsayan bir analiz yapacak olursak, dünya üzerinde her bölgenin kendine özgü sorunları olduğu ortaya çıkmaktadır. İşçi hakları, çocuk hakları, kadının insan hakları, çevre, doğal kaynaklar gibi çok çeşitli konularda, ele alınan her coğrafyanın kendine ve üretim sürecine özgü sorunları bulunmaktadır. Kuzey ülkeleri ile güney ülkelerinin bu süreçlere ilişkin sorunları farklılık göstermektedir. Bu ülkeler içinde de kuzey - güney ve doğu - batı bölgeleri olmak üzere üretim sürecinden en çok zarar gören kesimler, aynı zamanda hem ülkesel hem de bölgesel bölüşüm açısından da dezavantajlıdır.³¹

Gelişmiş ülkelerdeki şirketler, emek yoğun üretim gerektiren tesislerini işgücü ve çevresel kaynakların kıyaslamalı olarak ucuz olduğu, yasal düzenlemelerin avantaj sağladığı bölgelere kaydırmaktadır.

---

³¹ Donald H. Schepers, "The Impact of NGO Network Conflict on the Corporate Social Responsibility Strategies of Multinational Corporations", **Business Society**, 2006, (Çevrimiçi) <http://bas.sagepub.com/cgi/content/abstract/45/3/282>, p. 285, 29 April 2008.

Spor malzemeleri üreten, dünyaca ünlü Nike şirketinin 1995 yılında Pakistan'ın Sialkot kentinde kaliteli futbol topu üretmek üzere anlaştığı fabrikaların, bu üretimi yerel köylerde ve çocukları da çalıştırarak gerçekleştirdiği ortaya çıkmıştır. Nike şirketi, bu çocuk işçilerin eğitimini üstleneceğini ve yaşları tuttuğunda da tekrar işe alınacağını taahhüt etmek zorunda kalmıştır. Ortaya çıkan bu durum şirketi zor duruma düşürmüştür; şirket, hedef kitlesinin güvenini kazanmak amacı ile çeşitli halkla ilişkiler kampanyaları yürütmüş, bir dizi standardizasyona başvurmuştur.³²

Nike şirketi, tasarladığı spor malzemelerinin üretimi için dünya çapındaki fabrikaları değerlendirerek, üretimi yapabilecek fabrikaya işi ihale eder ve bu fabrika, istenilen adet ve özellikte ürünü Nike'a teslim etmekle yükümlü olur. Dolayısıyla Nike şirketi tedarikçi şirketlerle çalışarak üretim sürecine ait riskleri en aza indirmeyi tercih etmektedir. Basında yer alan ve kitlelerin, STK'ların büyük tepki ile karşıladığı üretim sürecine dair sömürüleri gidermek ya da en aza indirmek için çeşitli üretim ve yönetim sistemlerini de tedarikçilerinden talep etmektedir. Bu sistemlerin bir örneği ise Sosyal Sorumluluk Enternasyonalı (**Social Accountability International**) adlı, Amerika Birleşik Devletleri merkezli sivil toplum kuruluşunun üretim sürecine dair hazırlanmış olduğu ve kendi alanında en prestijli sertifikasyon hizmeti olan "SA-8000 Sosyal Uygunluk Sertifikası"dır. Nike şirketi bu ve benzeri sertifikalara ya da prensiplere sahip üretim tesislerinde üretim yaptırmayı tercih etmekte ve bu yolla marka imajını hem güçlendirmekte hem de korumaktadır. İleriki bölümlerde SA-8000 sertifikasyonu hakkında daha detaylı bilgiler verilecektir.

Gelişmekte olan ülkelerde piyasa ekonomisi, kendini koruyabilecek uygulamaları henüz oluşturmadığından ve bugünün gelişmiş ülkelerine kıyasla farklı süreçlerden geçtiği için korumacı düzenlemeler oluşmamıştır.³³

Bugün dünyanın en önemli emek yoğun üretim merkezi olan Çin Halk Cumhuriyeti, işçi hakları konusunda düzenlemelere gitmemekte ya da diğer bir ifade

---

³² Werner, Weiss, **a.g.e.**, s. 297.

³³ Chang, **a.g.e.**, s. 109.

ile kalkınma yolunda uyguladığı politikalar işçi haklarını ve çevre duyarlılığını içermemektedir. Gelişmiş ülkeler ise bu konuda kaygı duymaktadır. Chang'ın "Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü" adlı kitabında belirttiği üzere, bugünün gelişmiş ülkelerinin duyduğu kaygı, kendilerinin gelişmekte iken sermaye birikimi sağlamak için uyguladığı her türlü hak ve çevre konusundaki ihlallerle gelişmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.³⁴

KSS girişimleri için şirketleri yönlendiren ve zorlayan unsur olarak STK'ların, dünyanın kuzey ve güney ülkelerinde yer almalarına göre değişen öncelikleri bulunmaktadır. Kuzeydeki STK'lar insan hakları, çevre, ayrımcılık gibi konular üzerinde yoğunlaşırken, güneydeki STK'lar açlık, yoksulluk, bulaşıcı hastalıklar gibi konularla ilgili çalışmalar yürütmektedir. Kuzey STK'ları refah seviyesi yüksek, demokratik toplumlarda faaliyet göstermeleri nedeni ile uluslararası alana daha çok müdahale edebilmekteyken güney STK'ları yerel ölçekte çalışabilmektedir. Kuzey STK'larının yerel hükümet üzerindeki etkisi güçlüyken, güney STK'larının zayıftır. Güney STK'ları kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle kuzey STK'larına, yerel hükümete ve diğer bağışçı kuruluşlara bağımlıdır. Bu durumda faaliyetlerini sürdürmek için hem üyelerinin hem de diğer kuruluşların bağışlarına ihtiyaç duyan STK'lar, bir anlamda da faaliyetlerinin sınırlanması sorunu ile karşı karşıya gelmektedir.³⁵ Özellikle kuzey - güney STK'ları arasındaki "öncelik" farklılıkları, çokuluslu şirketlerin az gelişmiş ülkelerdeki stratejik KSS uygulamalarının azalmasına neden olmaktadır. Bu durum ise az gelişmiş ülke hükümetlerinin gayretli çabası ile çokuluslu şirketleri tekrar motive etmesi gerekliliğini doğurmaktadır.³⁶

KSS, iş ile toplum arasındaki ilişkidir; köprü kurmak ve iletişime geçmek için bir yöntemdir. KSS, yeni bir disiplin olarak, bu ilişkinin doğasını ve nasıl yönetilebileceğini araştırmak üzere ortaya çıkmıştır. Uygulamalar hakkında bilgi

---

³⁴ A.e., s. 82.

³⁵ Schepers, a.g.e., s. 289.

³⁶ Chang, a.g.e., s. 296.

sağlamanın yanı sıra, kamu yönetimi konusunu etkilemekte, özel sektörün küresel ekonomideki rolünü anlamak isteyen diğer disiplinlerle de ilgilenmektedir.³⁷

1.3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

STK'lar, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak faaliyet gösteren, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları yapan, ikna ve eylemlerle çalışan kurumlardır. Bunlar, üyelerini gönüllülük usulüyle kabul eden, çalışanlarını ise kimi zaman gönüllü kimi zaman da profesyonel olarak alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır.³⁸

Sivil toplum kavramı, ilk defa Aristo tarafından “*politiké koinania*” olarak kullanılmıştır. Aristo, “sivil” kelimesi ile şehir hayatının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade etmektedir.³⁹ Bu anlayışa göre, sivil toplumun üyesi olanlar, doğal olarak bir yurttaştır yani devletin bir üyesidir. Buna bağlı olarak devletin yasalarına uyma ve diğer yurttaşlara zarar vermeyecek bir biçimde davranma yükümlülüğü altına girmektedir.⁴⁰

Günümüz sivil toplum olgusunun zeminini ise 12. yüzyılda gelişmeye başlayan kentler ve ticaret burjuvazisi oluşturmaktadır. Kentlerin zenginleşmesinden paylarını almak isteyen soylular, kent burjuvazisi ile uzlaşmaya gitmek zorunda kalmış ve bu süreç burjuvaların kent yönetiminde geniş özerklik kazanmalarına zemin hazırlamıştır. Ortaya çıkan şehir hukuku ve kurumları ise sivil toplumun oluşmasını sağlamıştır.⁴¹

---

³⁷ Blowfield, **a.g.e.**, s. 173.

³⁸ Wikipedia Elektronik Ansiklopedi, “Sivil Toplum Kuruluşları”, (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulu%C5%9Fu, 20 Nisan 2008.

³⁹ Şerif Mardin, “Sivil Toplum”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul, 1986, s. 1918-1922.

⁴⁰ John Keane, **Sivil Toplum ve Devlet**, Çev. Levent Köker, Haz. Ahmet Çiğdem, Mehmet Küçük, Erkan Akın, Aksu Bora, Ayşe Nur, Yedikıta Yayınları, 2004, s. 48.

⁴¹ Mardin, **a.e.**, s. 1918-1922.

STK'lar özgürce sahiplenilebilen, ulusal hukukla düzenlenmiş olmasına karşın uluslararası hukukta neredeyse böyle bir özellik taşımayan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda ise birçok farklı yapı kendini "STK" olarak adlandırmaktadır. Bunlar, tek kişiden oluşan STK'lar "Bireysel STK"lar (**My own Non Governmental Organisation**); pazarlara daha etkili bir biçimde girebilmek için hukuksal dernek statüsü ile oluşan "İş Odaklı STK"lar (**Business-organised Non Governmental Organisation's**); uluslararası sermayenin öncülüğünde, projelerin hayata geçirilmesi için kurulan "Kaynak Odaklı STK"lar (**Donor-organised Non Governmental Organisation's**) ve nihayet devletler tarafından kurulan ve genellikle demokratik olmayan (**Governmental Non Governmental Organisation's**) "Devlete Ait STK"lar olarak sınıflandırılmaktadır.⁴²

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarını ifade etmek üzere "üçüncü sektör", "hükümet dışı kuruluşlar", "gönüllü kuruluşlar" gibi ifadeler de kullanılmaktadır. Türkiye'deki genel ve resmi anlayışa göre vakıflar, dernekler, sendikalar ve meslek kuruluşları tüzel kişiliğe sahip STK'ları oluşturmaktadır. Bu çalışmada kullanılan STK ifadesi, geniş bir yaklaşımla yukarıda adı geçen kuruluşların tümünü ele almaktadır.

Sivil toplumun kurumsal olarak gelişimini ve yaygınlaşmasını, sanayileşmenin getirdiği dönüşüm ve çeşitlenen ekonomik ve sosyal yaşam sağlamıştır. Diğer bir ifade ile kapitalist sanayi toplumunun üretim ilişkileri, modern sivil toplum anlayışının şekillenmesine imkân tanıyan çatışmacı toplum yapısının önünü açmıştır. Buna bağlı olarak bireyler yaşadıkları ve/veya karşı çıkma gereği duydukları probleme yönelik, çıkarları doğrultusunda baskı unsuru oluşturabilecek, sosyal, siyasal ve ekonomik yaşamlarına yön verebilecek kararlara etki edebilecek duruma gelmişlerdir.⁴³

---

⁴² Philippe Ryfman, **Sivil Toplum Kuruluşları Les Ong**, Çev. İsmail Yerguz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 12.

⁴³ Fikret Toksöz, "Dernekler", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul C.2, İletişim Yayınları, 1983, s. 367.

Stefanos Yerasimos'a göre, birey merkezci toplumda, bireyler kendilerini çeşitli ilgi ve çıkar alanlarının merkezi olarak gördükleri konularda daha etkili olmalarını sağlayacak dayanışmaya ulaşmak için aralarında birleşip sivil toplum kuruluşlarını meydana getirirler. Bu gruplar ise seçim ve grev gibi politik sistemin öngördüğü alışılmış mekanizmaların ötesinde, devletin ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile diyaloga girerek baskı yapmayı amaçlarlar. Böylece parti taraftarlığı ile yetinen pasif politika meraklısı yurttaştan, hiçbir partiyi körü körüne izlemeyen, ancak bunları kendi davalarını kabul ettirmek için kullanan aktif apolitik sivil topluma geçiş sağlanmaktadır.⁴⁴

Marx'tan hareket eden bakışla sivil toplum, işçi sınıfı ile burjuvazinin etki alanları arasında, her ikisinin de kendi hegemonyasını kurabileceği nötr bir alan değildir. Kadın, eşcinsel, işçi hakları savunuculuğu, ırkçılık karşıtlığı, çevre hareketi gibi girişimlerin taleplerini tümüyle karşılayamayacak, tersine bu hareketlerin taşıdıkları potansiyelleri güçsüzleştirecek dinamikleri barındırmaktadır.⁴⁵

John Keane'e göre sivil toplumun tanımı konusunda tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Keane'a göre sivil toplum, ekonomik, sosyal, kültürel veya politik tüm toplumsal ilişkilerin farklı toplumsal gruplar arasındaki etkileşim alanıdır. Bu gruplar ise kapitalist ekonominin kuruluşlarından aileye, sosyal hareketlerden gönüllü kuruluşlara, medya kuruluşlarından siyasi partilere kadar uzanan geniş bir yelpazedeki tüm kuruluşları içermektedir.⁴⁶

İonna Kuçuradi'ye göre STK'lar, belirli bir mekân ve zamanda bilgiye dayanılarak teşhis edilen bir ihtiyacı ya da ihtiyaçlar demetini karşılamayı amaç edinen, kâr amacı gütmeyen hizmet veren, böylece kamunun yönetimine katılan kuruluşlardır.⁴⁷

---

⁴⁴ Stefanos Yerasimos, "Sivil Toplum, Avrupa ve Türkiye", **Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 13.

⁴⁵ Gülnur Acar, **Sivil Toplum ve Ötesi, Rousseau, Hegel, Marx**, Belge Yayınları, 2003, s. 3.

⁴⁶ Keane, **ag.e.**, s. 83.

⁴⁷ İonna Kuçuradi, **Projeler, Projecilik ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Mayıs 2003, s. 40.

Diğer bir görüş ise Savran'ın ifade ettiği, Batı'da sivil toplumun yeniden gündeme gelişi, avro-komünizmin kendine özgü sosyalizm projesi bağlamında olduğudur. Devletin etki alanını mümkün olduğunca daraltarak, devletle doğrudan yüzleşmek yerine, sivil toplum kurumlarını geliştirerek geleceğin, ön-biçimlerini oluşturmaya dayalı bir projedir. Ortaya çıkan potansiyelin sosyalist, katılımcı bir demokrasi pratiğine dönüştürülmesi olanaklıdır.⁴⁸ Fakat bu görüş her tür devlet müdahalesinden arınmış bir piyasa öngörülerek oluşturulmuştur. Kapitalizmi yönetmenin akılcı biçimi üzerine süren tartışmalarda, kimileri piyasa mekanizmasının ve bireyciliğin ana alanı olarak sivil toplum kavramına başvurmaya yönelmiştir. Bu çerçevede sivil toplumu bir model olarak benimsemenin anlamı değişmiş, olaya giderek daha az sosyalizmin kuruluşu ve giderek daha çok kapitalizmin iyi işlemesi, sürdürülebilirlik açısından yaklaşılmaya başlanmıştır.

Gramsci, Hapishane Defterleri adlı eserinde, liberallerin “gece bekçisi devlet”ten yana olduğunu ve tarihsel gelişimin sivil topluma, bunun içinde üreyen çeşitli güçlere bırakılmasını, devletin de “oyunda doğruluğu” ve “oyun kuralları”nı korumasını istediğini ifade etmiştir.⁴⁹ Gramsci, siyasal toplumun gücü örgütlediği ve sivil toplumun ise rızayı sağladığı yerde devleti, “güç artı rıza ya da cebirle donanmış hegemonya” olarak tanımlamıştır.⁵⁰ Savran, Gramsci'nin görüşlerinden, geleceğin tohumlarını ancak sivil toplum kurumlarının yerine geçen yepyeni kurumlar oluşturabilir şeklinde bir yoruma ulaşmaktadır. Çünkü sivil toplumun kendisi, kapitalist ilişkilerin ve parlamenter sistemin belirlediği bir ilişkiler bütünüdür. Hem sivil hem de siyasal toplumun, birlikte aşılması ile kurulacak olan “düzenlenmiş toplum”un temeli, üretim sürecinden başlayan yeni bir örgütlenmeye dayanmak zorundadır. Bu çıkarıma göre sivil toplum, burjuvazinin kendi hegemonyasını kurduğu alandır. Buradan hareketle Savran, sivil toplumu, burjuvazi ve işçi sınıfı arasında tarafsız bir alan değil de, burjuvazinin kendine özgü hegemonyasını kurduğu, kapitalist sömürüyü gizleyen, eşitlik ve özgürlük alanını çıkarına göre yorumlayan bir alan olarak tanımlamıştır. İşçi sınıfının karşı-hegemonyasını

---

⁴⁸ Acar Savran, **a.g.e.**, s. 11.

⁴⁹ Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri**, Çev: Adnan Cemgil, Belge Yayınları, 2007, s. 331.

⁵⁰ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 33.

oluşturmak için sivil topluma özgü ilişki biçimlerinin dışına çıkması gerektiğini öne sürmüştür.⁵¹

Yukarıda ifade edilen yaklaşımlarda sivil topluma farklı anlamlar yüklenerek tanımlar yapılmaktadır. Bu çalışmada sivil toplum, kapitalist ekonomiyi sürdürülebilir kılmaya katkı sağlayan bir aygıt olarak ele alınmıştır. Diğer taraftan da ekonomik ve sosyal iktidar sahibi olmayan kesimlere, var ise katkısı ile tartışılmıştır.

Piyasa ekonomisi kapsamında, üretim ve tüketim sürecinde ortaya çıkan uygunsuzluklar, anlaşmazlıklar ve çıkar çatışmaları, kar amacı gütmeyen yapılar olan ve günümüz dünyasında süreçlere giderek daha aktif katılım sağlayan STK'ların da ilgi alanına girmektedir. Küreselleşen ekonomik unsurlarla birlikte sivil yapıların da bu duruma konsantre olması kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün artık STK'lar kıtalararası sorunlara müdahale etmekte ve yerel çözümler geliştirmektedirler. Kalkınmış ülkelerdeki halkların STK'lar yolu ile ve hatta yerel ortaklarla, kalkınmakta olan ülkelerdeki sorunlara müdahale amaçlı geliştirdikleri bir dizi yöntem bulunmaktadır.

İşçi hakları, çocuk hakları, kadının insan hakları, engelli hakları, sürdürülebilir çevre gibi çok çeşitli konularda çalışan, farkındalık yaratma amaçlı eylemler, eğitimler ve projeler düzenleyen STK'lar, bütün bu faaliyetlerine ek olarak çeşitli konulardaki ihlallerin de önüne geçmek için çalışmaktadır.⁵² Sermaye açısından bakıldığında ise kurumsal imajı geliştirmek amacı ile çeşitli sertifikasyon ve raporlama sistemlerini uygulamak bugün artık bir zorunluluk haline gelmiştir. İleriki bölümlerde bu sistemlerden en yaygın olarak kullanılanlar tanımlanacaktır.

STK'lar faaliyet gösterdikleri alana dair yürüttükleri kampanyalarla ilgi çekmekte ve hedef kitleleri üzerinde “farkındalık” yaratmaktadır. Günümüzde çevre, emek, doğal kaynaklar, kadın, çocuk ve daha birçok konu üzerine çalışan yerel ve uluslararası faaliyet gösteren STK'lar, geniş bilgi ağları kurmuşlardır.

---

⁵¹ Acar Savran, **a.g.e.**, s. 12.

⁴⁹ Keane, **ag.e.**, s. 20.

Faaliyetlerini yürütürken ihtiyaç duydukları finansmanı üyelerinden, bağışlardan ya da fon veren kuruluşlardan sağlamaktadır. Sosyal fayda amacı güden bu kuruluşların bazıları dünya çapında üretim, tüketim ve bölüşüm sürecine etki edebilecek kampanyalar yürütmektedir.

1.4. ULUSLARARASI KABUL GÖREN UYGULAMALAR

Küreselleşen ekonomi ile oldukça geniş bir alanda mal ve hizmet üretiminde bulunan şirketlerin faaliyetlerinden kaynaklanan, toplumun her kesimini, doğal kaynakları ve çevreyi olumsuz etkileyen, sürdürülebilirliği tehlikeye atan sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Şirketlerin ortaya çıkan bu sorunlara karşı normlar ve davranış kuralları belirlemeleri 1930'lara dayanmaktadır. Bu ilk uygulamalar Amerika Birleşik Devletleri'nde şirketlerin üyeleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini düzenleyebilmek amacı ile yayınladıkları normlardan oluşmaktadır.⁵³ Gelişen süreçte uluslararası kuruluşlar ki başta Birleşmiş Milletler olmak üzere, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü çeşitli sözleşmeler, öneriler ve ilkeler yayınlayarak yapılan tahribata ilgisiz kalmadıklarını göstermişlerdir.⁵⁴

Uluslararası kuruluşların yayınladıkları öneriler genel anlamda, büyük ya da küçük bütün sermaye kuruluşları için gönüllülük esasına dayandığından uygulamada önemli bir değişiklik yaratma gücü sınırlı kalmaktadır.⁵⁵

1.4.1. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler'in (BM) o zamanki Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 1999'da düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'nda, iş dünyasının liderlerini, BM kuruluşları, emek ve sivil toplum kuruluşları ile bir araya gelerek, evrensel çevre ve

---

⁵³ Aslan Tolga Öcal, **Endüstri İlişkilerinde Değişim ve İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu**, T. C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 56.

⁵⁴ Organization for Economic Cooperation and Development, "OECD Guidelines for Multinational Enterprises", (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf>, 29 April 2008.

⁵⁵ **A.e.**, s. 59.

sosyal değerleri, “Küresel İlkeler”e (**Global Compact**) katılarak desteklemeye davet etmiştir.⁵⁶ Küresel İlkeler Sözleşmesi bütün dünyadan, her kesimden tüzel kişiliğın katılımına açıktır.

Küresel İlkeler Sözleşmesi 10 maddeden oluşmaktadır. Buna göre:

İnsan Hakları:

1. Kurumlar, uluslararası anlamda tanımlanan insan haklarına saygı duymalı ve desteklemelidir.
2. İnsan hakları ihlallerine kayıtsız kalmamalıdır.

Çalışma Standartları:

3. Kurumlar, birlik kurma ve toplu pazarlık etme hürriyetlerini tanımalıdır.
4. Zorla çalıştırmanın her türü engellenmelidir.
5. Çocuk çalıştırma ortadan kalkmalıdır.
6. Çalışma ortamında ve verilen görevlerde ayrımcılık ortadan kalkmalıdır.

Çevre:

7. Kurumlar, çevre zorluklarına karşı duyarlı yaklaşmalıdır.
8. Daha fazla çevresel sorumluluk için inisiyatif alınmalıdır.
9. Çevreye duyarlı ve dost teknolojilerin gelişimini ve ortaya çıkmasını desteklemelidir.

Yolsuzluk Karşıtı:

10. Kurumlar, şantaj ve rüşvet dahil her tür yolsuzluğu engellemeye çalışmalıdır.

Şirketler, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın “Küresel İlkeler Sözleşmesi” ile kaynakların sürdürülebilir kullanımına katkı sağlamak için taraf oldukları yukarıdaki on maddelik sözleşmeyi bir prestij unsuru olarak paydaşlarına ilan etmektedir.

---

⁵⁶ United Nations Global Compact, “About the Global Compact”, (Çevrimiçi) <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>, 29 April 2008.

Birleşmiş Milletler sözleşmeyi, gönüllülük esasına göre katılımcılara sunmakta fakat katılım karşılığında “iyi örnekler”in paylaşımı için “İlerleme Raporu” hazırlanmasını şart koşturmaktadır. Buna göre sözleşmeyi imzalayan bir kurum, yıllık raporunu BM’nin Küresel İlkeler Ofisi’ne göndermekle yükümlüdür. Eğer göndermezse bu durum ofisin veritabanından silinmesine, katılım sürecinin yeniden başlamasına neden olmaktadır.⁵⁷

BM Küresel İlkeler (Kİ) için kurduğu yapıda, her üye için web sayfasında bir alan ayırarak yıllık raporlarını yayınlamaktadır. Bununla birlikte katılımcılar, kurumsal web sayfalarında Kİ katılımcısı olduklarını Kİ logosu ile ilan ederler. BM’nin bu uygulamadaki amacı, uluslararası iş yapan şirketlerin prestijlerini yükseltmek, katılımı sürdürülebilir kılmak ve arttırmaktır. Kuruluşlar yıllık olarak hazırladıkları ilerleme raporunda, BM’nin, Kİ’ni uygulayarak iş hayatında ne tür ilerlemeler kaydettiklerini paylaşırlar. Burada amaçlanan iyi deneyimin diğer katılımcılarla paylaşılmasıdır. Türkiye’den sisteme üye 121 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların bazıları büyük ölçekli olmakla birlikte, bazıları da küçük ölçekli aile şirketleridir.⁵⁸

BM’nin Kİ girişimi var olan soruna duyarlı bir yaklaşımdır. Fakat bu uygulamanın, gönüllü olması, rapor yazımının şekil ve içerik kurallarının olmaması, bazı şirketlerin etkin bilgisayar ve internet kullanamıyor olması, ne yazacaklarını bilmemeleri, raporların İngilizce yazılması gibi zorluklar taşınmasından ötürü katkısı sınırlıdır.⁵⁹

---

⁵⁷ United Nations Global Compact, “Global Compact FAQ”, (Çevrimiçi)
<http://www.unglobalcompact.org/COP/FAQ.html>, 29 April 2008.

⁵⁸ United Nations Global Compact, “Global Compact Participants”, (Çevrimiçi)
http://www.unglobalcompact.org/ParticipantsAndStakeholders/search_participant.html?searchmode=basicsearch&name=&type=part_all&region=All&country%5B%5D=TR&industry%5B%5D=All&biz_type=All&oth_type=All&year=&month=&day=&submit.x=46&submit.y=9&submit=submit, 15 April 2008.

⁵⁹ Lisa Whitehouse, “Corporate Social Responsibility, Corporate Citizenship and the Global Compact: A New Approach to Regulating Corporate Social Power?”, **Global Social Policy**, 2003, (Çevrimiçi)
<http://gsp.sagepub.com/cgi/content/abstract/3/3/299>, p. 305, 15 April 2008.

1.4.2. Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika İle İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi

“Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika İle İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi” (**Tripartite Declaration: Multinational Enterprises and Social Policy Declaration**) Uluslararası Çalışma Örgütü (**International Labor Organisation**) tarafından 1977 yılında yayınlanmıştır. Bu uluslararası belgede yer alan ilkeler çokuluslu şirketlere, hükümetlere, işçi ve işveren kuruluşlarına, istihdam, eğitim, çalışma ve yaşam koşulları ve işçi - işveren ilişkileri gibi alanlarda yol gösterici niteliktedir. Bildirgede, çokuluslu şirketlerin birçok ülkenin ekonomisinde ve uluslararası ekonomik ilişkilerde önemli rol oynadığı ve bu konunun, gerek hükümetlerin, gerekse işçi ve işveren kuruluşlarının giderek daha çok ilgisini çektiği belirtilmektedir. Bu şirketlerin, doğrudan uluslararası yatırımlar ve diğer yollardan, sermayenin, teknolojinin ve emeğin daha etkin kullanımına katkıda bulunarak gerek geldikleri gerekse gittikleri ülkelere önemli yararlar sağlayabileceği vurgulanmaktadır. Şirketlerin, hükümetlerin izledikleri kalkınma planlarına, ekonomik ve sosyal refaha, yaşam standartlarının yükseltilmesine, temel gereksinimlerin karşılanmasına, doğrudan ya da dolaylı biçimde istihdam olanakları yaratılmasına, sendikalaşma özgürlüğü dahil olmak üzere temel insan haklarının gerçekleşmesine tüm dünyada katkıda bulunabilecekleri belirtilmektedir. “Buna karşılık, çokuluslu şirketlerin etkinliklerini kendi ulusal çerçevelerinin ötesinde örgütleyebilme alanında sağladıkları ilerleme, tek elde biriken ekonomik gücün istismar edilmesine, ilgili ülkelerdeki ulusal politikalarla ters düşülmesine de yol açabilir ve bu şirketlerin karmaşık yapılanmalarını, işlemlerini ve politikalarını anlamadaki güçlük zaman zaman ana ülkede, gidilen ülkede ya da her ikisinde birden sorunlara yol açabilir...”⁶⁰ Bu Bildirgenin amacı, BM’in yeni bir Uluslararası Ekonomik Düzen kurulmasını öngören kararları ışığında çokuluslu şirketlerin ekonomik ve sosyal gelişmeye olumlu katkılar yapmalarını özendirmek, çeşitli

⁶⁰ International Labor Organisation, “Tripartite Declaration: Multinational Enterprises and Social Policy Declaration”, (Çevrimiçi)
<http://www.ilo.org/public/english/employment/multi/download/turkish.pdf>, 27 April 2008.

etkinliklerinin yol açabileceği güçlükleri asgariye indirmek ya da gidermek olarak açıklanmaktadır.

1.4.3. Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (**Organization for Economic Cooperation and Development, OECD**) Konseyi, 27 Haziran 2000 tarihinde “Çokuluslu İşletmeler Genel İlkeleri” (**Guidelines For Multinational Enterprises**) başlığını taşıyan tavsiye niteliğinde bir karar almıştır. Söz konusu karar ekinde bir de “Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi” yayımlanmıştır. Bu bildiriye göre, çokuluslu işletmelerin faaliyetleri, uluslararası ticaret ve yatırımlar aracılığıyla, OECD ekonomilerini birbirine ve dünyanın geri kalan kısmına bağlayan bağları güçlendirmiş ve derinleştirmiştir. Bu faaliyetler, gerek ana ülkelere, gerekse ev sahibi ülkelere önemli faydalar sağlamaktadır. Çokuluslu işletmeler, tüketicilere almak istedikleri ürün ve hizmetleri rekabetçi fiyatlarla sunup yatırımcılara adil getiriler sağladığında, bu yararların daha da arttığı öngörülmektedir. Bunların ticaret ve yatırım faaliyetleri, sermaye, teknoloji, insan kaynakları ve doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasına katkı sağladığı belirtilmektedir. Şirketlerin, dünyanın farklı bölgeleri arasında teknoloji transferini ve yerel koşulları yansıtan teknolojilerin geliştirilmesini kolaylaştırdıkları da vurgulanmaktadır. Ayrıca, gerek resmi, meslek içi eğitim aracılığı ile bu işletmelerin, ev sahibi ülkelerdeki işgücü niteliğinin gelişmesine de yardımcı oldukları belirtilmektedir.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü tarafından yayınlanan “Uluslararası Yatırımlar ve Çokuluslu İşletmeler Bildirgesi”nde çokuluslu şirketlerin yatırım yaptıkları ülkeye ve o ülkede yaşayan topluma karşı sorumlulukları da ortaya konulmuştur. Söz konusu bildirgeye göre çokuluslu işletmeler:

1. Sürdürülebilir bir kalkınma sağlanması amacıyla ekonomik, toplumsal ve çevresel ilerlemeye katkıda bulunmalıdır.

2. Ev sahibi devletin uluslararası yükümlülük ve taahhütleriyle uyumlu olarak, faaliyetlerinden etkilenenlerin insan haklarına saygı göstermelidir.
3. Sağlıklı bir ticari uygulama gereğiyle uyumlu olarak, işletmenin iç ve dış pazarlardaki faaliyetlerinin geliştirilmesinin yanı sıra, yerel toplumla yakın işbirliği yoluyla, ticari çıkarlar dahil, yerel kapasite gelişimini teşvik etmelidir.
4. Özellikle iş olanakları yaratarak ve çalışanlar için eğitim olanaklarına yardımcı olarak insan sermayesi oluşumunu teşvik etmelidir.
5. Çevre, sağlık, güvenlik, iş, vergi, mali teşvikler ve diğer konularla ilgili yasa ya da düzenlemeler çerçevesinde öngörülmeleyen istisnalar sağlamaktan ya da kabul etmekten kaçınmalıdır.
6. İyi kurumsal yönetim ilkelerini destekleyip savunmalı ve iyi kurumsal yönetim uygulamaları geliştirip uygulamalıdır.
7. İşletmeler ile bunların faaliyette buldukları toplumlar arasında karşılıklı güven ilişkisi geliştiren etkin öz-düzenleme uygulamaları ve yönetim sistemleri geliştirip uygulamalıdır.
8. Şirket politikalarının, eğitim programları dahil, çeşitli yollarla yaygınlaştırılarak çalışanlarca bilinmesini ve bunlara uyulmasını teşvik etmelidir.⁶¹

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü tarafından yayınlanan karar ve bildirmede devletlerin de çokuluslu şirketlere karşı ayrımcılık yapmamaları ve faaliyetlerini engelleyici kararları yürürlüğe koymamaları gibi tavsiyelerde bulunmaktadır. İşletmelerin yasa, yönetmelik ve idari uygulamaları altında uluslararası hukuka

---

⁶¹ Organization for Economic Cooperation and Development, "Text of the OECD Guidelines for Multinational Enterprises", (Çevrimiçi)
http://www.oecd.org/document/28/0,2340,en_2649_34889_2397532_1_1_1_1,00.html, 27 April 2008.

uygun ve benzer durumlarda yerli şirketlere uygulanandan daha az elverişli olmayan bir uygulamaya tabi tutulmaları gerektiği ifade edilmektedir.⁶²

1.4.4. Küresel Raporlama İnisyatifi

Küresel Raporlama İnisyatifi (**Global Reporting Initiative's, GRI**), kuruluşların, ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarının senelere göre karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilecek şekilde, finansal raporlama gibi rutin olarak raporlanması vizyonu ile çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. İnisyatif, “sürdürülebilirlik raporlaması” çerçevesini sürekli geliştirmeyi ve kullanımını yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Dünya genelinde 950 üyesi bulunan bu kuruluş, üyelerine ait raporları internet sayfasında yayınlamaktadır.⁶³ Bu raporu kullanan şirketler, paydaşlarına, yıllık kurumsal gelişimlerini sadece ekonomik bazda değil sosyal ve çevresel olarak da takip ettiklerini ve buna bağlı olarak çeşitli iyileştirme yöntemleri uyguladıklarını ilan etmektedirler. Küresel Raporlama İnisyatifi'nin resmi çevrimiçi sayfasında yayınlanan raporu kullanan kuruluşlar arasında Türkiye'den bir iplik üretim fabrikası bulunmaktadır.⁶⁴

1.4.5. SA-8000 Sosyal Uygunluk Standardı

SA-8000 sertifikasyonu, Toplumsal Sorumluluk Enternasyonalı (**Social Accountability International, SAI**) adlı kuruluşun 1997 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (**International Labor Organization, ILO**) ve Birleşmiş Milletler sözleşmelerine dayanarak hazırladığı bir standarttır. SA-8000 sertifikalı tesisler, 45 ülkede ve 50 endüstride mevcuttur. Toplumsal Sorumluluk Enternasyonalı, sendikalar, yerel STK'lar, çoklu paydaş girişimleri, organik, adil ticaret ve çevre

---

⁶² OECD Guidelines for Multinational Enterprises, **a.g.e.**

⁶³ Global Reporting Initiative, “Reporting Framework”, (Çevrimiçi)
<http://www.globalreporting.org/ReportingFramework/AboutReportingFramework/>, 10 April 2008.

⁶⁴ Global Reporting Initiative, “Reports From Turkey”, (Çevrimiçi)
<http://www.globalreporting.org/CurrentPriorities/SupplyChain/Country+pages/Turkey/>, 10 April 2008.

örgütleri, kalkınma vakıfları ve yolsuzluk karşıtı gruplarla ortaklık kurarak, araştırma, eğitim ve kapasite geliştirme programları yürütmektedir.⁶⁵ Bu etkinlikler kapsamında kaynak yaratmakta ve faaliyetlerine devam etmektedir.

SA-8000, şirketlere ve şirketlerin tedarik zinciri tesislerine iyileştirilmiş sosyal performans sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. SA-8000, işçilerin ve şirketlerin ihtiyaçlarına ortaklaşa hizmet eden yönetim araçlarını entegre ederek, etik olarak yüksek standartta üretim yaptırmayı sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Bu standardın önemli bir özelliği de, uygulandığı bölgedeki yerel yasalarla standartlar arasında fark olması durumunda işçi çıkarına olanı, uygulamayı öngörmesidir. Standart kapsamında sosyal performans kriterleri dokuz başlıkta ele alınmaktadır. Bunlar:

- Çocuk İş Gücü
- Zorla Çalıştırma
- Sağlık ve Güvenlik
- Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Özgürlüğü
- Ayrımcılık
- Cezalandırma Uygulamaları
- Çalışma Saatleri
- Ücretlendirme
- Yönetim Sistemidir.⁶⁶

SA-8000 standardı ilgili kurumun denetlenmesi ve belgelendirilmesi işlemini yerine getirdikten sonraki üç yıl içerisinde ara denetimlere devam edilir. Eğer standartlara aykırı bir duruma rastlanırsa düzeltilmesi yönünde uyarıda bulunulur ve

---

⁶⁵ Social Accountability International, "Overview of SA-8000", (Çevrimiçi) <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.viewPage&pageId=473>, 15 April 2008.

⁶⁶ Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi, "Jo-in'i Oluşturan Örgütler", (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/orgutler.asp>, 15 Nisan 2008.

yine değişiklik olmazsa belge iptal edilir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde 968 kuruluş SA-8000 sertifikasına sahiptir ve bunların dokuzu Türkiye’de bulunmaktadır.⁶⁷

SA-8000 sertifikasına sahip tedarikçiler, emek yoğun üretim yapılan ve maliyet avantajı sağlayan bölgelerde, Asya ve Güney Amerika kıtalarında yoğunlaşmaktadır. Bu sistemin müşterilerinin yoğunlukla Asya ve Güney Amerika ülkelerindeki üreticiler olması açıkça göstermektedir ki bu ülkelerdeki ucuz emek, üretim süreci ve girdilerin piyasa koşullarına uyarlanması, piyasa sürecine dahil olması ve bu anlamda sürdürülebilirliğinin yine piyasa mekanizması içinde güvence altına alınmasına dair temel düzeyde korumalar, gelişmiş ülkelerdeki düzeye ulaşmamıştır.

1.4.6. Proje Döngü Yönetimi (PDY)

“Proje” kavramı günümüzde ekonomik, sosyal ve çevresel işlerin planlanmasında sıkça kullanılmaktadır. Genel olarak proje; önceden belirlenmiş spesifik hedeflere ulaşmak için, belirli bir zaman diliminde, kaynakların nasıl ve ne şekilde optimum olarak kullanılacağını gösteren planlama çalışmasıdır. Bu çerçevede bir faaliyetler bütünüün proje sayılabilmesi için;

- Bir ihtiyaçtan doğması ve bu ihtiyacı karşılamayı amaçlaması,
- Proje mekânının belirli olması,
- Belirli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmesi,
- Belirli kaynakları tüketerek belirli çıktıları sağlaması,

---

⁶⁷ Bkz., Ek I.

- Hedeflere ulaşmak için yapılması gerekli her faaliyet ve bu faaliyetlerin nasıl bir sıralama ile gerçekleşeceğini ayrıntılarının belirlenmiş olması gerekmektedir.⁶⁸

Proje döngü yönetimi (**Project cycle management**) ise günümüzde uluslararası birçok kuruluşun (Avrupa Birliği, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler v.b.) kullanmakta olduğu bir plan ve program oluşturma aracıdır. Bu sistem, yerel, bölgesel, küresel fon sağlayıcı kuruluşların 1930'lardan itibaren yaşadıkları kötü proje uygulama tecrübelerini iyileştirme çalışmaları ile oluşturulmuştur. Günümüzde özellikle hibe ve/veya kredi başvurusunda bulunacak kuruluşların PDY sistemi ile proje hazırlaması avantaj sağlamaktadır.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, katılım öncesi mali yardımlar, çerçeve programlar, topluluk programları gibi birçok programdan faydalanmaktadır. Bu programlara başvuruda bulunan kamu, özel sektör kuruluşları ile STK'lar PDY konusunda bilgilenecek ve projelerini bu sisteme göre hazırlamaktadırlar.

PDY'ye göre hazırlanmış bir projede:

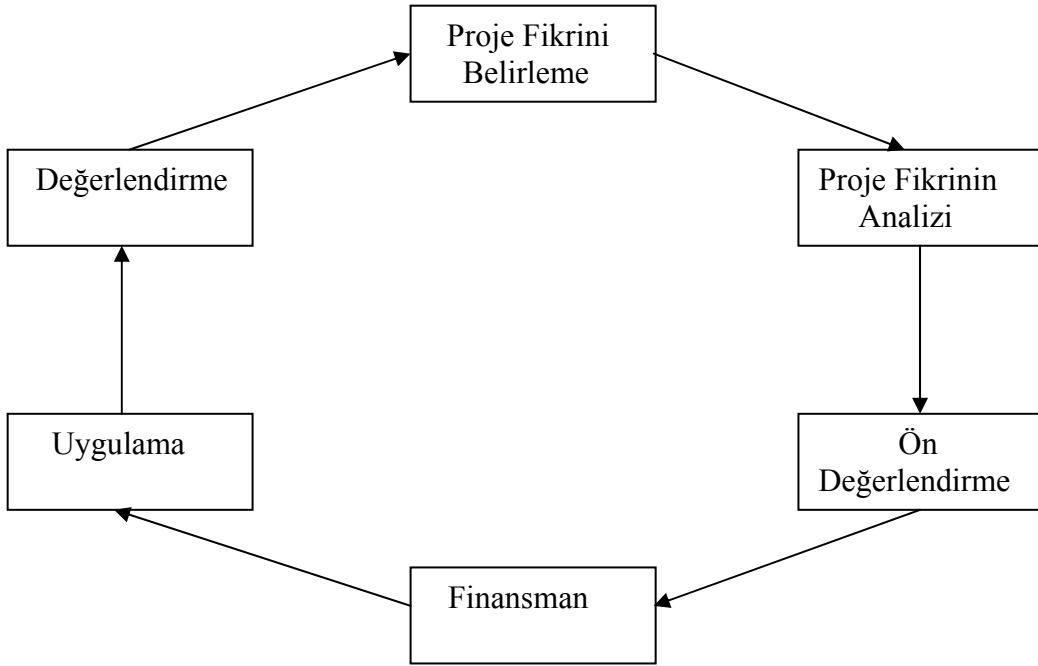
- Proje hazırlık aşamasına gerekli özenin gösterilmesi,
- Projeden fayda sağlayacakların proje sürecine katılımının artırılması,
- Proje kurgusunun yeterli ve kapsamlı olması,
- Projenin sürdürülebilirlik faktörlerinin dikkate alınması,
- Şeffaf prosedürlerin uygulanması,

---

⁶⁸ Gülhan Bilen, M. Serdar Kabukçuoğlu, **Proje Süreci Yönetimi ve Mantıksal Çerçeve Matrisi Hazırlama İlkeleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 6.

- Süreci öğrenme çerçevesinin yaratılması gerekmektedir.⁶⁹

Şekil 2: Proje Döngüsü⁷⁰

Proje döngüsü genel olarak yukarıdaki şekilde belirtildiği gibi altı ana başlıktan oluşmaktadır. Proje fikrini belirleme aşamasında, sorun ortaya bir değişim ihtiyacı ile çıkar ve sonucunda bir fikre ulaşılır. Proje fikrinin analizinde, proje teknik ve uygulama açısından detaylı olarak tasarlanır, çeşitli kriterlere göre proje kapsamı belirlenerek, planlaması yapılır ve faaliyet planı ile bütçe hazırlanır. Ön değerlendirme, projenin sürdürülebilirlik açısından finansal ve ekonomik, kadın – erkek eşitliği, sosyal, kurumsal, çevresel faktörleri dikkate alınarak tutarlılığının, bütünselliğinin, işlevselliğinin değerlendirildiği aşamadır. Finansman aşaması, projenin uygulanabilmesi için gerekli finansmanın sağlandığı aşamadır. Uygulama, hazırlanan faaliyetlerin hayata geçirildiği, izlemelerinin yapıldığı aşamadır. Değerlendirme ise devam eden projenin uygulayacağı faaliyetlerle ulaşmayı

⁶⁹ A.e., s. 20.

⁷⁰ Faruk Cengiz Tekindağ, **Proje Döngüsü Yönetimi Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı**, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s.21.

öngördüğü hedeflerin, tarafsız ve genelde bağımsız uzmanlarca değerlendirildiği aşamadır. Özenle hazırlanmış, belirli bir amaca yönelik proje yukarıda sayılan aşamaları içermelidir; aksi takdirde kaynakların etkinsiz kullanımına neden olacaktır. PDY projenin başarısını garanti edemez; fakat başarıya ulaşılması için minimum gereklilikleri ortaya koymaktadır.⁷¹

Çalışmanın üçüncü bölümünde, devlet - özel sektör – STK ortaklığı ile yürütülen projeler PDY sistemine göre değerlendirilecektir. Projelerin değerlendirilmesi için bu yöntemin seçilmesinin nedeni, PDY'nin uluslararası kabul görmüş, etkin bir proje hazırlama, uygulama ve değerlendirme sistemi olmasıdır.

---

⁷¹ Tekindağ, **a.e.**, s. 24.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI

2.1. SOSYAL SORUMLULUK ANLAYIŞI GELİŞTİRME UYGULAMALARI

Avrupa Birliği ülkeleri, ekonomi ve teknoloji alanında dünyanın en rekabetçi ekonomisi olmak için pazar geliştirme, büyüme hızını artırma ve rekabet gücünü yükseltme amacındadır. Birliğe üye devletlerin başkanları tarafından 2000 yılında imzalanan Lizbon Stratejileri ile üyeler, 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi ekonomisi olmayı hedef edinmiş ve bu hedefe ulaşmak için tüm ilgili kurumları ve grupları sürece katılmaya davet etmiştir.

Avrupa Birliği refah devletleri küreselleşme karşısında farklı değişim süreçleri geçirseler de Avrupa Komisyonu, bu değişim süreci için çeşitli konularda, ortak ihtiyaca cevap verecek nitelikte önlemler almaktadır⁷². Küreselleşmenin sonuçları karşısında, özgün ekonomik modeli ile çözümler üreten Avrupa Birliği, yine kendi araçları ile ortaya çıkan tehditlere karşı yöntemler geliştirmektedir. Ancak bu yöntemlere ilişkin mekanizmalar liberal ve sosyal senteze dayanmaktadır. Bu sentezin sonucu olarak ortaya çıkan farklı hedefler arasında kurulmaya çalışılan dengelerin gerçekleşmemesi durumunda, modeldeki mekanizmaların kullanılma olanağı azalacaktır.⁷³

---

⁷² Meryem Koray, **Avrupa Toplum Modeli (Nereden Nereye)**, Türkiye Sosyal Ekonomik Araştırmalar Vakfı (TÜSES), 2002, s. 331.

⁷³ **A.e.**, s. 332.

2.1.1. Avrupa Birliği Resmi KSS Uygulamaları

Avrupa Birliği, sürdürülebilir kalkınmanın sadece kâr odaklı olamayacağını, sermaye birikiminin salt amaç olmasının gelecekte ortaya çıkabilecek sosyal ve çevresel felaketleri önleyemeyeceğini, sürdürülebilir kalkınmanın ve aynı zamanda dünyanın en güçlü ekonomisi olma hedefinin kaynakların etkin ve tam katılımı ile sağlanabileceğini ortaya koymaktadır.⁷⁴

Avrupa Komisyonu, KSS için “şirketlerin paydaşları ile etkileşiminde faaliyetlerine gönüllü olarak sosyal ve çevresel ilgi katmaları”⁷⁵ tanımını kullanmaktadır. Komisyon, Avrupa şirketlerine sosyal sorumluluk girişimlerinde destek vermek için konu hakkında politik görünürlük desteği sağlamayı ve girişimcileri gönüllü yaklaşımlar konusunda bilgilendirmeyi hedeflemektedir. Tamamen gönüllülük temelinde işleyecek ve tüm kurumlardan temsilcilerin davet edileceği “Avrupa KSS İttifakı”, 2004 yılında düzenlenen “Çok Paydaşlı Forum”un nihai raporunda da bir ihtiyaç olarak öne sürülmüştür. Bu girişimde önemle beliren bir nokta ise planlamaya olan ihtiyaçtır. Diğer bir ifade ile sermaye sahibi kuruluşun öncelikli katkı alanını belirlemede kullanacağı kriterler, kârlılığını yükseltme hedefine uygun, toplumsal önceliklerle uyuşmayan ya da geride kalan konular da olabilir. Bu durumda ise kaynak tahsisi ile ilgili önemli bir çelişki ve karmaşa ortaya çıkmaktadır. Bir bölgeye ait ihtiyaçları belirlemek, özünde politik bir süreçtir. “İhtiyaç” tanımından itibaren farklı yaklaşımların ortaya çıkması olasıdır. Bu durumda sorulması gereken soru ise “Şirketlerin sürdürülebilir kalkınma yolunda yaptığı destek faaliyetleri için ayırdıkları bütçe gerçekte ne kadar maliyet etkin kullanılmaktadır?” Analizi yapıldığında, vergi hasılatının artması ve devletin sorunlara çözüm üretmesi mi, yoksa sermayenin faaliyet gösterdiği sektörde ve/veya bölgede, gelecek dönem çıkarları ile örtüşen alanlara destek olması mı maliyet etkindir? Toplumun yararına olan hangisidir? İş dünyasının gönüllü katkısı,

⁷⁴ European Commission, **Mapping Instruments for Corporate Social Responsibility**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, April 2003, p. 23.

⁷⁵ European Commission, **The Council and the European Economic and Social Committee Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility**, Brussels, March 2006, p. 1.

sürdürülebilir kalkınma için ortak girişim gibi çeşitli isimleri olan KSS modellerine uygun geliştirilen projelerin “kâr” odakları tarafından belirlenmesi, sosyal, ekonomik ve çevresel katkı olarak ortaya konması, kendi içinde çelişkili bir model yaratmaz mı?

KSS'nin Avrupa'nın yenilikçi potansiyelini, rekabet gücünü arttırmada ve sürdürülebilir kalkınmada anahtar rol oynayabileceği Avrupa Komisyonu'nun 2005 yılında hazırlamış olduğu, 658 no'lu raporda ifade edilmiştir. Avrupa Komisyonu, 2005 yılında revize ettiği “Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi”ne iş dünyasına ve diğer önemli paydaşlara çağrıda bulunmuştur. Bu çağrıya göre, liderlerle orta ve uzun vadeli ortak çalışmalara gitmeleri ve minimum yasal zorunlulukları yerine getirmekten öte, sürdürülebilirliğe iddialı katkı sağlamaları istenmiştir.⁷⁶

Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı resmi belgelerde, KSS'nin tek başına bütün ideal amaçları yerine getiremeyeceği; fakat katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.⁷⁷ Aynı zamanda KSS'nin kamu politikasına ikame edemeyeceği; fakat genel anlamda aşağıda belirtilen kamu politikalarının hedefe ulaşmasına katkı sağlayabileceği belirtilmektedir.⁷⁸

Buna göre:

- Girişimcilerin dezavantajlı gruplardan daha fazla insan istihdam etmeye yönelmesi ile daha entegre emek piyasasına ulaşılması,

---

⁷⁶ European Commission, “On the Review of the Sustainable Development Strategy”, (Çevrimiçi) http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0658en01.pdf, 10 April 2008.

⁷⁷ The Council and the European Economic and Social Committee Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility, **a.g.e.**, p. 11.

⁷⁸ European Commission, **European Multistakeholder Forum on CSR, Final Results & Recommendations**, DG Employment and Social Affairs, June 2004, p. 13.

- Yaşam boyu eğitim ve kişisel gelişime yatırım ile istihdam edilebilirliğin artması ve böylece küresel bilgi ekonomisinde rekabet avantajı elde edilmesi,
- Gıda ve kimya gibi sektörlerde faaliyet gösteren girişimcilerin gönüllü inisiyatif olarak kamu sağlığının iyileşmesine katkıda bulunmaları,
- Girişimcilik anlayışının, şirket ve girişimci imajının olumlu yönde geliştirilmesi,
- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde insan hakları, çevre koruması ve temel işçi hakları konularında uygulamanın geliştirilmesi,
- Yoksulluğun azaltılması ve “Binyıl Kalkınma Hedefleri” yönünde ilerleme sağlanması,
- Özellikle sosyal problemlere çözüm geliştirecek yenilikçi performansın geliştirilmesi,
- Çevresel yönetim ve sertifikasyon sistemlerinin gönüllü olarak uygulanması, doğal kaynakların rasyonel kullanılması, çevre kirliliğinin azaltılması ve çevresel-eko sistemlerin geliştirilmesi için yatırım yapılmasıdır.⁷⁹

Avrupa Komisyonu'nun oluşturduğu politikalarda Birleşmiş Milletler'in açıklamış olduğu “Bin Yıl Kalkınma Hedefleri” etkin rol oynamaktadır. Bu hedefler:

---

⁷⁹ Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility, **a.g.e.**, p. 4.

Eylül 2000'deki Binyıl Zirvesi'nde 191 ülke, yoksulluğu yarı yarıya azaltmayı da içeren Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne 2015 yılına kadar ulaşma kararı almıştır.

Binyıl Kalkınma Hedefleri şunlardır:

- Aşırı yoksulluk ve açlığı yarıya indirmek;
- Herkesin ilkokul eğitimi almasını sağlamak;
- Kadın-erkek eşitliğini teşvik etmek;
- Beş yaşın altındaki ölümleri üçte iki oranında azaltmak;
- Doğum sırasındaki ölümleri dörtte üç oranında azaltmak;
- HIV/AIDS, sıtma ve tüberküloz hastalıklarının artış hızını kesmek;
- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak;
- Kalkınma için küresel ortaklık geliştirmek (yardım, ticaret ve borçların kaldırılması alanlarında).⁸⁰

2.1.2. Avrupa Komisyonu'nun Hazırladığı Teklif Belgesi

Avrupa Komisyonu, hazırlamış olduğu teklif belgesinde, şirketlere uygulama önerileri getirmiş ve hayli kapsamlı bir paket sunmuştur. İşçilerin temel hak ve özgürlükleri konusunda çalışmalarda bulunan “Uluslararası Çalışma Örgütü”nün (**International Labor Organisation, ILO**) özellikle “Çokuluslu Şirketler ve Sosyal

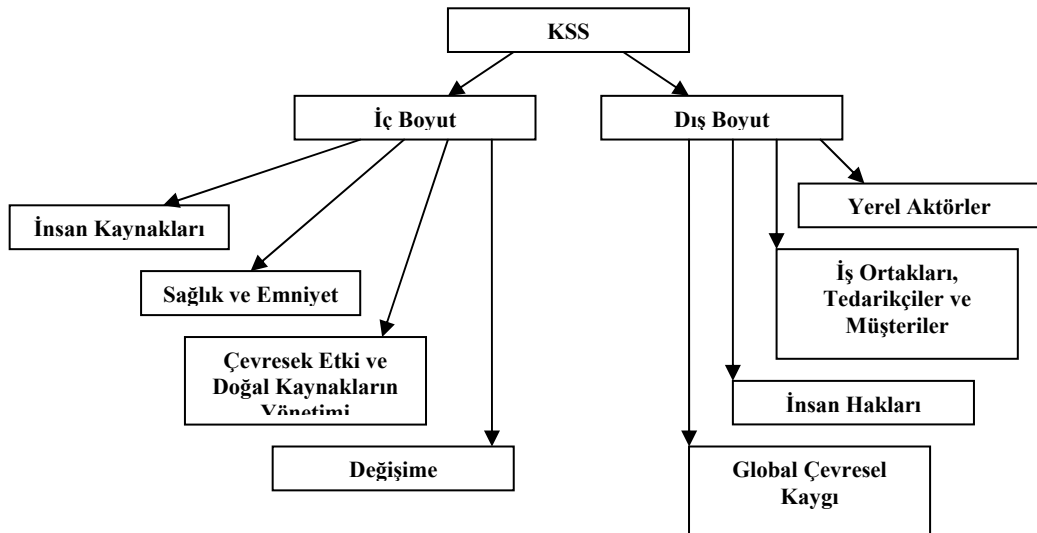
---

⁸⁰ United Nations Development Programme, “Millenium Development Goals”, (Çevrimiçi) <http://www.undp.org/mdg/>, 22 April 2008.

Politika ile İlgili Prensiplerinin Belirlendiği Üçlü Deklarasyon” (**The ILO Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy**) ve “Çokuluslu İşletmeler için OECD Rehberi” (**OECD Guidelines for Multinational Enterprises**) uluslararası temel referanslardır.⁸¹ Avrupa Birliği’nin referans aldığı bu uygulamalar çalışmanın birinci bölümünde ayrıntıları ile ele alınmıştır.

Avrupa Komisyonu, Temmuz 2001 tarihinde Brüksel’de yayınladığı “KSS İçin Avrupa Çerçevesi” başlıklı teklif belgesinde, KSS’yi “İşletmelerin ticari faaliyetlerini ve paydaşları ile olan etkileşimlerini gerçekleştirirken, gönüllü olarak sosyal ve çevresel kaygı gözetmeleri” olarak tanımlamaktadır.⁸² Diğer bir ifade ile KSS, şirketlerin sosyal ve çevresel kaygıları kendi istekleriyle faaliyetlerinin ve tüm paydaşlarıyla ilişkilerinin bir parçası haline getirmeleridir.⁸³ Bu ilişkinin tamamen gönüllülük temelinde, şirketin zorunluluğu değil, isteği dahilinde gerçekleşecek bir katkı olduğu da ayrıca vurgulanmıştır.

Şekil 3: Avrupa Komisyonu’nun Teklif Belgesi’ne göre KSS

⁸¹ European Commission, “Green Paper of Corporate Social Responsibility”, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/greenpaper.htm, 08 April 2008.

⁸² European Commission, **Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility**, Brussels, June 2001, p. 5.

⁸³ Olli Rehn, “Raising Awareness About Corporate Social Responsibility”, CSR Conference, Ankara, 12 February 2005.

Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı teklif belgesinde KSS, iç ve dış boyut olmak üzere iki temel alana ayrılmıştır. İç boyut, insan kaynakları, sağlık ve emniyet, çevresel etki ve doğal kaynakların yönetimi, değişime adaptasyon olmak üzere dört bölümde sınıflanmıştır. Dış boyut ise yerel aktörler, iş ortakları, tedarikçiler ve müşteriler, insan hakları, küresel çevresel kaygı şeklinde kurumun ilişkide olduğu, kurum dışındaki öğeler olarak dört bölümde incelenmiştir. Aşağıdaki bölümlerde bu alanlar ayrıntıları ile incelenmektedir.

2.1.2.1. KSS ve İçsel Etki Alanları

Avrupa Komisyonu, şirket içi uygulamalarda çalışanların da sürece dahil olmasıyla, insan kaynakları, sağlık ve güvenlik, değişim yönetimi, çevre duyarlılığı ve üretimde kullanılan doğal kaynakların yönetimi gibi konularda gelişim sağlanması gerektiğini öne sürmüştü ve her bir konuyu detaylandırmıştır.

2.1.2.1.1. İnsan Kaynakları Yönetimi

Teklif belgesi, insan kaynakları yönetimi için ayrımcılıktan uzak, tüm kitlelerden başvuru sahiplerine eşit fırsat yaratan, sürekli gelişime zemin hazırlayan, ücret dağılımında adaletli, işe alımlarda dezavantajlı gruplara yönelik sorumlu tercihler yapan, sürekli eğitime önem veren, gençlerin iş hayatına entegrasyonu için uygun staj sistemleri geliştiren, eğitim almamış, az yetenekli kişilerin ve yaşlıların özellikle sürekli eğitim fırsatından yararlanmasını sağlayan uygulamalara geçişi önermektedir. Bu öneriler bütününe ise "Avrupa İstihdam Stratejisi"nin, işsizliğin azaltılması, istihdam oranının artırılması ve sosyal dışlanmanın önlenmesi öncelikleri ile ilgili olduğu ifade edilmektedir.

Komisyunun iş dünyasından beklentisi, yasal uygulamaların ve zorunlulukların ötesinde, yukarıda bahsedilen öncelikli alanları kapsayan, gönüllülük esasında doğrudan katkı sunacak uygulamalar geliştirilmesidir.⁸⁴

2.1.2.1.2. İş Yerinde Sağlık ve Güvenlik

Avrupa Komisyonu, şirketin, üretim yerinde ya da tedarikçisinin üretim sürecinde, yerel yasaların beklentilerinin ötesinde, iyi uygulamaya göre faaliyette bulunmasını önermektedir. Mal veya hizmetin tedarikçiye ihale edilmesi durumunda, kamu otoritelerinin kontrolü ve yasal zorunlulukların ötesinde gönüllü mekanizmaların işletilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, günümüzde artık yönetim sertifikalandırma sistemlerinin bir parçasını da işyeri güvenliği oluşturmakta (OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi, NEBOSH Uluslararası İş Sağlığı ve İş Güvenliği Sertifikası v.b.) ve sertifikasyonu edinen şirketler piyasada rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Böylece bu şirketler daha yüksek piyasa payına erişmekte ve ürünlerinin kalitesi de artmaktadır.⁸⁵

İş yeri sağlığı ve güvenliği konusunda öneriler hiç kuşkusuz piyasaya yönelik uzun vadeli “iyileşme” sağlayacaktır. Bu sertifikasyonların maliyeti ve kurumsal alışkanlıklar değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ülkelerdeki şirketlerin bu şartları oluşturması ve emsallerine rekabet üstünlüğü sağlaması ne kadar gerçekçi bir beklenti olabilir sorusu ortaya çıkmaktadır. Sürekli yükselen beklentiler, gelişmekte olan ülkelerin önünü kesmekte midir?

2.1.2.1.3. Değişime Adaptasyon

Değişen piyasa koşullarına adaptasyon sağlamak zorunda kalan, diğer bir ifade ile piyasa ekonomisinin zor duruma düşürdüğü şirketlerin, değişime yönelik

---

⁸⁴ European Commission, **Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development**, 2002, p. 25.

⁸⁵ Bkz., EK II.

kararlar verirken paydaşlarıyla birlikte davranması ve sosyal sorumluluk ile yeniden yapılanmaya gitmeleri önerilmektedir. Yeniden yapılandırma sürecinde ana risklerin, dolaylı ve dolaysız maliyetlerin, alternatif strateji ve politikaların, işten çıkarmayı önleyecek bütün yöntemlerin belirlenmesi önerilmektedir.⁸⁶ Dolaysız maliyet giderleri doğrudan doğruya mal ve hizmet biriminin elde edilmesi için yapılan ve bunun açıkça belirlenebildiği giderlerdir. Dolaysız işçilik ve dolaysız üretim materyalleri olarak iki bölümden oluşmaktadır. Dolaylı maliyet giderleri ise sigorta, bina ve arazi vergileri gibi dolaylı giderler, temizlik bakım-onarım gibi dolaylı işçilik giderleri, amortisman, enerji giderleri, aydınlatma gibi dolaylı materyaller olarak üç bölümden oluşmaktadır.

Avrupa’da iyi yönetime başarılı bir örnek olarak, demir, kömür ve gemi inşa endüstrilerinde yeniden yapılandırma sorununun başarılı bir şekilde, yerel yönetim, şirketler ve işçi temsilcilerinin ortak çalışmaları ile çözülmesi gösterilmektedir.⁸⁷

2.1.2.1.4. Çevresel Etki ve Doğal Kaynakların Yönetimi

Çevreye etki eden gereksiz tüketimi önleyerek çevre kirliliğinin azalmasına yardımcı olmak, şirketlerin enerji giderlerini de düşürecektir. Bu yöntemin “kazan-kazan” yöntemi olduğu, yapılan tasarrufun, sürdürülebilir çevreye katkı sağlayacağı belirtilmiştir.⁸⁸

Çevre alanında çok çeşitli gönüllü sertifikasyon bulunmaktadır. Bu sertifikasyonlar şirketin faaliyette bulunduğu sektöre göre tercih edilmekte, bazı kamusal ve uluslararası ihalelerde şartname gereği olarak talep edilmektedir.

Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde sıklıkla kullanılan EMAS – Eko Yönetim ve Denetim Programı (**The Eco-Management and Audit Scheme**) gönüllü bir sertifikasyondur. Bu uygulamanın amacı, şirketin çevresel performansını sürekli

---

⁸⁶ Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility, **a.g.e.**, p. 9.

⁸⁷ **A.e.**, s. 14.

⁸⁸ Green Paper of Corporate Social Responsibility, **a.g.e.**, s. 20.

şekilde iyileştirmeye dönük faaliyetlerde bulunduğunu ilgililere duyurmaktır. Bilinmektedir ki EMAS üyesi şirketler hukuksal olarak geçerli, sürdürülebilir çevresel yönetim sistemi uygulamakta ve performansını bağımsız olarak doğrulanabilir kaynaklarla birlikte raporlamaktadır. Sertifikasyonu sağlayan şirketler EMAS logosunu kullanarak, şirketin çevresel anlamda güvenilirliğini ve sağlayacağı bilginin doğruluğunu, ilgili taraflara garanti etmektedir.⁸⁹

Diğer bir çevre standardı ise uluslararası geçerliliğe sahip, Uluslararası Standartlama Organizasyonu (**International Organization for Standardization, ISO**) tarafından geliştirilen ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemidir. Bu model, doğal kaynak kullanımının azaltılması, toprağa, suya, havaya verilen zararların en aza indirilmesini amaçlayan, risk analizleri tabanında kurulan bir yönetim modelidir. ISO 14000 ürünün, hammaddeden başlayıp nihai ürün haline getirilerek müşterilere sunulmasına kadar geçen sürecin her aşamasında çevresel faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin gerekli muayeneler ve önlemler ile kontrol altına alınarak çevreye verilen zararın en aza indirilmesini sağlayan bir sistemin kurulmasını tarif eden standartlar serisidir. ISO 14000 bir ürün standardı değil, sistem standardıdır ve ne üretildiğinden daha çok, nasıl üretildiği ile ilgilenmektedir. Çevre performansının izlenmesi ve sürekli iyileştirilmesi temeline dayanmaktadır. Çevre faktörlerine ilişkin olarak ilgili mevzuat ve kanunlar tarafından tanımlanmış koşullara uymayı şart koşmaktadır.⁹⁰

2.1.2.2. KSS ve Dışsal Etki Alanları

KSS anlayışı, şirket dışında, iş ortakları, tedarikçiler, tüketiciler, kamu otoriteleri ve STK'lar gibi diğer paydaşlarla ilgilidir. Çok uluslu yatırımların küresel tedarik zincirlerine sahip olmaları nedeni ile KSS, Avrupa dışında da ilgili tarafları

---

⁸⁹ European Commission, "Eco Management and Auditing Program", (Çevrimiçi)
http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm, 15 April 2008.

⁹⁰ International Organization for Standardization, "ISO 14000 Environment Management System", (Çevrimiçi)
http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_standards/iso_9000_iso_14000/iso_14000_essentials.htm, 10 April 2008.

olan bir yaklaşımdır. Küreselleşmenin hızla yayılması ile KSS anlayışının kalkınmaya katkı sunan bir unsur olduğu da tartışılmaktadır.

2.1.2.2.1. Yerel Halklar

Şirketlerin hedef bölgeye gidip üretim yapabilmeleri için o bölgede eğitimli işgücüne, uygun çevreye, üretim kaynaklarına ihtiyaç bulunmaktadır. Eğer bu unsurlar varsa ve üretim için yeterli ise hedef bölgeye gidip üretim sürecine geçilebilmektedir. Özellikle çok uluslu şirketler, üretim sürecinde yerel unsurlarla çeşitli şekillerde iletişim kurarak, yardımlar ve desteklerle üretim yaptıkları bölgede yer kazanmaya çalışmaktadırlar.

Şirketlerin, karşılaştırmalı olarak maliyet avantajı sağlayan bölgelerde üretim yapmaları, bu bölgelerin üretim yapılabilecek kriterlere sahip olması ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile sermaye, üretim yapacağı yerdeki kaynaklar avantaj sağladığından o bölgeye yönelmektedir. Gittiği bölgede sosyal sorumluluk kapsamında, kalkınma çabasına katkıda bulunmak için bir takım projeler geliştirmektedir.⁹¹ Bu tür uygulamalarla toplum ve üretim ilişkileri içindeki yerini sağlamlaştırmaktadır.

2.1.2.2.2. İş Ortakları, Tedarikçiler ve Tüketiciler

Bu bölüm daha çok yüksek ölçekte üretim yapan, tedarikçilerle çalışan ve çok uluslu olan şirketler için düzenlenmiştir. Günümüzde artık üreticiler, tüketici davranışını dikkate alarak adil ve çevreye duyarlı üretim yapmaya başlamışlardır. Tüketici memnuniyetini gözeten, ürünlerini tüketici kitlesinin beklentilerine göre çeşitlendiren şirketlerin rekabet avantajı elde edeceği belirtilmiştir. Örnek olarak engellilere göre de tasarım yapan şirketler gösterilebilir.

---

⁹¹ European Multistakeholder Forum on CSR, Final results & Recommendations, **a.g.e.**, p. 34.

Tüketici tercihleri günümüzde farklı üretim ve pazarlama arayışlarının geliştirilmesine neden olmaktadır. Bu yöntemlerden biri de adil ticarettir. Adil ticaret, gelişmekte olan, özellikle güney yarımkürede bulunan ülkelerdeki köylülerin, işçilerin ve küçük üreticilerin daha iyi koşullarda üretimde bulunmalarını sağlamak için, ürünlerinin uluslararası piyasalarda adil bir fiyattan satılmasını sağlamaya çalışan bir sosyal harekettir. Bu şekilde, tüketicilerin tüketmemeyi amaçlayan ya da bojkot etmeye varan tüketim tercihlerinden siyasal bir eylem çıkartılması amaçlanmaktadır. Adil ticaret, hacmini 2000 yılından bu yana, yılda ortalama %20 arttırmaktadır. Bu artış, tüketicilerin küresel adaletsizliği önlemeye çalışan ve bu yolla üretim yapan inisiyatifleri tercih ettiğini ortaya koymaktadır.⁹²

2.1.2.2.3. İnsan Hakları

Kurumsal sosyal sorumluluğun, insan hakları ile uluslararası işler ve küresel tedarik zincirleri boyutunda güçlü bağı vardır. İnsan hakları oldukça karmaşık bir konu olduğundan şirketler üretim yaptıkları bölgelerde ya da tedarikçileri konusunda sorunlar yaşamaktadır.

Gönüllülük yaklaşımının, işçi hakları konusundaki uygulamaların iyileşmesine katkıda bulunacağı açıktır. Fakat aynı zamanda bu uygulamaların kontrolü ve takibi de önemlidir, çünkü gelişim sürecini, iyileştirme faaliyetleri destekleyecektir. İzleme sürecine sendikaların ve STK'ların katılımının sağlanması ise paydaşlarla iletişim ve sürdürülebilir bir gelişim için gerekli unsurdur. Sonuç olarak, davranış kurallarının uygulanmasına dönük raporlama mekanizmalarının geliştirilmesi ve saydamlığın güvence altına alınması, insan hakları konusunda önemli ilerlemelerdendir.⁹³

---

⁹² Yılmaz Odabaşı, Tüketicinin Siyasal Gücü, **Radikal Gazetesi**, 4 Şubat 2007, s. 9.

⁹³ European Commission, **EU Multi-Stakeholder Forum on Corporate Social Responsibility (CSR EMS Forum)**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, 2003, p. 17.

2.1.2.2.4. Küresel Çevre Kaygısı

Şirketlerin sınır tanımayan üretim faaliyetleri, küresel çevrenin de önemli bir aktörü haline gelmiştir. Avrupa Komisyonu, küresel üretim yapan ya da tedarikçiler vasıtası ile üretim yaptıran şirketlerin, Avrupa toprakları üzerinde geçerli olan iyi uygulamaları, çalıştıkları topraklara adapte etmeleri ya da tedarikçilerine uygulamaları, çevre korumasına önemli oranda katkı sağlayacağı konusunda şirketleri bilgilendirmektedir.

2.1.2.3. Bütünsel Yaklaşımla Sosyal Sorumluluk

Şirketler sorumlu yönetim yaklaşımını benimsemiş olsalar bile bu sistemi günlük yönetim uygulamalarına nasıl entegre edeceklerini bilememektedirler. Bu durumda ise en önemli kaynaklardan biri “iyi uygulamalar”ın paylaşılması olacaktır. İyi uygulamalar şirketlere farklı yöntemlerle pozitif sosyal ve çevresel etki yaratma vizyonu kazandıracaktır. Bu sayede, var olan bir problemin, başka problemlerle ilişkisi ve birlikte çözülmesi için farklı yöntemlerin ve uygulamaların paylaşılması için zemin yaratılmış olacaktır.

2.1.2.3.1. Sosyal Sorumluluk İçeren Yönetim

Şirketlerin sosyal sorumluluğu paydaşları ile ilişkilerinde kullanma eğilimi, faaliyet gösterdikleri sektöre ve kültüre göre değişim göstermektedir. Bu durumda öncelikle şirketin kendi değerlerini belirlemesi gerekmektedir. Bu değerler, şirketin günlük iş, işlem ve stratejik planları ile ilişkilendirilmelidir; sürekli eğitim, sosyal ve çevresel denetim sistemleri, danışma kurulu oluşturma v.b. Yönetim sürecinin takibi için ise etkin bir denetim ve izleme mekanizması geliştirmek gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, şirketin üst yönetiminin sosyal sorumluluk üzerine eğitim alması da uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesinde önemli bir adım olacaktır.⁹⁴

---

⁹⁴ European Commission, **ABC of the Main Instruments of Corporate Social Responsibility**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, 2004, p. 25.

2.1.2.3.2. Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Denetimi

Özellikle çok uluslu şirketler, finansal raporlamanın yanı sıra, yasal zorunlulukların da ötesine geçerek, çevre, sağlık ve güvenlik gibi konularda raporlar hazırlayarak ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşmaktadır. Belirtilen konulara ek olarak insan hakları ihlalleri, çocuk işçi çalıştırma, ayrımcılık gibi konularda da raporlama yapılması ve ilgili taraflarla paylaşılması “sosyal sorumlulukla yönetim” anlayışına önemli bir katkı sağlamaktadır. Avrupa Konseyi 2000 yılında, 1000’in üzerinde işçi istihdam eden şirketleri davet etmiş ve yapılan görüşmeler sonucunda “Yönetim Değişim Raporu” hazırlamalarını istemiştir.⁹⁵ Bu raporda, istihdam ve çalışma koşulları, yapısal değişiklikler, işçilerin karar mekanizmalarına katılımı, sosyal diyalog, eğitim ve staj, sağlık ve güvenlik, eşit haklar gibi konularda yaşanan değişimin beyan edilmesini istemiştir. Avrupa Komisyonu sosyal gündemine, izleme merkezi kurmayı almış; yönetim anlayışının değişimine katkıda bulunmayı kararlaştırmıştır. Burada önemle incelenmesi gereken konu ise, tasarlanan sürecin tamamen gönüllü bir değişime dayanması ve uygulamaların yasal zorunluluk getirmemesidir. Şirketlerin farklı konularda, birbirinden bağımsız şekilde hazırlanmış standartları uygulamaları ve raporlamalarını standarda göre yapmaları beklenmektedir. Bir önceki bölümde açıklandığı üzere, dünya genelinde kullanılan raporlama sistemi “Küresel Raporlama İnisyatifi” ve “SA-8000” standardı bu konuda verilebilecek en iyi örneklerdendir.

STK’ların belirlediği standartlar, küresel faaliyetlere hizmet edebilecek nitelikte olsa da bölgesel ve kültürel değişiklik göstermeleri nedeni ile “öncelikleri” açısından farklıdır. “Pazar” özelliği taşıyan bu alandan seçilecek bir standardizasyonun ve raporlamasının, yine paydaşlar tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Yönetim yapısına bir uygulama standardı getirmek, bu standarda göre şirket içi faaliyetleri düzenlemek ve yönetmek, katkı sağlayacak türden bir yaklaşım olsa da faaliyetin “gönüllülük” temelinde yapılıyor olması, “çıkar” mekanizmalarını etkileyecek, fakat yok etmeyecek uygulamalar olmaktan öteye gidemeyecektir.

---

⁹⁵ Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility, **a.g.e.**, p. 18.

2.1.2.3.3. İş Yerinde Kalite

Sosyal sorumluluk yaklaşımı, çalışanları, işverenin en önemli paydaşı olarak görmektedir. Yaklaşım çerçevesinde çalışanlarla sosyal diyalog özellikle önemsenmekte, yönetim ve karar süreçlerine çalışanların katılımı önerilmektedir. Yönetim ile işçiler arasındaki etkin iletişimi sağlayan işçi temsilcilerinin, sosyal sorumluluk anlayışının önemli unsuru olduğu vurgulanmaktadır. Avrupa Komisyonu, hazırlamış olduğu 98 no'lu direktifte, çalışanlara danışma ve çalışanların bilgilendirilmesi konusunda bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca komisyon, şirketlerin çalışanlarına yatırım yapmasına yol açacak, "Avrupa Sosyal Modeli"ne⁹⁶ katkı sunacak uygulamalar geliştirmek, cinsiyet eşitliğini gözetken, topluma yeni fırsatlar sunan şirketleri özendirmek amacı ile bir ödül kampanyası da düzenlemiştir.⁹⁷

2.1.2.3.4. Sosyal ve Ekolojik Etiketleme

Günümüzde araştırmalar göstermektedir ki tüketiciler bir ürün alırken, ürünün sadece kaliteli ve güvenilir olmasını değil aynı zamanda sosyal sorumlulukla üretilip üretilmediğini de değerlendirmektedir. Bu araştırmalardan çıkan bir diğer önemli sonuç ise tüketicilerin daha fazla bedel ödeyerek sosyal sorumlulukla üretilmiş ürünü almak istemeleridir. MORI araştırma şirketinin 2000 yılında yürüttüğü kapsamlı bir araştırmaya göre, Avrupalılar, en çok, üretim sürecinde işçilerin sağlık ve güvenlik

---

⁹⁶ Avrupa Sosyal Modeli'ne göre sosyal Avrupa'nın genel hedefi daha eşit bir toplum yaratmak olmalıdır: yoksulluğa ve yoksulluk ücretlerine son vermek, temel insan haklarını, hizmetlerini ve her bireyin insanca yaşayabileceği bir geliri garanti altına almaktır. Bu modelin beş ana ögesi:
- temel sosyal haklar, birlik kurma özgürlüğü, grev hakkı, haksız işten çıkarılmaya karşı koruma, adil çalışma şartları, eşitlik ve ayrımcılığın olmamasını da içerir,
- oldukça gelişmiş evrensel sistemlerden alınan sosyal koruma, ve asgari gelir veya ilerleme vergilendirmesi gibi refahın yeniden dağıtılmasına dair tedbirler,
- toplu sözleşmelere kara verme, işçinin temsil edilmesi ve konsültasyon hakkı ile sosyal diyalog, ve ulusal ve Avrupa İş Konseyi Toplantıları,
- örneğin, sağlık ve güvenlik, çalışma saatlerini sınırlandırılması, tatiller, iş korunması ve eşit fırsatları içine alan sosyal ve istihdam düzenlemesi,
- tam istihdamda, genel menfaat ile ekonomik ve sosyal birleşmeyi sağlamak için devlet sorumluluğunu içermektedir.

Hak-İş Konfederasyonu, "Avrupa Sosyal Modeli", (Çevrimiçi)

www.hakis.org.tr/ab/ab_sosyal_modeli.html+avrupa+sosyal+modeli&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr, 15 Nisan 2008.

⁹⁷ A.e., s. 25.

koşullarına, insan haklarına, tedarikçilerin uygulamalarına (çocuk emeği, zorla çalıştırma v.b.), çevrenin korunmasına önem vermektedir.⁹⁸

STK'lar ve devletler de giderek artan düzeydeki tüketici beklentilerine cevap vermek üzere şirketlerin kendi markalarını yaratmalarında aktif rol oynamaktadır. Fakat bu tür bir üretim sürecinin maliyeti yüksek olduğundan, üretilen ürün, pazardaki yerini ikamelerine oranla daha yüksek fiyatla almaktadır. Sonuç olarak bu tür bir üretim sürecinin pazar payı oldukça düşük olmakla birlikte giderek artan bir seyir de izlemektedir.

2.1.2.3.5. Sosyal Sorumluluklu Yatırım (SSY)

SSY fonları, belirli sosyal ve çevresel şartları sağlayan şirketlere yatırım yapmaları için sağlanan fonlardır. Tütün, alkol ve silah üretimi, bu fonların kapsamının dışında kalmaktadır.⁹⁹

Son yıllarda yatırımcılar arasında sosyal sorumluluklu yatırımlar (**Socially responsible investments**) hızla artan bir popülerlik kazanmaktadır. Sosyal ve ekonomik duyarlılıkla yatırım yapmak, yatırımcılara ulusal ve uluslararası piyasalarda olumlu bir imaj kazandırmaktadır.

Avrupa Birliği, yayınladığı teklif belgesinde, sosyal sorumluluk anlayışının, sermayedarların Avrupa'nın gelişimine sundukları katkı açısından önemli bir içerik teşkil ettiğini belirtmektedir. KSS uygulamalarının, kamu politikalarının bir parçası olarak topluma değer katabileceği fakat hiçbir şekilde kamu hizmetlerinin yerine geçemeyeceği, sadece destek ve katkı sağlayacağı sık sık vurgulanmaktadır. KSS

---

⁹⁸ Mori Research, "The Expert Perspective, Views of Corporate Responsibility Among NGO's and CSR Comentators", http://www.ipsos-mori.com/_assets/publications/pdf/the-expert-perspective.pdf, 22 April 2008.

⁹⁹ Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development, **a.g.e.**, p. 33.

uygulamalarının şirkete maddi yük getirmeyeceği ve uzun vadede kazanımların çok değerli olacağı, komisyonun önemle üzerinde durduğu diğer bir konu olmuştur.

Avrupa Birliği, KSS kavramının içeriği, uygulamaları ve değerlendirmesi açısından yöntemler sunmaktadır. Birlik üyesi ülkelerde faaliyet gösteren şirketler için bir başvuru niteliği taşıyan bu belgeler, Avrupa Birliği'nin çok paydaşlı işbirlikleri, karar mekanizmalarına katılım, dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik hayata entegrasyonu gibi "Avrupa değerleri"ni gerçekleştirme yolunda "çerçeve" oluşturmayı hedeflemektedir. Çerçevenin hazırlanmasında, Avrupa kurumlarının katılımı, politik desteği ve KSS uygulamalarının geliştirilmesi için bilgi alış verişinin önemi vurgulanmış, paydaşlara katkı yapmaları çağrısında bulunulmuştur.

2.1.3. Lizbon Stratejisi ve KSS

Mart 2000'de Lizbon'da bir araya gelen Avrupalı devlet ve hükümet başkanları, on yıllık bir perspektif ile "Lizbon Stratejisi"ni kabul etmiştir. Lizbon Stratejisi Avrupa Birliği ekonomisini daha dinamik ve rekabetçi bir ekonomi haline getirmeye yönelik on yıllık stratejilerin bütünüdür. Bu strateji, güçlü bir ekonomiyi ve istihdam yaratma hedefini, sürdürülebilir gelişme ve genel kabul görecekt sosyal ve çevresel politikalarla bir arada gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Avrupa Birliği KSS konusunda ticaret birlikleri, sendikalar, STK'lar ve diğer ilgili kesimlerle yürüttüğü "KSS Konusunda Çok Paydaşlı Avrupa Forumu" görüşmelerini Haziran 2004'te tamamlamış ve sonuçlarını resmi olarak yayınlamıştır.¹⁰⁰ Üye devletlerin başkanları, 2010 itibarı ile Avrupa Birliği'nin tam istihdamı sağlamış, dünyanın en rekabetçi ekonomisi olmasını amaçlayan "Lizbon Stratejisi"ni imzalamıştır.¹⁰¹ Avrupa Konseyi'nin sonraki çalışmaları ile de desteklenen belge, üç temel sütun üzerinde yükselmektedir.

---

¹⁰⁰ European Commission, "Welcoming Speech of Olli Rehn", Corporate Social Responsibility Conference, Brussels, 14 May 2005.

¹⁰¹ European Commission, "Lisbon Strategy", (Çevrimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm, 27 April 2008.

Buna göre:

- Ekonomik sütun: Rekabetçi, dinamik ve bilgi merkezli ekonomi için değişime zemin hazırlamaktadır. Bilgi toplumuna adaptasyona daimi önem verilmesi ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi vurgulanmaktadır.
- Sosyal sütun: Avrupa sosyal modelinin insan kaynaklarına yatırım ile modernize edilmesi ve sosyal dışlamanın önlenmesini sağlamak üzere tasarlanmıştır. Üye ülkelerin, bilgi merkezli ekonomiye ulaşmak için eğitim, mesleki eğitim ve işsizlikle mücadele konularında yatırım yapması vurgulanmaktadır.
- Çevresel sütun: 2001 yılının Haziran ayında gerçekleştirilen Göteborg Avrupa Konseyi Toplantısı'nda eklenmiştir. Ekonomik büyümenin doğal kaynakların kullanımından ayrıştırılması gerektiğine ilgi çekmektedir.

2.1.4. KSS İçin Çok Paydaşlı Avrupa Forumu

Forum, sendikalar, birlikler, çok çeşitli alanlardan STK'lar, düşünce kuruluşları, tüketici birlikleri, üretici birlikleri olmak üzere Avrupa genelinde mal ve hizmet üretimi ile ilgili tarafların katılımı ile gerçekleşmiştir. 24 ay süren toplantı ve çalışma gruplarının gerçekleştirdiği bu forum, 29 Haziran 2004 tarihinde çalışmaların ulaştığı sonuçları ilgili taraflara duyurarak tamamlanmıştır. Forum raporu, KSS kavramının içeriği, örnek uygulamaları ve getirdiği öneriler bakımından değerli bir belgedir. Bu bölümde sonuçlara genel olarak değinmekle birlikte, etkileşim sürecinde devletten beklenen uygulamalar konusunda ayrıntılar irdelenecektir.

2.1.4.1. Sosyal Sorumluluklu Yatırımlara Teşvik

Forum kapsamında yapılan toplantılarda, yerel devlet kurumlarının kurumsal sosyal sorumluluğunun teşviki yönündeki katkıları konusunda paydaşlar çok farklı görüşler ifade etmişlerdir. STK'lar ve sendikalar, yerel otoritelerin KSS'nin uygulanması için birçok konuda teşvik edici rol oynamaları gerektiğini; satın alma prosedürleri, ihracat kredileri, ticaret politikaları, tedarikçilerin uygunluğu ve vergilendirme konularında düzenlemelere gidilebileceğini belirtmişlerdir. STK'lar ve sendikalar yukarıda sayılan yerel ve ulusal düzeyde önerilere ek olarak, Avrupa Birliği nezdinde, KSS'nin, ticaret anlaşmalarında ve diğer uluslararası ilgili süreçlerde değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır.¹⁰²

Sosyal sorumluluklu yatırımların teşviki konusunda hali hazırda Hollanda'da uygulanan vergi teşvikleri örnek gösterilerek, devletlerin bu yatırımların teşviki konusunda yöntemler geliştirebileceği belirtilmiştir.¹⁰³

İşadamları ve işveren kuruluşları ise devletin, KSS uygulamalarının teşviki için en önemli katkısının “farkındalık” yaratma etkinlikleri olabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle vurguladıkları bir diğer konu ise devletin kamu politikasına KSS teşviklerini eklemesi ve bu uygulamalar için kaynak tahsis etmesinin küçük ve orta boy işletmeler arasındaki rekabeti bozucu, KSS'nin önemini zedeleyici etki yaratacağı ve KSS'nin doğasında olan “gönüllülük” anlayışını zedeleyeceğidir. Bu tartışmalarda öne çıkan bir diğer unsur ise KSS'nin kanunlar karşısında yer alan ya da kanunlaşmaya doğru giden bir girişim olmadığıdır. Aynı zamanda KSS'nin kanunların ikamesi olamayacağı, sadece bir katkı girişimi olduğu da bazı gruplar tarafından belirtilmiştir. Görülmektedir ki iş dünyasına ilişkin, “sorumlu” olma anlayışı geliştirilmesi, bütün paydaşlar tarafından arzulanan bir girişim olsa da bu girişimin “gönüllülük” ve “zorunluluk” temellerinde ilerlemesi konusundaki tercihler farklılık göstermektedir.¹⁰⁴

¹⁰² European Multistakeholder Forum on CSR, Final results & Recommendations, **a.g.e.**, p. 17.

¹⁰³ **A.e.**, s. 14.

¹⁰⁴ **A.e.**, p. 35.

2.1.4.2. Gelişmekte Olan Ülkeler için Öneriler

KSS Forumuna katılan farklı gruplardan temsilciler, gelişmekte olan ülkelerdeki üretim sürecine ilişkin, yerel yönetimlerle iyi ilişkiler kurulması, kalkınma için devlet - özel sektör ortaklığının geliştirilmesi, uluslararası kabul görmüş temel anlaşmalara taraf olunması ve ilgili yasal düzenlemelerin sağlanması için telkinde bulunulması, yerel kalkınma forumları düzenlenmesi, kalkınma için devlet - özel sektör, özel sektör - özel sektör, devlet - devlet işbirliklerinin güçlendirilmesi gibi çok çeşitli mekanizmalar ileri sürmüşlerdir.¹⁰⁵

2.2. ÖRNEK UYGULAMALAR

Bu bölümde, İtalya ve İngiltere’de uygulanan KSS desteklemeleri ve devlet teşvikleri konusunda örnek uygulamalara yer verilmiştir. Çalışmaya konu olacak ülkeler belirlenirken, Türkiye’nin üyelik hedefi bulunması da göz önüne alınarak, Avrupa Birliği’ne üye ülkeler arasından seçim yapılmıştır. Avrupa Birliği’ne üye ülkelere İtalya ve İngiltere’nin çalışma kapsamına alınmasına, bu ülkelere yönelik İngilizce olarak hazırlanmış kaynakların diğer ülkelere oranla daha fazla olması neden olmuştur.

2.2.1. İtalya KSS Uygulaması

İtalya, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu olarak başlayan bugünkü Avrupa Birliği yapılanmasına 18 Nisan 1951’de Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg’la imzalanan Paris Antlaşması ile kurucu üye olarak katılmıştır.¹⁰⁶

Avrupa Birliği ülkeleri, Kömür ve Çelik Topluluğu’ndan öteye giderek bir birlik olarak genişlemesi ve günümüze kadar ilerlemesi nedeni ile ekonomik, sosyal

¹⁰⁵ A.e., s. 93.

¹⁰⁶ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, “Avrupa Birliği Tarihçesi”, (Çevrimiçi) http://www.avrupa.info.tr/Bir_Bakista_AB/Tarihce.html, 12 Ocak 2008.

ve çevresel alanlara yönelik ortak uygulamalar geliştirmiştir. Birlik, dünyanın en rekabetçi ve dinamik ekonomisi olma yolunda ilerlerken, 2000 yılından itibaren, küreselleşmenin de etkisi ile Lizbon gündemini tartışmıştır. Buna göre üye ülkeler, Avrupa Birliği'ni “daha fazla ve daha iyi işlere, daha fazla sosyal uyuma sahip, çevreye saygılı, sürdürülebilir ekonomi kabiliyetine sahip, dünyadaki en dinamik ve rekabet gücü yüksek bilgi tabanlı ekonomi” haline getirmeye yönelik eş güdümlü strateji yoluyla küreselleşmenin taleplerine yanıt verebilecek bir yapıya ulaştırmayı hedef edinmişlerdir.¹⁰⁷

Avrupa Birliği küresel rekabette etkin söz sahibi olmayı hedeflerken, bu hedefe ulaşmanın, toplumun bütün kesimleri ile ortak, katılımcı uygulamalar geliştirerek mümkün olabileceğini öngörmektedir. Avrupa Komisyonu KSS anlayışını “şirketler tarafından imzalanacak hukuki bir belge olmamakla birlikte daha çok kaynakların hareketlendirilmesi ve Avrupa şirketlerinin ve bunların paydaşlarının sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme ve iş yaratma konusundaki çıkarlarına yönelik bir araç” olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁸ Bu politika, şirketlerin KSS alanında başlıca aktörler olduğunu kabul eder ve tüm paydaşlarla arasındaki diyalogu arttırmayı amaçlar. KSS, özellikle sürdürülebilir kalkınma ve Avrupa'nın büyümesine ve iş stratejisine katkısı olarak belirlenmiştir. Burada hedeflenen, kamu politikasının yerini alacak bir yapı değil, beceri geliştirme, doğal kaynakların daha iyi kullanılması, yenilikçilik, yoksulluğun azaltılması, insan haklarına daha çok saygı gösterilmesi ve ayrımcılığı önleme dahil olmak üzere kamu politikasının öncelik alanlarına katkı sağlayacak bir yapının oluşturulmasıdır.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ European Commission, “Lisbon Strategy FAQ's”, (Çevrimiçi)

http://ec.europa.eu/growthandjobs/faqs/developments/index_en.htm, 05 April 2008.

¹⁰⁸ European Commission, “Policy of Corporate Social Responsibility”, (Çevrimiçi)

<http://ec.europa.eu/enterprise/csr/policy.htm>, 05 April 2008.

¹⁰⁹ Charles, Dannreuther: “Lizbon Stratejisinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Kurumlararası İşbirliği ve Eğitim Projesi: Küresel Rekabet İçin Türkiye Lizbon Gündeminin Neresinde?”, **Economic Policy Information Center (EPIC)**, İstanbul, 2008, p. 4.

İtalya, Avrupa Komisyonu'nun belirlediği hedeflere uygun KSS çalışmaları yürütmektedir. İtalya'nın çeşitli bölgelerinde sosyal sorumluluk teşvik edilmekte ve iyi uygulamalar ilgililerle paylaşılmaktadır.

İtalyan Çalışma ve Sosyal İlişkiler Bakanlığı, 2002 yılında “KSS ve Sosyal Bağlılık Projesi”ni geliştirmiştir. Bakanlık bu inisiyatif ile şirketler ve kamu idaresi için KSS alanında esasların tasarlanmasını ve geliştirilmesini hedeflemektedir. Projede, esnek ve modüler bir yapı belirlenerek küçük ve orta boy işletmelerin KSS stratejilerinin geliştirilmesi ve bu alanda gerçekleştirilecek iletişim kampanyalarının etkili olması için tüketicilerin korunması amaçlanmıştır.¹¹⁰

2.2.1.1. KSS'nin Desteklenmesi

2003 yılının ikinci yarısında İtalya başkanlığındaki Avrupa Birliği'nin en önemli öncelik alanlarından biri KSS olmuştur.¹¹¹ Bu dönemde KSS ve kamu politikaları temalı “Üçüncü Avrupa Kurumsal Sosyal Sorumluluk Konferansı” organize edilmiştir. Toplantıya altı ülkenin çalışma bakanlıkları, Avrupa Komisyonu üyeleri, Avrupa Parlamentosu temsilcileri, üye ülkelerden ve Avrupa genelinden paydaşlar katılmıştır. Yine 2003 yılında İtalya, ülke genelinde çeşitli uygulamaları harekete geçirmiştir. Bunlardan bir tanesi de İtalyan Çalışma ve Sosyal İlişkiler Bakanlığı ile Odalar Birliği arasında imzalanan anlaşmadır. Anlaşmaya göre KSS teşvik edilmesine yönelik işbirliği ve “KSS - Sosyal Taahhüt Projesi” hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda İtalyan girişimciler için “KSS ve Sosyal Taahhüt Bilgi Noktası” (**CSR-Social Commitment Information Point**) kurulması, bu sayede girişimcilerin desteklenmesi ve bu alandaki faaliyetlerin değerlendirilmesi için prosedürlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. İtalyan Hükümeti sosyal sorumluluk uygulamalarının özendirilmesi için başarılı şirketleri ödüllendirmektedir. Bu ödüllendirme ile amaçlanan, şirketlerin etik uygulamalarının, ulusal ve yerel refah

---

¹¹⁰ European Commission, **Corporate Social Responsibility, National Public Policies in the European Union**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, January 2004, p. 23.

¹¹¹ A.e., s. 24.

planlarına etkin katılımlarının teşvik edilmesidir. Ödüllendirme mekanizmasına Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, sosyal ortaklar, STK'lar ve şirketler katılmaktadır.¹¹²

Bu proje ile amaçlanan:

- Sosyal sorumluluk kültürünün, farkındalık artırma, gerekli bilgi ve eğitimlerin verilmesi yoluyla yayılması;
- Oluşturulan KSS forum veritabanına gönüllü olarak katılmak ve buradan aktivitelerini ilgili taraflarla paylaşmak isteyen şirketlerin uygulamalarının değerlendirilmesi ve uygun görülürse veritabanına eklenmesi;
- Gelişime ihtiyacı olan şirketin bu konuda bilgilendirilmesi;
- Projeye dahil olmak isteyen şirketlerin “Sosyal Sorumluluk Fonu”na katkı sağlamasıdır.

Sosyal Sorumluluk Fonu, devlet bütçesinde oluşturulmuş ve “Ulusal İstihdam Eylem Planı”nın, bölgeler, iller, belediyelerden oluşan Birleşik Konferans’ın ve STK’ların önceliklerine uygun projelerin desteklenmesi için kullanılmaktadır.¹¹³

Bu uygulamalara örnek olarak:

- Toskano Bölge Yönetimi Ekonomik Kalkınma Departmanı bünyesinde KSS Ofisi ve Çok Paydaşlı Komite oluşturulmuştur. Bölgede oluşturulan bu inisiyatifler ile SA-8000 sertifikasyonunu almak isteyen şirketlerin masraflarının %50’si karşılanmaktadır.

---

¹¹² Italian Ministry of Welfare, “Corporate Social Responsibility”, (Çevrimiçi) www.welfare.gov.it/EaChannel/MenuTematiche/csrs/Presentazione/default.htm?baseChannel=csrs&actualChannel=, 10 April 2008.

¹¹³ Corporate Social Responsibility, National Public Policies in the European Union, **a.g.e.**, p. 24.

- Emilia Romagna Bölgesi, yerel düzeyde kabul ettiği yasa ile tarım ve gıda sektöründeki şirketleri, tedarikçi zincirleri dahil olmak üzere, üreticiden tüketiciye varıncaya kadar bütün süreçlere dair izleme ve yönetim sistemleri konusunda finansal olarak desteklemektedir. Bölge yönetimi ayrıca “Sosyal Kalite Etiketi” üzerinde çalışmaktadır. Bu kapsamda, sadece üretilen ürünün kalitesi değil, sorumlu şekilde üretiminin belgelendirilmesi amaçlanmaktadır.¹¹⁴

2.2.1.2. KSS’yi Destekleyici Ulusal Politikalar

İtalya’da 2004 yılında yenilenen vergi yasasının üçüncü maddesi uyarınca, şirketlerin STK’lara yaptığı aile kurumunun desteklenmesi ve sosyal refahı arttırmaya yönelik bağışlar vergiden muaf tutulmaktadır.¹¹⁵

Toscana Bölgesi, bazı kamu ihalelerinde SA-8000 sertifikasyonunu başvuru kriteri olarak şart koşmaktadır.¹¹⁶

Umbria Bölgesi, SA-8000 sertifikalı şirketlere ait bir veritabanı oluşturmuştur. Bölge, veritabanındaki şirketlere, kamu ihaleleri, mesleki eğitim, yönetim sistemleri konusunda finansal destek sağlarken öncelik vermektedir.

İnsan kaynakları, ortaklar, müşteriler, tüketiciler, tedarikçiler, finansal ortaklar, devlet, yerel otoriteler, kamu yöneticileri ve toplum olmak üzere bütün paydaşların ihtiyaçlarına, çevrenin korunmasına ve sosyal koşullara saygıyla yaklaşmak, KSS’nin geniş içeriğine katkı sunmaktadır. İtalya’daki KSS uygulamaları da bu tanıma uygun olarak şirketler için rekabet fırsatı olarak görülmektedir. Ulusal olarak başarı sağlanan sektörler (gıda, tarım, turizm, tekstil) başta olmak üzere,

---

¹¹⁵ A.e., s. 25.

¹¹⁶ A.e., s. 25.

sürdürülebilir kalkınma merkezli, çevreyle ve sosyal yapıyla uyumlu yaklaşımdan da faydalanmıştır.¹¹⁷

2.2.2. İngiltere KSS Uygulaması

2000 yılının Mart ayında İngiltere Hükümeti “KSS Müdürlüğü” kurmuştur. Bu müdürlük, devletin KSS hakkındaki farkındalığı artırma rolünü, şirketlere yol gösterici olma, ülke genelinde uygulama örneklerini paylaşma ile uluslararası yöntemi uyumlu hale getirme ve sosyal, çevresel raporlama, etiketleme konusunda geliştirilen çerçevenin desteklenmesi olarak açıklamaktadır.¹¹⁸ Müdürlük, KSS’yi özel sektör kuruluşlarının tutumu ile ilişkilendirmekte ve sürdürülebilir kalkınmaya katkısı olarak tanımlamaktadır. Fakat iyi bir kurumsal yurttaş olma, iyi uygulamalarda bulunma, gerek ticaret yaşamında gerekse çalışanlarına iyi davranma taahhütlerini destekleyen kurum içi programlar oluşturma, genel ilkeler ve yönetim sistemleri geliştirme, yaklaşımının ve değerlerinin, devlet ve diğer kurumlarla da ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.¹¹⁹ Kurulan bu resmi yapı ile şirketlerin sürdürülebilir kalkınma hedefinin ötesine geçebilecekleri mekanizmaların oluşturulması hedeflenmektedir. Devletin etkin rol oynayarak uygulanabilir yöntemlere ışık tutması, yol gösterici olması, iyi örneklerin paylaşıldığı bir yapı sunması gibi faaliyetlerle şirketlerin sürdürülebilir kalkınmaya yasal zorunlulukların ötesinde katkı sağlaması amaçlanmaktadır.¹²⁰ Bu amaca ulaşmak için kurumsal sosyal sorumluluğun daha iyi anlaşılması ve yaygın olarak uygulanması amacı ile projeler geliştirilmektedir. Devletin ise ortak çalışma yöntemlerinin belirlenmesi, ödüllendirme, bilgi düzeyini artırma, iyi uygulamalara sponsor olma ve şeffaflığın özendirilmesi gibi faaliyetlere katkıda bulunabileceği belirtilmektedir.

---

¹¹⁷ Albareda, Tencati, Lozano, Perini, **a.g.e.**, p. 389.

¹¹⁸ Corporate Social Responsibility, National Public Policies in the European Union, **a.g.e.**, p. 36.

¹¹⁹ Corporate Social Responsibility Organisation, “CSR Applications in United Kingdom”, (Çevrimiçi) <http://www.csr.gov.uk/practice.shtml>, 15 April 2008.

¹²⁰ Corporate Social Responsibility Organisation, “Corporate Social Responsibility FAQ’s”, (Çevrimiçi) <http://www.csr.gov.uk/faqs.shtml>, 15 April 2008.

İngiltere KSS Müdürlüğü'nün stratejik hedefleri aşağıdaki gibidir:

- Ekonomik ve sosyal fayda getirecek aktivitelerin desteklenmesi,
- Özel sektör, kamu otoriteleri, sendikalar, tüketiciler ve diğer paydaşlarla işbirliği içinde çalışılması,
- İyi uygulamaların ve yenilikçi yaklaşımların desteklenmesi,
- Halkla güvenilir ve sağlıklı iletişim geliştirme konusunda farkındalığın artırılması.

Yukarıda sıralanan hedefler bugün ve gelecekte herkes için daha iyi bir yaşam kalitesi, yüksek ve sürekli düzeyde ekonomik gelişim ve istihdam, etkili çevre koruması, doğal kaynakların bilinçli kullanımı, sosyal gelişimin sağlanması gibi devletin sürdürülebilir kalkınma stratejileri ile örtüşmektedir.¹²¹

2.2.2.1. KSS'nin Desteklenmesi

Devletin KSS ile ilgili yıllık aktivitelerini içeren ilk raporu 2001 yılının Mart ayında yayınlanmıştır. Bu rapor, KSS için geliştirilen iş planı, paydaşlara yönelik strateji, iyi örneklerin desteklenmesi, uluslararası alanda KSS'nin teşvik edilmesi ve devletin KSS politikası gibi unsurlar içermektedir.¹²²

İngiltere, 2001 yılında yaptırdığı üç temel araştırma ile devlet, özel sektör ve STK'ların bakış açısı ve KSS konusunda potansiyel katma değerleri, küçük ve orta boy işletmelerin sosyal olaylara nasıl dahil olabileceği konularını aydınlatmaya

---

¹²¹ A.e., s. 36.

¹²² Society and Business, (Çevrimiçi) www.societyandbusiness.gov.uk/, 22 April 2008.

çalışmıştır. Bununla birlikte devlet, KSS alanında lider kuruluş olan “Toplumda İşletme”yi (**Business in the Community**) desteklemektedir.

KSS Müdürlüğü, ülke genelinde hem uluslararası uygulamalara hem de yeni geliştirilen sistemlere önem vermiştir. Çeşitli davranış kurallarının geliştirilmesi, uygulamada bulunacak sivil inisiyatiflerin kurulması gibi alanlarda da aktif rol oynamıştır. Uluslararası Kalkınma Departmanı'nın 1998 yılında kurulumuna yardımcı olduğu Etik Ticaret İnisiyatifi (ETİ) de uluslararası geçerliliğe sahip bir sertifikasyon sistemidir. ETİ geliştirdiği üç taraflı (şirketler, sendikalar ve STK'lar) sistem ile üyelerinin tedarik zincirindeki çalışma koşullarını iyileştirmek için faaliyet göstermektedir.¹²³ Bu sertifikasyonun şartlarını sağlayan şirketler izleme ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. ETİ tarafından ziyaret edilen tedarikçilerin ETİ kuralları ile uyuşmayan faaliyetleri olması durumunda, şirket ile birlikte sorunu çözmek için iyileştirici faaliyetler planlanmakta ve iyi uygulamaların sürdürülebilirliği bu şekilde sağlanmaktadır.

Şirketlerin mali raporlamasına ek olarak, çalışanları, müşterileri, tedarikçileri ile ilişkisi ve şirketin topluma ve çevreye olan etkisi gibi konularda da raporlama yapmalarını öngöreceğ bir yasanın hazırlığı için 2002 yılında çalışmalara başlanmıştır. Bu yasanın yürürlüğe girmesi durumunda İngiltere'de faaliyet gösteren şirketler, faaliyette buldukları alana yönelik sosyal ve çevresel raporları da hazırlamak durumunda kalacaklardır.

İstihdam Departmanı tarafından, 1990 yılında oluşturulan ulusal etiketleme sistemi kapsamında “insana yatırım yapan” şirketler desteklenmektedir. Bu destekle, kurumsal performansı yükseltmek için çalışanlarını geliştirici eğitimler düzenleyen şirketlerin teşviki amaçlanmıştır.¹²⁴

---

¹²³ Ethical Trade Initiative, (Çevrimiçi) <http://www.ethicaltrade.org/>, 18 April 2008.

¹²⁴ Corporate Social Responsibility, National Public Policies in the European Union, **a.g.e.**, p. 37.

Etiketleme sisteminin geliştirilmesi için departmanlar arası bir grup kurulmuş ve bu grup ile daha etkin çalışmaların yapılması, “etiketleme programı” oluşturulması hedeflenmiştir.¹²⁵

2.2.2.2. KSS’yi Destekleyici Ulusal Politikalar

Toplum yatırımı kapsamında yapılan vergi indirimi ile dezavantajlı kesimler için yapılacak kar amacı güden ya da gütmeyen tüm özel yatırımların teşviki amaçlanmaktadır. Vergi indirimi, yatırımcının gelir vergisi veya kurumsal vergi yükümlülüğünü azaltır ve yetkili kurum tarafından onaylanan yatırım üzerinden hesaplanmaktadır. İndirim, yatırımın mali tutarının %25’ine kadar yapılmakta ve beş yıla yayılmaktadır. Bu yeni yaklaşım, yoksul kesimden olup yerel zenginlik yaratacağını ileri süren ve bunun yollarını arama yeteneğine sahip girişimcilerin olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Gelir ve istihdam yaratıcı faaliyette bulunan küçük şirket sahipleri de bu kapsama girmektedir. Bu çerçevenin uygulanmasına 2002 senesinin Nisan ayında başlanmıştır.¹²⁶

İşverenin, çalışanın vergi öncesi ücretinden düzenli olarak belirli bir miktar keserek, onun adına bir hayır kurumuna yatırdığı bağışlarla da yardım kuruluşlarının desteklenmesi sağlanmaktadır. Bu uygulama için yıllık hedefler belirlenmekte ve çalışan kesimin ilgisini çekecek kampanyalar yürütülmektedir.

Refah devleti krizleri, devlet tarafından karşılanamaz duruma gelen sosyal taleplerin karşılanması için, işbirliği ve kaynak yaratma gibi yenilikçi yöntemlerin gelişmesine neden olmuştur. İngiltere’nin kurumsal sorumluluk yaklaşımı, işsizlik, yoksulluk ve ekonomik gelişimin yetersizliği yönünde ortaya çıkan yönetim krizinin çözümüne katkı sağlamak için düzenlenmiş bir uygulamadır.¹²⁷

---

¹²⁵ ABC of the Main Instruments of Corporate Social Responsibility, **a.g.e.**, p. 24.

¹²⁶ **A.e.**, s. 38.

¹²⁷ Albareda, Tencati, Lozano, Perini, **a.g.e.**, p. 388.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KALKINMA AMAÇLI ÇOK PAYDAŞLI YAPI ve BAZI ÖRNEK UYGULAMALAR

3.1. TÜRKİYE’DE DEVLET, ÖZEL SEKTÖR ve STK İŞBİRLİĞİ

Türkiye’de KSS uygulamaları açısından yöntem geliştirilememiş olmasına rağmen, çok uluslu şirketler, az da olsa bu konuda çalışan STK’lar ve çeşitli sektörlerden şirketlerin girişimleri ile projeler geliştirilmekte ve uygulanmaktadır.

Devlet, özel sektör ve STK işbirliği konusunda Türkiye’de yapılmış en kapsamlı çalışma, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı’nın (TÜSEV) 2006 yılında yayınladığı “Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci, Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu”dur. Rapor, Türkiye’deki çok paydaşlı girişim deneyimlerine dair önemli analizler ortaya koymaktadır. Bu bölümde raporda yayınlanan sonuçlar, örnek uygulamalarla birlikte ele alınacaktır. Ayrıca Türkiye’de uygulanan özel sektör, sivil toplum işbirlikleri ve devletin bu konuya katılımı incelenecektir.

3.1.1. Türkiye’de Devlet ve STK İlişkisi

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne adaylığı sürecinde, siyasi kriterlere uyum amacı ile gerçekleştirilen reformlar arasında yer alan “STK’ların güçlendirilmesi” için 5253 sayılı yeni dernekler kanunu hazırlanmış ve bu kanun 2004 yılında uygulamaya girmiştir. Bu kanuna göre, dernek kurma ve üye olmadaki kısıtlamalar azaltılmış, fiil ehliyetine sahip gerçek ve tüzel kişilerin önceden izin almadan dernek kurabilmeleri sağlanmıştır. Her derneğin bir tüzüğünün olması zorunlu hale getirilmiş, tüzüklerindeki amaçlar doğrultusunda uluslararası faaliyette ve

işbirliğinde bulunabilmelerinin yolu açılmıştır. Dernekler artık yurtdışında temsilcilik ya da şube açabilecek, yurtdışında kurulan derneklere katılabileceklerdir. Derneklerin yardım toplama konusundaki takibi kolluk kuvvetlerinden alınarak, sivil birimlere devredilmiştir. Artık dernekler, benzer amaçlı derneklerden, siyasi partilerden, işçi ve işveren sendikalarından, mesleki kuruluşlardan maddi yardım alabilecek, bu kurumlara maddi yardım yapabileceklerdir. Bunlara ek olarak, dernek ve vakıflar kamu kurumlarıyla da ortak projeler yürütebileceklerdir. Dernek ve vakıflar üzerindeki denetim ve gözetim mekanizmalarında da yeni yasa ile ilerleme sağlanmış, kuruluşların emniyet birimleri tarafından gözetimi 2003 yılında kurulan Dernekler Dairesi Başkanlığı ile son bulmuştur.¹²⁸

Devlet ve sivil toplum diyalogunu geliştirmeye yönelik, Avrupa Birliği destekli bir girişim olan Sivil Toplum Kamu İşbirliği Projesi (SKİP), STK'lar ve devlet arasında demokratik işbirliği kurulmasını ve davranış kuralları benimsenmesini amaçlayan bir uygulama olmuştur. Proje kapsamında, 2005 yılında başlayan 14 aylık bir çalışma ile Türkiye genelinde STK'lara ulaşılmış, devlet uygulamaları ile yaşadıkları sorunlar kaydedilmiş ve çözümler için beklentileri içeren, kamu kuruluşları ile ortak çalışmalar yapmanın önündeki engellerin kaldırılmasını sağlayacak bir Ortak Anlayış Belgesi oluşturulmuştur.

TÜSEV'in yürüttüğü proje kapsamında yapılan anket ve araştırma sonuçlarında yasal düzenlemelerle sivil toplumun geçmişe oranla daha çok özerlik kazanmakta olduğu fakat devlet ve kurum yetkililerinin henüz bu durumu benimsemediğine işaret edilmektedir.

TÜSEV'in hazırlamış olduğu Aralık 2006 tarihinde yayınlanan "Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet" raporunda devletle işbirliği içinde bulunan vakıfların %33'ünün belediyelerle, %33'ünün İl Milli Eğitim

---

¹²⁸ Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, **Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci, Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu**, Yayın no 39, 2006, s. 75.

Müdürlükleri'yle, %'29'unun valiliklerle, %19'unun kaymakamlıklarla ve %9'unun müftülüklerle işbirliği içinde oldukları görülmektedir.¹²⁹

---

¹²⁹ Aydın Davut, Murat Çizakça, Ali Çarkoğlu, Fatoş Gökşen, **Türkiye'de Hayrseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet**, İstanbul, TÜSEV Yayınları, 2006, s. 76.

Tablo1: STK'ların Devletle İşbirliği¹³⁰

	Belediye	Valilik	Kaymakamlık	Müftülük Makamı	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Şu anda işbirliği içinde bulunan vakıflar (%)	37,50%	29,2	18,8	9,1	32,5
İşbirliği alanları	5	11,7	8,2	3,3	53,5
Burs sağlanması, eğitim v.b.	6	10,4	8,2	3,3	4,7
Altyapı hizmetleri	6	1,3			
Emlak, emlak kaydı, v.b	12	2,6		3,3	1,2
Çevre ve trafik gibi konularda çalışan vakıflar	8	2,6	2	3,3	1,2
Yiyecek temini	1	1,3			
Resmi yazışmalar, izinler v.b.	8	15,6	22,4	3,3	9,3
Sosyo-kültürel aktiviteler	17	15,6	20,4	13,3	14
Yardım sağlanmasına dönük çeşitli konular	11	13	8,2	10	3,5
İdare, proje ve organizasyon konuları	14	15,6	14,3	13,3	3,5
Caminin çeşitli ihtiyaçları				33,3	
Diğer	10	10,4	16,3	13,3	9,3
Toplam	100	100	100	100	100

2006 yılında TÜSEV'in yapmış olduğu "Türkiye'de Sivil Toplum Araştırması" verilerine göre ise ankete katılan STK'ların %88,3'ünün devletten yardım almadıkları belirtilmiş ve araştırmaya göre belediyelerin desteği olmaması halinde bu oranın daha da düşeceği öngörülmüştür.¹³¹

3.1.1.1. STK'lar ve Vergi Yasaları

Türkiye'deki tüm dernek ve vakıflar kurumlar vergisinden muaf tutulmaktadır. Ancak STK'lara ait iktisadi işletmeler, kurumlar vergisi mükellefidirler. Vergi uygulamaları STK'lar için genel yapı itibarı ile mali

¹³⁰ Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu, a.g.e., s. 76.

¹³¹ A.e., s. 80.

sürdürülebilirliğe destek olmamakla birlikte bazı alanlarda teşvik unsurları içermektedir. Bu teşviklerin başında kamu yararı statüsü elde eden STK'lara uygulanan vergi muafiyeti gelmektedir. Fakat vergi muafiyeti, bu kurumların kendilerine değil bağışçılara uygulanmaktadır.

STK'lar için vergi istisna ve muafiyetlerinden yararlanmanın en önemli aracı “kamu yararına çalışan dernek” ya da “vergi muafiyetine sahip vakıf” statüsüne sahip olmaktır. Dernekler için Dernekler Kanunu'nda, vakıflar için ise Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nde düzenlenen bu statüler için gereken şartları sağlamak kolay olmadığı gibi özellikle vakıflar için süreç daha da zordur. Statünün Bakanlar Kurulu kararı ile alınabilmesi süreci zorlaştırmakta ve özellikle “siyasi” bir nitelik kazandırmaktadır. Dolayısı ile bu statüye sahip olmak zorlaşmaktadır. Türkiye'de 474 dernek (toplamın %1'i) ve 222 vakıf (toplamın %7'si) bu statüye sahiptir.¹³²

Avrupa Birliği'nin katılım öncesi mali yardım programı kapsamında desteklenen SKİP Projesi (STK-Kamu İşbirliği Projesi) ile bir araya gelen STK ve kamu temsilcilerinin ortak fikri, mevcut vergi yasalarının, STK'ların gelişimini sınırlayıcı olduğu yönündedir.¹³³

3.1.1.2. STK'lara Bağış İçin Uygulanan Vergi İndirimleri

Türkiye'de bireyler, beyan edilmiş gelirlerinin %5'ine kadar olan kısmını, kamu yararı statüsüne veya vergi muafiyetine sahip STK'lara bağışlamaları kaydı ile vergiden düşebilmektedir. Bu oran kalkınma önceliği taşıyan bölgelerde %10'a çıkmaktadır. STK'ların gelişimi için kaynak yaratabilecek bu paylara karşılık yardımların yapılabilmesi için STK sayısı oldukça sınırlıdır. Bu uygulamanın bir sonucu olarak bağışlardan yararlanabilecek STK'lar faaliyetlerini yürütmek için kaynak sağlayabilecektir. Fakat diğer STK'ları düşündüğümüzde bu oranlar sivil toplumun

---

¹³² Filiz Bikmen, Zeynep Meydanoğlu, **Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006, Araştırma Bulguları ve Çözüm Önerileri**, İstanbul, TÜSEV Yayınları, 2006. s. 45.

¹³³ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, **Toplumsal Akit Lehine Tezler, Sivil Toplum Kamu İşbirliği Projesi (SKİP) Araştırma Raporları**, Ankara, 2006, s. 220.

gelişmesi açısından yetersiz kalmaktadır. Benzer bir durum olarak maaşlı çalışanların yapacakları bağışlar da vergi indirimine tabi değildir.¹³⁴

Aşağıdaki tabloda Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre tüzel kişilerin STK'lara bağışları ile ilgili düzenlemeler belirtilmiştir. Tablo incelendiğinde, Türkiye'deki hayırseverlik anlayışının genel yapısının okul, sağlık tesisi, öğrenci yurdu, huzur evi, bakım ve rehabilitasyon merkezi inşa edilmesinin motive edici diğer nedenlerinin yanı sıra, bağış tutarının vergi matrahına sınırsız olarak yansıtılması olduğu anlaşılmaktadır.

---

¹³⁴ Bikmen, Meydanoğlu, **a.g.e.**, s. 42.

Tablo 2: Kurumlar Vergisi Kanunu 14/6 ıncı maddesine göre tüzel kişilerin bağış/yardımları ile ilgili düzenlemeler¹³⁵

Bağışın Yapılabileceği Kuruluş	Kanun No-Madde No	Bağış yapılan kurum/kuruluş Statüsü	Bağışın Türü	Bağışın Matraha oranı (Sınırsız = Matrahın tamamına kadar bağışlanabilir)	Üst sınır (Sınırsız = Bağış tutarı matrah tutarı kadar olabilir)
Genel ve Özel Bütçeli kamu İdarelerine, İl Özel İdarelerine, Belediyelere ve Köylere- Makbuz karşılığı yapılan genel bağışlar	5422- Mük. 14/1-b	Kamu	Nakdi ve Ayni	% 5	Gelirin % 5ine eşit tutar
Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış vakıflara ve Kamu yararına çalışan derneklere yapılan genel bağışlar	5422- Mük. 14/1-b	Özel	Nakdi ve Ayni	% 5	Gelirin % 5ine eşit tutar
Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunan kuruluşlara yapılan genel bağışlar	5422- Mük. 14/1-b	Kamu, Özel	Nakdi ve Ayni	% 5	Gelirin % 5ine eşit tutar
Genel ve Özel Bütçeli kamu İdarelerine, İl Özel İdarelerine, Belediyelere ve Köylere Okul, sağlık tesisi, öğrenci yurdu, huzur evi, bakım ve rehabilitasyon merkezi, inşa edip, bağışlanması veya bu kuruluşlara bunların inşası için, veya mevcut olan bu türde tesislerin faaliyetlerinin idamesi için yapılan bağışlar	5422- Mük. 14/1-c	Kamu	Nakdi ve Ayni	Sınırsız	Sınırsız
Fakirlere yardım amacıyla Gıda Bankacılığı yapan dernek ve vakıflara gıda, temizlik, giyecek ve yakacak maddeleri verilmesi suretiyle yapılan bağışlar	193/40-10	Özel	Ayni	Sınırsız	Sınırsız
Genel ve Özel Bütçeli kamu İdareleri, İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köyler ile kamu yararına çalışan dernekler, vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve bilimsel araştırma faaliyetlerinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan ya da Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen veya desteklenmesi uygun görülen kültür, sanat, arkeoloji, tarih, edebiyat, kültür varlıklarını koruma, gibi belirli alanlarda yapılan harcamalar ve bu amaçlar için yapılan bağış ve yardımlar(*)	5422- Mük. 14/1-d/i-x	Kamu, Özel	Nakdi ve Ayni	Sınırsız	Sınırsız

¹³⁵ Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, “Vakıf ve Derneklerin Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu”, İstanbul, 2006, s. 9.

3.1.2. Özel Sektör ve STK İlişkisi

Çalışmanın başından itibaren tartışıldığı üzere, gelişme sürecinde bir yönetim biçimi olan KSS anlayışı kapsamında Türkiye’de de çeşitli projeler oluşturulmaktadır. Fakat bu anlayış, gelişmekte ve henüz “ihraç” aşamasında bir yapıdır. TÜSEV’in 2005 yılında yaptığı “Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Sivil Toplum Değerlendirmesi” raporunda, özel sektör - sivil toplum işbirliği, gelişmekte olan fakat sınırlı bir alan olarak ifade edilmektedir.¹³⁶

Tablo 3: Özel Sektör ve Devlet’in STK’lara Desteği¹³⁷

	Yardımda Bulunmuyor	Aynı ve Nakdi	Nakdi	Aynı
Özel Sektör	67,9	11,6	11,6	8,9
Devlet	88,3	0,9	7,2	3,9

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere STK’lar arasında yapılan ankette çoğunluğun özel sektörden de devletten de yardım almadığı anlaşılmaktadır.

2005 yılında TÜSEV’in yayınladığı “Özel Sektörün Kurumsal Sosyal Sorumluluğu: Türkiye’deki 10 Şirketin İncelenmesi” adlı çalışmanın verileri incelendiğinde, şirketlerin KSS vizyonunun olmadığı ve sosyal sorumluluğu sponsorluk faaliyetleri ile gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamındaki şirketlerin yıllık mali raporlarında KSS kapsamında tanımlanabilecek iş kazalarını önleme, çevre koruma, kaliteli üretim, sürekli eğitim ve bunlar gibi diğer konularda harcama kalemlerine rastlanmadığı belirtilmektedir.¹³⁸ Buradan anlaşılmaktadır ki Türkiye’deki şirketlerin KSS kapsamındaki faaliyetleri, kendi faaliyetleri ile yarattıkları olumsuz sosyal ve çevresel etkileri gidermeye yönelik bir katkıdan uzaktır. TÜSEV’in araştırmalarından çıkan bir diğer önemli sonuç ise

¹³⁶ Ahmet İçduygu, Müge Dane, **Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Sivil Toplum Değerlendirmesi**, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları, 2005, s. 53.

¹³⁷ Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci, Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu, **a.g.e.**, s. 77.

¹³⁸ Gülhan Özdemir, **Sivil Toplum Endeksi Projesi Yan Raporları, Özel Sektörün Kurumsal Sosyal Sorumluluğu: Türkiye’deki 10 Şirketin İncelemesi**, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları, 2005, s. 3.

şirketlerin KSS ile ilgili net bir stratejileri olmadığı ve bu kapsamda yaptıkları harcamaların halkla ilişkiler faaliyeti niteliğinde, eğitim, çevre, kültür, sanat ve spor alanlarıyla sınırlı kaldığıdır.¹³⁹ Bu alanlardaki destek ise burs verme, okul inşa ettirme, araç sağlama ve etkinlikler için sponsorluk olarak gerçekleştirilmektedir.¹⁴⁰

Sosyal sorumluluk uygulamaları halkla ilişkiler stratejisi olarak gerçekleşen şirketlerin, sponsorlukla sosyal hayata destek olmak yönündeki faaliyetlerinin ilgili harcama kalemleri açısından şeffaf olmadığı bilinmektedir.¹⁴¹ Bu konuya en çarpıcı örnek olarak Turkcell İletişim A. Ş.'nin Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile birlikte yürüttüğü “Kardelenler” projesi kapsamında tanıtım faaliyetlerine ayırdığı bütçeyi açıklamaması gösterilebilir. Şirket, KSS konusunda düzenlenen bilgilendirme konferanslarına katılmakta ve projeye ilişkin yaptığı sunumlarda sadece destek olunan kız çocuklarının sayısını belirtmektedir. Türkiye'nin kalkınma alanında öncelikli sorunlarından biri olan kız çocuklarının ilköğrenime devam edememesi konusunda, prestijli bir STK ile uyguladığı projeyi bir halkla ilişkiler malzemesi olarak kullandığını söyleyebiliriz. Etik açısından karmaşık “katkı” sağlama girişiminin, farkındalık yaratma açısından değeri yüksek olmasına karşın, sonraki uygulamalar için düzenlemeye gidilmesine duyulan ihtiyaç açıktır.

Diğer bir genel yaklaşım ise KSS kavramının “iş etiği” kavramı ile karıştırılmasıdır. İş etiği genel olarak yasalara ve ahlak kurallarına uyulması ile ilgilidir; iş hukukuna, çevresel politikalara uygun hareket etmek, vergi ödemek v.b. KSS ise şirketlerin, yasal uygulamaların ötesinde, gönüllü girişimlerle sosyal, çevresel veya ihtiyaç duyulan başka bir alanda sorumluluk almalarını ifade etmektedir. Bu durum, kalkınmakta olan bir ülkede üretim yapan şirketin, yerel yasalarla öngörülmemiş bile olsa, kalkınmış batı ülkesindeki iyi çevresel uygulamaları üretim yaptığı çevreye taşıması olarak örneklenebilir.¹⁴²

---

¹³⁹ Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci, Uluslararası Sivil toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu, **a.g.e.**, s. 78.

¹⁴⁰ **A.e.**, s. 79.

¹⁴¹ **A.e.**, s. 79.

¹⁴² Bos, Shami, Naab, **a.g.e.**, p. 45.

Avrupa Birliği'ne üye ÷lkelerde uygulanması Avrupa Komisyonu tarafından da önerilen çok paydaşlı girişimlerin, karar mekanizmalarında, sosyal ve ekonomik yapının geliştirilmesinde ve iyileştirilmesinde yer alması, iyi yönetişimin gelişmesi için gereklidir. Bu bağlamda Türkiye'de, STK'ların güçlenmesi için vergi alanında düzenlemeye gidilmesi, özel sektörün KSS hakkında bilgilendirilmesi ve kalkınma yolunda çok paydaşlı inisiyatiflerin geliştirilmesi önerilmektedir.

3.2. TÜRKİYE'DEN ÖRNEK UYGULAMALAR

Bu bölümde Türkiye'de KSS uygulaması olarak kamu - özel sektör - sivil toplum ortaklığında gerçekleştirilmiş projeler içerik, ortaklık şekli, paydaşların katkısı, sürdürülebilirlik ve ilgililik açısından değerlendirilecektir. Değerlendirme, Proje Döngü Yönetimi (PDY) kriterlerine uygun olarak yapılacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde ayrıntıları ile açıklandığı üzere PDY, başarısız proje uygulama deneyimleri sonucunda özellikle uluslararası kuruluşların öncülüğünde geliştirilmiş bir modeldir.¹⁴³ Günümüzde Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi uluslararası fon sağlayan kuruluşlar PDY'yi kullanmaktadır. PDY sistemine göre proje süreci proje fikrini belirleme, proje fikrinin analizi, ön değerlendirme, finansman, uygulama, değerlendirme ile tekrar proje fikrine dönen ve sürece devam eden bir yaklaşımdır.¹⁴⁴

PDY, bir işin uygulanması için, zaman, mekân, kaynak gibi unsurlarla sınırlı ve belirli bir hedefi gerçekleştirmeye yönelik faaliyetler bütünü ile yani proje ile ilgilidir. Çalışma kapsamında incelenecek projeler, proje fikrinden itibaren nasıl geliştirildiği, hangi kaynakların kullanıldığı, hedef kitlesi, sonuçları ve sürdürülebilirliği açılarından değerlendirilecektir.

Bu bölümde projeler özel sektör ve STK çıkışlı olmalarına göre sınıflandırılmıştır. Bu ayırımın yapılmasındaki amaç hem proje fikrine hem de uygulamaya dönük farklılıkları tespit edebilmektir.

---

¹⁴³ Tekindağ, a.g.e., s. 19.

¹⁴⁴ A.e., s. 21.

3.2.1. Özel Sektör Çıkışlı Sosyal Sorumluluk Projeleri

Özel sektör çıkışlı sosyal sorumluluk projeleri, ana hatları ile özel sektörün öncülüğünde geliştirilen ve uygulanan projeler olarak tanımlanabilir. Bu projelerde tasarım ve uygulama aşamasında farklı alanlardan paydaşların katılımı olsa da lider kuruluş özel sektörden olmaktadır.

3.2.1.1. Kardelenler Projesi

28 Ağustos 2000 tarihinde Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Turkcell tarafından düzenlenen bir basın toplantısıyla duyurulan proje ile ailelerinin maddi yetersizliği nedeniyle öğrenimlerine devam edemeyen kız çocuklarına eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, meslek sahibi, ufku açık bireyler haline gelmelerinin amaçlandığı açıklanmıştır.¹⁴⁵ Proje için hazırlanan web sayfasında yayınlanan bilgilere göre 2000 yılından itibaren proje dahilinde yaklaşık;

- 12.300 öğrenciye burs verilmiş,
- 6.300 öğrenci liseden mezun olmuş,
- 900 öğrenci üniversiteyi kazanmış,
- 67 öğrenci üniversiteden mezun olmuştur.

Kardelenler Projesi ulusal ve uluslararası birçok kurumdan ödül almıştır.¹⁴⁶ Aynı zamanda, KSS alanında Türkiye’de de örnek, başarılı bir uygulama olarak sunulmaktadır. Projenin hazırlanışı ve uygulaması devlet, özel sektör ve sivil toplum

---

¹⁴⁵ Kardelenler Projesi, “Kardelenler’in Tarihçesi”, (Çevrimiçi)
<http://kardelenler.turkcell.com.tr/tarihce.html>, 28 Nisan 2008.

¹⁴⁶ Kurumsal Sosyal Sorumluluk Platformu, “Kardelenler”, (Çevrimiçi)
<http://www.kurumsalsosyal.com/?pid=548>, 28 Nisan 2008.

işbirliği ile gerçekleşmiştir. Fakat uygulamaya dönük metodoloji halkla paylaşılmamaktadır (bursiyerlerin seçimi, bursun devam şartları v.b.). Bununla birlikte uygulama sürecinde yürütülen etkin tanıtım faaliyetleri kapsamında yapılan harcamalar açıklanmamaktadır.

Türkiye'nin eğitim alanındaki sıkıntıları, özellikle kız çocuklarının eğitimi ile ilgili sosyal ve ekonomik sorunları değerlendirildiğinde projenin, kız çocuklarının eğitimi alanına önemli katkıları olduğu yukarıda verilen sayılardan anlaşılmaktadır. Uygulamanın katkısı açık olsa da yöntemin gözden geçirilmesi ve davranış kurallarının belirlenmesi önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin vergi geliri ile eğitimde fırsat eşitliği sağlaması görevinin bir kısmını yüklenen bu ortak girişimin, maliyet etkin bir uygulama olup olmadığı konusunda bilgi eksikliği bulunmaktadır.

Sivil toplum, ihtiyaç belirlediği alanda gerçekleştireceği faaliyet için özel sektörden mali kaynak almakta ya da özel sektör çeşitli amaçlarla planladığı KSS stratejisi doğrultusunda sivil toplumla işbirliğine gitmektedir. Mali kaynağın özel sektör tarafından sağlanması, kontrol mekanizmasının da sahibi olması sonucunu yaratmaktadır.¹⁴⁷ Projenin çevrimiçi sayfasından alınan, orijinal belgeler, çalışmanın ekinde sunulmuştur.¹⁴⁸

3.2.1.2. Mesleki - Teknik Eğitimi Özendirme Programı

Milli Eğitim Bakanlığı ve Koç Topluluğu işbirliği ile yedi yıl sürecek ve 8.000 öğrencinin burs alacağı “Mesleki - Teknik Eğitimi Özendirme Programı” kapsamında 2006 - 2007 eğitim - öğretim yılından başlayarak Türkiye sanayisinin ihtiyacı olan nitelikli iş gücünün yetişmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Proje kapsamında, öğrencilerin, Koç Topluluğu'na ait şirketler ve ilgili meslek liseleri arasında yapılacak eşleştirmeye göre stajyer olarak çalışması planlanmaktadır. Ayrıca proje kapsamında desteklenecek öğrencilerin, mezun

¹⁴⁷ Minibaş, “Beni en çok korkutan Google”, a.g.e.

¹⁴⁸ Bkz., EK II.

olduktan sonra da söz konusu şirketlerde istihdam önceliğine sahip olacağı belirtilmektedir. Program kapsamında yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okulları mezunu öğrencilerle, maddi ve sosyal durumu iyi olmayan öğrencilere öncelik verileceği ve kız öğrencilere de özel kontenjan ayrılacağı¹⁴⁹ ifade edilmiştir. Fakat uygulamaya dönük metodolojiden bahsedilmemiştir. Diğer bir ifade ile çocukların seçiminin kim tarafından, hangi bölgede yapılacağı, verilecek bursun miktarı gibi önemli unsurlar açıklanmamıştır. Sosyal sorumluluk projelerine örnek teşkil eden bu projede de şeffaflık gözetilmemiş, uygulamaya dair ayrıntılar yayınlanmamış ve tanıtıma dair ifadeler açıklıkla kullanılmamıştır.

3.2.1.3. 200 Şanlıurfa Kadın Artık Bilgisayar Kullanıyor Projesi

Teknosa'nın, Intel işbirliği ile “kadınlara, günümüzün değişen şartlarında artık her bireyin olmazsa olmazı haline gelen bilgisayarı kullanmayı öğretmek” amacı ile hazırladığı proje kapsamında 2006 yılında Şanlıurfa’da 200 kadına yönelik, üç hafta süren Windows XP’de temel işlemler, internet kullanımı ve elektronik posta gönderimi ile ilgili uygulamalı eğitimler gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁰

Projenin uygulamasında yerel otoritelerin desteği alınmıştır. Bu projede uygulamanın hedef kitlesi kadınlar olmasına karşın kadın konusunda çalışan STK’lar ile işbirliği çalışmasına girilmemiştir. İleride kadınlara yönelik planlanacak benzer projeler için Kadın Adayları Destekleme Derneği (KADER) ile ortaklık geliştirildiği belirtilmektedir.

Projede önemle incelenmesi gereken bir diğer konu ise Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olan Halk Eğitim Merkezleri tarafından yürütülen mesleki eğitimlerin her bölgede, yaygın olarak, herhangi bir insani ayırım gözetmeden

---

¹⁴⁹ Koç Grubu, “Koç Grubu Toplumsal Sorumluluk Projeleri”, (Çevrimiçi) <http://www.koc.com.tr/tr-TR/SocialResponsibility/SocialProjects/>, 28 Nisan 2008.

¹⁵⁰ Kurumsal Sosyal Sorumluluk Platformu, “Koç Grubu Toplumsal Sorumluluk Projeleri”, (Çevrimiçi) <http://www.kurumsalsosyal.com/?pid=1754>, 29 Nisan 2008.

verilmesidir. Şirketlerin sosyal sorumluluk kapsamında, yerel ihtiyaçların giderilmesine katkı sağlamak amacı ile mesleki eğitime dair geliştirecekleri projelerin, var olan yapıyı destekleyip, güçlendirici yönde hazırlanması toplum açısından faydalı bir girişim olacaktır. Aksi takdirde bu tür uygulamaların, ekonomik ve sosyal gelişim için topluma katkıdan çok, şirketlerin halkla ilişkilerine destek olan, topluma maliyeti yüksek faaliyetler olmaktan öteye gidemeyeceği açıktır.

3.2.1.4. Aile İçi Şiddete Son Projesi

Aile İçi Şiddete Son Projesi Hürriyet Gazetesi'nin düzenlediği bir toplumsal sorumluluk projesidir. Proje, kurumun misyon ve vizyonuna uygun kampanyanın uygulanması için, seçim aşamasına gelindiğinde Hürriyet İcra Kurulu Başkanı'nın duyarlılığı ile seçilmiştir.¹⁵¹ Türkiye'de ve yurtdışında yapılan araştırmalara dayanılarak hazırlanan projenin çıkış noktası, “dünyadaki sorunların temelinde ailede görülen yanlış davranışların yattığı” düşüncesi olarak belirtilmektedir.¹⁵²

Aile İçi Şiddete Son Projesi, Hürriyet Gazetesi tarafından geniş katılımlı ortaklıkla 2004 yılında uygulamaya konulmuştur. Hürriyet Gazetesi kampanya hedefini, dünyada ve Türkiye'de aile içi şiddeti önleme konusunda en iyi örnekleri, pratik çözümleri ortaya koyabilmek ve sivil toplum kuruluşlarının, siyasetçilerin birbiriyle ilişkiye geçmesini sağlamak ve bir platform oluşturmak olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁵³ Bu kampanya ucu açık bir şekilde tasarlanmış ve bir bitiş tarihi belirlenmemiştir. Konu ile ilgili çalışmalar, kamu, medya ve sivil toplum

¹⁵¹ Ebru Özgen, **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri**, İstanbul, Maviyağaç Yayınları, 2006, s. 152.

¹⁵² 1994 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, aile içi şiddet ülkemizde de yaygındır. Fiziksel şiddete ailelerin % 34'ünde, sözlü şiddete ise % 53'ünde rastlanmaktadır. Çocuklara yönelik fiziksel şiddete rastlanma oranı da % 46'dır. Ailelerde cinsel şiddet ve tacize rastlanma oranı % 9'dur. Şiddete maruz kalanların % 80'i yapacak fazla bir şey olmadığına inanmaktadırlar. Bu durum çaresizliğin kabulü anlamına gelmekte ve şiddete maruz kalanın pasif tutumuna yol açmaktadır.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, “Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları”, 1994, (Çevrimiçi) <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Arastirma#10>, 10 Nisan 2008.

¹⁵³ Özgen, **a.g.e.**, s. 153.

kuruluşlarının işbirliği ile yürütülmektedir; İstanbul Valiliği, Çağdaş Eğitim Vakfı (ÇEV), CNN Türk, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu v.b.

Proje üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Ekim 2004'te "Eşler Arası Destek Programı" ile başlamıştır. İstanbul'un Gaziosmanpaşa, Ümraniye, Kâğıthane, Bakırköy ilçelerinde kadın ve erkek katılımcılara yönelik eğitimler düzenlenmiştir. Bu ilçeler seçilirken, şiddetin gelir seviyesi ile ters orantılı olmadığı göz önünde bulundurularak her kesimden ailelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Aile içi şiddet hakkında "Aile İçi Şiddet – Yanlış İnanışlar" adlı bir kitapçık hazırlanmıştır. Bu kitapçığın hazırlanmasında İstanbul Valiliği, İstanbul Barosu ve psikologlar birlikte çalışmıştır. Projenin ilk etabında 1500 kişiye ulaşılmıştır.

Projenin ikinci bölümü 2005 yılında "Gönüllü Programı" ile başlamıştır. Bu etapta gönüllü kişilere aile içi şiddet hakkında eğitimler verilmiş, bu kişilerin en yakınları, komşuları, arkadaşları gibi sosyal ilişkide buldukları çevrelere projeden bahsedilerek farkındalık yaratmaları hedeflenmiştir. Bu aşamadaki sosyal paydaş CNN Türk televizyonu olarak belirlenmiş ve İstanbul'un 19 ilçesinden 9.000 kişiye ulaşılmıştır.¹⁵⁴

Projenin üçüncü bölümü 2005 yılında "Uluslararası Konferanslar" düzenlenmesi ile başlamıştır. Düzenlenen konferanslara yurtiçinden ve dışından ilgililerin katılımı sağlanmıştır. Kampanya için reklâm filmi hazırlanmış ve ulusal medya aracılığı ile halkla paylaşılmıştır.

Hürriyet'in Aile İçi Şiddete Son Projesi'nin üçüncü yılında, Eylül 2006 tarihinden itibaren Ankara, İzmir, Trabzon, Şanlıurfa, Erzurum, Kars, Van, Nevşehir ve Denizli'de valiliklerin desteğiyle "Eşlerarası İlişkiler Destek Programı" eğitimleri başlatılmış ve bu eğitimler Şubat 2007'de sona ermiştir.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ A.e., s. 155.

¹⁵⁵ Hürriyet Gazetesi, "Aile İçi Şiddete Son Kampanyasında Dün ve Bugün", (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kadin/6076945.asp?m=1&gid=112&srid=3440&oid=8>, 18 Nisan 2008.

Hürriyet Gazetesi paydaşlarla birlikte yürütmüş olduğu bu projede yeni bir uygulamayı hayata geçirip, İstanbul'da aile içi şiddete maruz kalmış kişilerin başvurabileceği bir acil yardım hattını devreye sokmuştur. İstanbul Valiliği ve Çağdaş Eğitim Vakfı (ÇEV) desteğiyle, Avrupa Birliği'nden fon alınarak gerçekleştirilen acil yardım hattı 15 Ekim 2007'de hizmet vermeye başlamıştır. Yedi gün 24 saat açık olan, aile içi şiddet konusunda uzman psikologların ve bir hukukçunun görev aldığı hat, açılır açılmaz yoğun bir taleple karşı karşıya kalmıştır. Uygulama kapsamında 18 psikolog, üç avukat ve 96 polise şiddetle mücadele eğitimi verilmiştir. Acil yardım hattının sağlıklı çalışabilmesi için Kadıköy Belediyesi'yle de işbirliği yapılmıştır. Hat için çalışan psikologlara ayrıca, Mor Çatı Vakfı'ndan şiddet anı kriz yönetimi ve bir iletişim şirketinden diksiyon eğitimi de sağlanmıştır.¹⁵⁶

Aile İçi Şiddete Son Projesi kapsamında önleyici bir hizmet olarak eğitimle farkındalık yaratma çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Proje kapsamında İstanbul'da Ekim 2004 - Şubat 2007 tarihleri arasında 25 ilçede toplam 617 eğitim oturumu yapılmıştır. Özel donanımlı otobüsle mahallelerde, cami ya da muhtarlık binası önünde, bazen kurumların salonlarında, yemek odalarında, kütüphanelerinde verilen eğitimlerle toplam 18.073 kişiye ulaşılmıştır. Diğer illerde ise ilin kendi koşulları çerçevesinde organize edilen oturumlarla Eylül 2006 - Şubat 2007 tarihleri arasında toplam 277 oturumda yaklaşık 6.000 kişiye ulaşılmıştır.¹⁵⁷

Proje, 2005 yılında reklâm kampanyası ile "Kristal Elma Ödülü"ne, 2006'da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından "Uygulanmış Vakıf Projeleri Ödülü"ne, 2006 yılında Türkiye Halkla İlişkiler Derneği "Kurumsal Sorumluluk Ödülü"ne, Birleşmiş Milletler adına verilen "IPRA Büyük Ödülü"ne, 2007'de ise İzmir Karşıyaka Belediyesi "2006 İnsan Hakları Ödülü"ne layık görülmüştür.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶Hürriyet Gazetesi, "Aile İçi Şiddete Son", (Çevrimiçi) <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/>, 18 Nisan 2008.

¹⁵⁷ Aile İçi Şiddete Son Kampanyasında Dün ve Bugün, **a.g.e.**

¹⁵⁸ Hürriyet Gazetesi, "Toplumsal Sorumluluk", (Çevrimiçi) http://www.hurriyetkurumsal.com/tr/toplumsal_sorumluluk2.asp, 18 Nisan 2008.

Proje konusunun seçiminde toplumsal önceliklerin gözetildiği belirtilmekle birlikte, aile içi şiddetin önlenmesi özellikle şirketin yönetim kurulu başkanı tarafından, onun duyarlılığı ile tercih edilmiş olması sorgulanması gereken bir süreçtir.

Aile İçi Şiddete Son projesi farkındalık yaratma konusunda Türkiye genelinde ulaşabildiği kitleler açısından önemli başarı elde etmiştir. Projenin sürdürülebilirlik aracı olarak kurulan acil yardım hattı ile hedef kitlenin ihtiyacına yönelik, geniş katımlı, sürdürülebilir bir yapı kurulmuştur. İllerin valilerinin, STK'ların ve medya kuruluşlarının projeye destek veriyor olması, proje faaliyetlerinin yerel düzeyde de işlerlik kazanmasına, eğitimlere katılımın artmasına neden olacaktır. Bu projenin, ihtiyaç sahiplerine nakdi veya ayni yardımda bulunmayı amaçlaması, eğitim projesi olması ve bu eğitimlere ihtiyacın yüksek oranda olmasından dolayı sağlayacağı toplumsal fayda azımsanmayacak kadar çoktur.

3.2.1.5. Hayata Artı Gençlik Fonu Projesi

“Hayata Artı Gençlik Fonu”, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Coca-Cola Türkiye, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği tarafından 2005 yılında oluşturulup yürütülen bir projedir. Projenin ana konusu “yaşam kalitesinin artırılması” olarak belirlenmiştir. Hayata Artı Gençlik Fonu, gençlerin gençler için üreteceği projelerin hayata geçirilmesini sağlayacak, beş yıl süreli bir programdır. Projede, gençlerin yaratıcılıklarının teşvik edilmesi ve bu sayede topluma katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Hayata Artı Gençlik Fonu, kamu kuruluşları, sivil toplum ve özel sektörün işbirliği ile gerçekleştirilen uluslararası düzeydeki en uzun süreli ve en büyük gençlik fonudur.¹⁵⁹ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın öncelikleri arasında yer alan ve ulusal kalkınma ve gelişme hedeflerinin bir parçası olan “yaşam kalitesinin

---

¹⁵⁹ Özgen, a.g.e., s. 104.

arttırılmasına yönelik” projeler desteklenmektedir. Yıllık olarak yapılan proje hazırlama çağrılarında, eğitim, spor, kültür, sanat, çevre konu başlıklarında bilinçli, özgür, yenilikçi, yaratıcı, çevreye duyarlı, katılımcı, topluma katkı sağlayacak toplam 100 projenin desteklenmesi hedeflenmektedir.

“Hayata Artı” kapsamında bugüne kadar, Trabzon, Kocaeli, Van, Mardin, Siirt, İstanbul, Mersin, Bursa, Adana ve Konya, Kahramanmaraş, Batman, İzmir, Mersin, Bitlis, Hakkâri, Şırnak, Çankırı, Ankara, Amasya, Erzurum, Manisa, Balıkesir, Antalya illerinde toplam 31 proje desteklenmiştir.¹⁶⁰ Desteklenen projeler çok çeşitli alanlara yayılmıştır. “Erzurum – Çilek Kokulu Günler Projesi”, çilek mevsiminin, Türkiye’nin her yerinde sona erdikten sonra Erzurum’da yeni başlamasını bir fırsat olarak alıp, kadınların organik dağ çileği üretmesine yönelik hazırlanmış bir projedir. Bu proje ile hem istihdamın hem de girişimciliğin artması hedeflenmiştir. Çilek Kokulu Günler Projesi, Erzurum ve çevresine yeni bir ürün tanıtmakla kalmayıp, bu yeni üreticileri toptancı, pazarlamacı ve nihai tüketici zincirinin bir parçası haline getirmeyi hedeflemiştir. Proje ile kadınların istihdama salt üretim düzeyinde değil, pazarlama düzeyinde de aktif katılımının sağlanması planlanmıştır. Mersin’de uygulanan “Cinsel Sağlık Eğitimiyle Tabuları Aşalım Projesi” ile Tarsus’ta 2.800 gencin cinsel sağlık eğitimi alması, konu ile ilgili gençlerden oluşan bir gönüllü grubuyla bilinçlendirme çalışmalarının yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Eğitim alan gönüllü grubu, gönüllü doktorlarla birlikte Tarsus’un farklı mahallelerinde gençleri, cinsel sağlık konusunda bilinçlendirmiştir.¹⁶¹

Gençler tarafından önerilecek projelerin hayata geçirilmesi için Birleşmiş Milletler ve Coca Cola, her yıl 300 bin dolar olmak üzere beş yıl için toplam 1.5

---

¹⁶⁰ Hayata Artı Gençlik Fonu Projesi, “Hayata Artı Gençlik Programı Nedir?”, (Çevrimiçi) http://www.hayataarti.org/gp_nedir.html, 20 Nisan 2008.

¹⁶¹ Hayata Artı Gençlik Fonu Projesi, “Hayata Artı Gençlik Programı Desteklenen Projeler”, (Çevrimiçi) http://www.hayataarti.org/desteklenen_projeler.html, 20 Nisan 2008.

milyon dolarlık bir bütçe ayırmıştır. Seçilen her bir projenin uygulanması için 5.000 dolar ile 50.000 dolar arasında destek sağlanmaktadır.¹⁶²

Projelerin değerlendirmesine ilişkin ayrıntılar programın çevrimiçi sayfasında ilgililerle paylaşılmaktadır. Değerlendirme yapan seçici kurul, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Coca Cola ile Habitat Gündem 21 Gençlik Derneği'nden oluşan program ortaklarının yanı sıra, Birleşmiş Kentler ve Yönetimler – Ortadoğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı, Devlet Planlama Teşkilatı ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü gibi kamu kuruluşlarından temsilciler ve akademisyenlerden oluşmaktadır. Proje değerlendirme sürecinden olumlu olarak geçen projeler, kamuoyuna programın çevrimiçi sayfasında açıklanmaktadır. Projelerin uygulamasını Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği takip etmektedir.

Hayata Artı Gençlik Fonu gençlik için planlanmış; onları, yaşadıkları bölgedeki ihtiyaçları fark etmeye, üzerinde düşünüp, çözümler geliştirmeye sevk eden bir projedir. Projenin beş yıl boyunca gençlere yatırım yapmak üzere yola çıkması, değerlendirme kurulunda kamu kuruluşları ve STK'lardan uzmanların yer alması projeyi oldukça katılımcı bir yapıya kavuşturmuştur. Proje hazırlama, değerlendirme ve diğer faaliyetlere ilişkin sürecin ayrıntıları ile projenin çevrimiçi sayfasında yayınlanması, süreçlerin görece olarak şeffaf olması da Hayata Artı'nın diğer önemli özellikleridir. Bu proje, gençleri bir araya getirmesi, yerel problemlere çözüm üretmeye sevk etmesi ve çözüm önerilerinin uygulanması için kaynak sağlaması nedeni ile uygulamaya dönük olumlu bir örnektir.

3.2.2. STK Çıkışlı Sosyal Sorumluluk Projeleri

STK çıkışlı sosyal sorumluluk projeleri, ana hatları ile STK'ların öncülüğünde geliştirilen ve uygulanan projelerdir. Türkiye'de bu alanda proje

---

¹⁶² Hayata Artı Gençlik Fonu Projesi, "Hayata Artı Gençlik Programı Bütçesi", (Çevrimiçi) http://www.hayataarti.org/program_butcesi.html, 20 Nisan 2008.

geliştiren STK'lar genelde yasa ile devlet tarafından kurulanlardır; ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar, sendikalar v.b. Dolayısı ile Türkiye'den STK'ların uyguladığı sosyal sorumluluk projeleri, devlet tarafından kurulmuş STK'lara ait olanlardır. Bunların dışında bir örnek ise yine Türkiye'de yürütülen fakat yurtdışından STK'ların öncülüğünde uygulamaya geçen bir projedir.

3.2.2.1. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Projeleri

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 1950 yılında yasalaşan Odalar, Borsalar ve Birlik hakkındaki 5590 sayılı Kanunla kurulmuştur ve Türkiye'de özel sektörün mesleki üst kuruluşu ve yasal temsilcisidir. Bu kuruluşun yerel düzeyde, ticaret, sanayi, ticaret ve sanayi, deniz ticaret odaları ve borsalar şeklinde oluşmuş 364 üyesi bulunmaktadır. Tüm ülke çapında yayılmış olan oda ve borsalara, çeşitli büyüklüklerde ve bütün sektörlerden 1 milyon 200 binin üzerinde kayıtlı şirket bulunmaktadır.¹⁶³

TOBB'un KSS anlayışı, toplumsal fayda ve sosyal yardım boyutunda, hayırseverlik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda okul-yurt-derslik yaptırarak eğitime destek olunması, öğrencilere burs verilmesi, tarihi ve kültürel mirasın restorasyonu ve erozyonla mücadele gibi konular ilgi alanına girmektedir. Diğer taraftan, TOBB'un üyeleri arasında KSS anlayışının geliştirilmesi için somut girişimleri de bulunmaktadır.

TOBB, 2005 yılında, üye şirketlerde ve özellikle de küçük ve orta boy işletmelerde KSS bilincini oluşturmak amacıyla bir proje yürütmüştür. Avrupa Komisyonu İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün bir girişimi olarak geliştirilen, "Şirketlerin - özellikle küçük ve orta boy şirketlerin- Sosyal Sorumluluk Bilincinin Arttırılması Projesi" kapsamında yapılan toplantılar, TOBB'un ev sahipliğinde,

---

¹⁶³ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, "TOBB'un Yapısı", <http://www.tobb.org.tr/tobbhakkinda/yapisi.php>, 20 Nisan 2008.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Avrupa Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği ve Esnaf ve Sanatkarın Avrupa düzeyindeki üst örgütlerinin işbirliği ile İstanbul’da yapılmıştır. 2005 yılının Şubat ve Mayıs aylarında gerçekleştirilen toplantılara Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu’nun yanı sıra, iş insanları, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri katılmıştır. 16 Mayıs’ta gerçekleştirilen ikinci toplantının açılış konuşmasında TOBB başkan yardımcısı, günümüzde iş dünyasının ulusal ve uluslararası karar ve çözüm mekanizmalarının önemli bir parçası haline geldiğini, şirketler için kârlılık kadar sürdürülebilirliğin de önemli olduğunu ve bunun da sosyal ve çevresel konulara duyarlılıkla sağlanabileceğini belirtmiştir.¹⁶⁴ Ayrıca, son dönemde batılı toplumlarda kârlılıkla sosyal ve çevresel konulara duyarlılığın arasındaki bağlantıya ilginin vurgulamıştır. Şirketlerin, müşterilerinin taleplerini karşılarken, aynı zamanda çevreye önem vermek ve çalışanların, tedarikçilerin ve parçası oldukları toplumun beklentilerine de cevap vermek zorunda olduğu düşüncesini de dile getirmiştir. TOBB’un rolünü ise “iş dünyasının rekabet gücünün arttırılmasına, dışa açılmasına ve rakiplerinin faaliyet gösterdiği kural ve kurumların var olduğu piyasa koşullarında faaliyet gösterebilmesi için gerekli ortamın oluşturulmasına katkı sağlamaya çalışmak” olarak açıklamıştır.¹⁶⁵ TOBB, KSS’ye, üyelerinin rakipleriyle eşit koşullara sahip olması, yani rekabet gücünün arttırılması perspektifinden yaklaşmaktadır.¹⁶⁶ TOBB’un Komisyonun projesinde yer alması ile ülkemizde iş dünyasının sosyal sorumluluğunu gösteren çok sayıdaki uygulamanın biçimlendirilmesi, yürütülmesi ve sunumunda uluslararası deneyimlerden yararlanma sürecine katkı sağlanması ve başarılı uygulamalarla ilgili bilginin Avrupa’nın diğer ülkelerine de aktarılmasına olanak yaratılmıştır. Bu çerçevede TOBB bünyesinde KSS ile ilgili temel bilgilerin ve KSS faaliyetlerini hayata geçirmek için gerekli adımların yer aldığı “Kurumsal Sosyal Sorumluluklar Dokümantasyon Merkezi” kurulmuştur. Bu merkez, şirketlere KSS alanında iyi

---

¹⁶⁴ Türkiye Odalar Borsalar Birliği, “TOBB’un AB Yolunda Gündeme Taşdığı Projede İkinci Aşama; (Çevrimiçi):http://www.tobb.org.tr/haber_arsiv2.php?haberid=543, 18 Nisan 2008.

¹⁶⁵ Türkiye Odalar Borsalar Birliği, “KOBİ’ler için Kurumsal Sosyal Sorumluluklar: Dokümantasyon Merkezi”, (Çevrimiçi)
http://ec.europa.eu/enterprise/csr/campaign/documentation/index_tr.htm#toolkit, 18 Nisan 2008.

¹⁶⁶ Ersöz, **a.ge.**, s. 100.

deneyimlerin paylaşıldığı, kendilerini geliştirebilecekleri bir ortam sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda TOBB, Avrupa Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği (**Eurochambres**) tarafından hazırlanan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Deklarasyonunu, 8 Ekim 2003 tarihinde imzalamıştır. Bu deklarasyon mevcut olan uluslararası nitelikteki ahlaki rehberlere (Küresel İlkeleri Bin Yıl Kalkınma Hedefleri v.b.¹⁶⁷) destekle birlikte, kurumsal sosyal sorumluluğun gönüllü ve iş dünyası merkezli olgusuna odaklanmaktadır. Devletin etki edememesinden kaynaklanan sosyal ve çevresel problemlerin çözümünün şirketlerden beklenemeyeceğinin altını çizerek, kurumsal sosyal sorumluluğun gelişiminin şirketlerin yönlendirmesi ile sağlanması gerektiğine ve özel menfaat gruplarına bırakılmaması gerektiğine dikkat çekmektedir.¹⁶⁸ Deklarasyon, KSS'yi çevre dostu politikalar, çalışanlara yönelik girişimler (çeşitliliklere saygı, cinsiyet eşitliği, beşeri sermaye yatırımları) ve topluma yönelik faaliyetler biçiminde tanımlamaktadır. İdeal olanın ise böylesi girişimlerin uzun dönemli bir stratejiye dayanması ve dolayısı ile sürdürülebilir olması şeklinde açıklamaktadır. Bu deklarasyona göre ticaret ve sanayi odaları birlikleri üyelerini bilinçlendirmek amacıyla; “üye şirketlerin KSS ile ilgili bilgi düzeyini yükseltmeli, KSS prensiplerini yaymalı, üye şirketlere KSS uygulamaları ve araçları ile ilgili bilgiler sağlamalı ve üyeleri arasında KSS ile ilgili deneyimlerin paylaşılmasını temin etmelidir”.¹⁶⁹ Bu yaklaşım, deklarasyonun KSS'ye şirketlerin menfaatlerini öncelik alarak yaklaştığını göstermektedir. Bununla birlikte, Avrupa Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği, hem yeni düzenlemelere hem de zorunlu raporlamaya sıcak yaklaşmamakta, rekabet gücünün korunabildiği ölçüde sürdürülebilir kalkınmaya hassas olunması gerektiğine inanmaktadır.

TOBB'un sosyal sorumluluk alanındaki başlıca faaliyeti eğitim alanındadır. Bu faaliyetlerin çoğu okul, yurt yaptırmak, yenilemek gibi hayırseverlik niteliğindedir. TOBB'un eğitim alanındaki en önemli hizmeti ise 2004 yılında açılan TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesidir. Bu üniversitenin TOBB'un “sosyal

---

¹⁶⁷ Bkz., Bölüm I.

¹⁶⁸ Ersöz, **a.g.e.**, s. 99.

¹⁶⁹ TOBB'un AB Yolunda Gündeme Taşdığı Projede İkinci Aşama, **a.g.e.**

sorumluluk anlayışının bir gereği olarak kurulduğu” ve amacının Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağlamak olduğu belirtilmektedir.¹⁷⁰

TOBB çevre alanında, üretim sonucu ortaya çıkan atıkların geri kazanılması, ikincil hammadde olarak değerlendirilmesi ve atık bertaraf giderlerinden tasarruf edilmesi amacıyla üyeler arasında atıklarını arz eden şirketlerle, bu atıkları talep eden şirketlerin buluşturulduğu “Atık Borsası”nı kurmuştur.¹⁷¹ Çevre alanında bir başka proje ise doğal zenginliğe sahip çıkmak ve erozyonu önlemek amacıyla Tema Vakfı işbirliğinde geliştirilen “Her Odaya Bir Köy” projesidir. TOBB bu projelere ek olarak, kültür, sanat ve tarihi mirasın restorasyonu projelerini de yürütmektedir.

3.2.2.2. İstanbul Ticaret Odası’nın Projeleri

İTO, 1882 yılında “Dersaadet Ticaret Odası” adıyla kurulmuş ve 1910 yılında bugünkü adını almıştır. 1925 yılında yayımlanan Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu’nun ardından, çıkan yönetmeliklerle tüzel kişilik haline gelmiş ve aynı yıl yürürlüğe giren 655 sayılı Kanun ile ticari faaliyette bulunan herkesin zorunlu üyeliğine açılmıştır. İTO 98 Meslek Komitesi ve 300 bini aşan üyesiyle dünyanın en büyük ticaret odalarından biridir.¹⁷²

İTO sosyal sorumluluk anlayışını büyük ölçüde “toplumsal fayda” bağlamında uygulamaya koymaktadır. Bu kapsamda, eğitim, sağlık alanlarına katkı yapılması ve eski eserlerin restore edilerek topluma kazandırılması gibi projeler yürütülmektedir.

---

¹⁷⁰ TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, “Üniversitemiz”, www.etu.edu.tr/index.php%3Fpage%3D15%26lang%3DtrTR+tobb+etu+sosyal+sorumluluk&hl=tr&clnk&cd=3&gl=tr, 18 Nisan 2008.

¹⁷¹ Türkiye Odalar Borsalar Birliği, “Atık Borsası”, (Çevrimiçi):<http://193.34.133.89:8181/atikborsasi>., 18 Nisan 2008.

¹⁷² İstanbul Ticaret Odası, “Cemiyet-i Ticariye’den İstanbul Ticaret Odası’na”, (Çevrimiçi)<http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=197&mid=938>, 21 Nisan 2008.

İTO'nun özellikle tüketicilerin korunmasına yönelik başlatılan girişimleri bazı sektörler için davranış kodlarının belirlenmesine kadar varan önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Tüketicinin korunması alanında ilk ve önemli adımların atılmasını sağlamıştır. 1981 yılında yürürlüğe giren “İTO Üyeleri Tüketiciyi Koruma Taahhünamesi Sistemi” ile “tüketici her zaman haklıdır” felsefesi doğrultusunda tüketici şikâyetleri hızla çözüme kavuşturulmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın temelinde sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir üretim ve sürdürülebilir tüketim düşüncesi yatmaktadır.¹⁷³ Ayrıca, bu çalışma bir “sosyal sorumluluk” çalışması olarak nitelendirilmektedir. Bir yandan, tüketicilerin bilinçlendirilmesi için kapsamlı eğitim faaliyetleri, toplantılar, yarışmalar düzenlenmekte ve çeşitli yayınlar yapılmakta iken, diğer yandan üretici ve satıcıları özendirmek ve teşvik etmek üzere Ödüllü Kalite yarışmaları düzenlenmektedir. 1991 yılında başlatılan bir çalışmayla 125 adet üye şirket bünyesinde “Tüketici Şikâyet ve Bilgilendirme Servisleri” oluşturmuş, bu şirketler “koşulsuz müşteri memnuniyetini” prensip olarak kabul etmiştir.

İTO eğitim ve mesleki eğitim alanına, 11 okul yaptırarak ve bir üniversite kurarak katkıda bulunmuştur. 1995 yılında Dış Ticaret Enstitüsü'nü kurmuş ve eğitim konusunda inisiyatif olarak iş dünyasının ihtiyacı olan uluslararası pazarlama uzmanları yetiştirmeye başlamıştır. 2001 yılında ise İstanbul Ticaret Üniversitesi'ni kurmuştur. Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri alanında faaliyet gösteren İktisadi Kalkınma Vakfı da İTO tarafından kurulmuştur. Ayrıca İTO İstanbul sınırları içerisindeki devlet üniversitelerinin ekonomi bölümlerinde eğitim gören öğrencilere karşılıksız burs imkânı sağlamaktadır.¹⁷⁴

Nitelikli işgücünün ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel unsuru olduğu düşüncesinden hareketle, mesleki eğitim alanında hizmet vermesi amacı ile Nisan 2004'de, “İTO Mesleki Eğitim Merkezi” kurulmuştur. Bu Merkez, nitelikli eleman

---

¹⁷³ Ersöz, **a.g.e.**, s. 106.

¹⁷⁴ İstanbul Ticaret Odası, “Eğitim Bursları”

<http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=192&mid=938>, 21 Nisan 2008.

ihtiyacı bulunan sektörleri belirlemiş ve bu çerçevede 2005 yılında “Özel Güvenlik Personeli Eğitim Kursları” ve “Emlak Pazarlama Uzmanlığı Sertifikalı Eğitim Programları” düzenlemiştir. Ayrıca Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen “Klasik, Yeni ve Global Yaklaşımlar Seminerleri Projesi” kapsamında projenin ana hedef grubu olan küçük ve orta boy işletmelere yönelik eğitim seminerleri düzenlenmiştir.¹⁷⁵

İTO çevre konusunda da çeşitli çalışmalar yürütmekte ve çeşitli ağaçlandırma kampanyaları organize etmektedir. Çevre konusunda uluslararası gelişmeleri de takip etmek ve üyelerle paylaşmak amacı ile seminerler ve toplantılar düzenlenmektedir.¹⁷⁶ İTO sanat ve kültürel miras konularında da çeşitli çalışmalar yürütmektedir; sergiler, sanat galerileri açılması, restorasyon çalışmaları v.b.

3.2.2.3. Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi

Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi (**Joint Initiative on Corporate Accountability and Worker’s Rights Project**), uluslararası çalışmalar yapan altı STK’nın girişimi ile oluşturulmuş, pilot uygulaması Türkiye’de yürütülen bir projedir. Bu altı örgüt, Temiz Giysi Kampanyası (Clean Clothes Campaign), Etik Ticaret Girişimi (Ethical Trading Initiative), Adil Çalışma Derneği (Fair Labour Association), Adil Giyim Vakfı (Fair Wear Foundation), Sosyal Sorumluluk Enternasyonal (Social Accountability International) ve İşçi Hakları Konsorsiyumu (Workers Rights Consortium)’dur.¹⁷⁷ Bu örgütlerden herbiri, küresel tedarik zincirinde çalışma koşullarını iyileştirmek için yürütülen iyileştirme ve izleme

---

¹⁷⁵ İstanbul Ticaret Odası, “Mesleki Eğitimler”, <http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=53&mid=571>, 21 Nisan 2008.

¹⁷⁶ İstanbul Ticaret Odası, “Çevre Bilincine Katkı Faaliyetleri”, <http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=187&mid=938>, 21 Nisan 2008.

¹⁷⁷ Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi, “Jo-in’i Oluşturan Örgütler”, (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/orgutler.asp>, 22 Nisan 2008.

çabasında aktif rol oynayan STK'lardır. Örgütlerin hepsi, iyileştirme çabasının, uygulama devletleri, sendikaları, işveren örgütleri ve sivil toplumu içeren geniş bir alanı kapsadığına inanmaktadır. Ortaklar, proje kapsamında geliştirilecek davranış kurallarının küresel çabaya etkili ve güvenilir bir katkı sağlayacağı inancı ile bir araya gelerek projeyi uygulamaya geçirmiştir.

Ortak Girişim, anahtar örgütlerin davranış kuralı uygulamalarının değişik yönlerini ortak bir programda bir araya getiren ilk çabadır.¹⁷⁸ Ortak Girişim'in amacı, işçilerin ve ailelerinin yaşam koşullarını iyileştirmek için kaynakların olabilecek en verimli şekilde yönlendirilmesini sağlayarak, çok paydaşlı örgütlerin davranış kurallarının uygulanması ve yürütülmesine olan etkisini arttırmaktır. Aynı zamanda örgütler arasında daha yakın işbirliği olanaklarını araştırmak, küresel tedarik zincirinde hangi gönüllü çalışma pratiği kurallarının en iyi işyeri koşullarına katkı sağlayacağını ortak öğrenme yoluyla paylaşmak da projenin amaçlarındandır.

Davranış kuralları, küresel tedarik zincirinde çalışma standartlarının iyileştirilmesi çabalarının önemli bir parçasıdır. Son on yılda bu kurallar ve uygulanması için geliştirilen sistemler çoğalmıştır.¹⁷⁹ Üretim yapılan sektöre, bölgeye ve ölçeğe göre farklılık gösteren birçok davranış kurallı olması nedeni ile üreticiler ve markalar birçok endüstri standardıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu karışıklığı ele almak için daha iyi bir koordinasyon ve işbirliğine ihtiyaç olduğunu düşünerek yola çıkan ortak girişim, gönüllü davranış kurallarının daha iyi çalışma koşulları yaratmaya katkı sağlamasına yönelik ortak bir anlayış geliştirmeyi hedeflemektedir.

Projenin uygulanması için mali kaynak, Avrupa Komisyonu İstihdam Dairesi, Amerika Birleşik Devletleri Eyalet Departmanı, Kalkınma İçin Kiliselerarası İşbirliği Organizasyonu (**Interchurch Organisation for Development Co-operation**) ve

---

¹⁷⁸ Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi, "Jo-in Hakkında", (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/about.asp>, 22 Nisan 2008.

¹⁷⁹ Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi, "Belgeler", (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/belgeler.asp>, 22 Nisan 2008.

proje katılımcısı iki markadan fon sağlanarak oluşturulmuştur. Uluslararası Yönetim Kurulu, bir bağımsız başkan olmak üzere altı örgütün temsilcilerinden oluşmaktadır.

Proje, altı örgütün temsilcilerinin 2003 ve 2004 yıllarında toplanarak, genel işbirliği çabasının çeşitli yönlerini ortaya koyacak ve test edecek bir “deneme projesi”nin ana hatları üzerinde şekillenmiş; Türkiye, deneme projesinin sahası olarak seçilmiştir. Ortak Girişim’deki örgütlerin, Türkiye Deneme Projesi’nin sonuçlarından faydalanarak, geliştirilen işbirliği modellerini ve edinilen dersleri diğer ülkelere yaymaları öngörülmüştür. Deneme projesini uygulamadaki amacı, iyi uygulamayı saptamak ve iyileştirilmiş çalışma koşullarına ulaşma yolundaki küresel çabaya yol gösterecek rehberliği sağlamak şeklinde açıklamaktadırlar.

Temmuz 2005’te, Ortak Girişim Yönetim Kurulu denemelerde kullanılacak Ortak Girişim İş Uygulaması Şartname Taslağı’nı onaylamıştır. Yedi çokuluslu alıcı, Türkiye’deki deneme projesini yürütmek için bu girişime katılmıştır. Bunlar Adidas, Gap Inc., Hess Natur, Marks and Spencer, Nike, Patagonia ve Puma’dır.¹⁸⁰ Sendikalar, STK’lar, endüstri ve işveren kurumları ve diğer ulusal ve uluslararası taraflarla birlikte, çokuluslu markalara tedarik sağlayan Türkiye’deki sınırlı sayıda tesis de deneme projesine katılmıştır.

Türkiye’deki akademisyenlerden oluşan bir ekip, Ortak Girişim Ücret Merdiveni’ni güncelleştirme ve geliştirme çalışmaları yapmıştır. Türkiye’de proje katılımcısı altı tedarikçi de 2006’nın son çeyreğinde ödenen, eve götürülen ücreti (aynı ödemeler katılarak) ölçerek, elde edilen rakamları Türkiye’deki sendikaların belirledikleri “yoksulluk sınırı” ve “açlık sınırı” aile geliri düzeyleriyle karşılaştırmıştır. Ortak Girişim araştırma ekibi, departmanlara göre farklılaştırılmış ve ayrıca cinsiyet faktörünü de dikkate alan güncel ücret düzeyleri için Ortak Girişim bağlantılı altı tedarikçiye başvurmuştur. Ücret düzeyleri bu kez aile büyüklüğü, ailede gelir getiren kişi sayısı ve bölgelere göre geçim maliyeti farklılıkları dikkate

---

¹⁸⁰ Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi, “Jo-in Türkiye Projesi”, (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/trprojesi.asp>, 22 Nisan 2008.

alınarak ölçülmüştür.¹⁸¹ Bu çalışmanın sonucu henüz projenin çevrimiçi sayfasında yayınlanmamıştır.

Ortak Girişim değerlendirmecilerinden oluşan bir ekip, projenin yedi katılımcı tedarikçiyi ziyaret ederek, Ortak Girişim'in ücretler, çalışma saatleri ve örgütlenme özgürlüğü şeklindeki üç anahtar odak alanı konusunda kaydedilen ilerlemeyi değerlendirecektir. Bu proje sosyal sorumluluk ve işçi hakları alanında yapılan, çok paydaşlı katılımın olduğu özel bir projedir. Proje, sosyal sorumluluk alanında birçok standardın olması, tedarikçilerin bu standartların hangisini sağlamaları gerektiği konusunda zorluklar yaşaması gibi nedenlerle, ortaklaşma ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır. Benzer konularda çalışan altı örgütün davranış kurallarını ortaklaştırma çabası içinde bu deneme projesini geliştirmeleri oldukça etkin, çözüm odaklı bir girişimdir. Örgütlenme özgürlüğü, asgari yaşam standardına yetecek asgari yaşam ücreti gibi hassas konuların tartışılmasına, üzerinde çalışılmasına zemin hazırlayan bir ortam yaratmış olması da ayrıca önemlidir. Projeye bütün tarafların, sendikaların, STK'ların, markaların, katılıyor olması, görüş alışverişinde bulunması, fikir birliği sağlanamasa bile ilerleme kaydedilmesine olanak tanıyacaktır.

---

¹⁸¹ Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi, "Türkiye Hazır Giyim Sektöründeki Ücretler", (Çevrimiçi) <http://www.join.org/pub/docs/Bilgilendirme%20Yazisi%20no%202%20Ucretler-JoIn-wages-turkish.pdf>, 22 Nisan 2008.

SONUÇ ve ÖNERİLER

STK'ların güçlenmesi; küreselleşmeden olumsuz etkilenenlerin seslerini duyurması; sürekli hareket halinde olan sermayenin faaliyet gösterdiği bölgelerde yerel sorunlar yaratması; işgücünü, çevreyi ve doğal kaynakları tahrip etmesi ve her geçen gün daha etkin kullanılan iletişim kaynakları ile bu tahribata ilişkin bilgi ve belgelerin yayınlanması; sermaye gruplarının itibarını kaybetmelerine yol açmaktadır. Bu itibar kaybının yeniden kazanılması ve hatta itibarın güçlendirilmesi için yeni iletişim, yönetim modelleri uygulanmakta ve bunlar çeşitli standardizasyonlar kapsamında raporlanarak ilgili taraflara duyurulmaktadır. Dolayısı ile günümüzde hem tüketicinin hem de gruplar halinde organize olmuş aktif gönüllülerin denetimi ve değerlendirmesi her geçen gün artmaktadır. Bu durum ise sermayeyi kayıtsız bırakmayı, etkileşim ve iletişim içinde olmaya zorlamakta; kendini yeniden üretim sürecinde yeni yollar yaratmaya itmektedir. Çünkü şirket faaliyetlerinin toplum ve çevrede yarattığı olumsuz etkiler ile vergi vererek, istihdam yaratarak, topluma yaptıkları olumlu katkı arasındaki büyük fark bazı kesimleri, yerel halkları rahatsız etmektedir. Bunun önlemi ancak yeni sistemler geliştirilmesi ile alınabilecektir. Fakat Nijerya örneğinde olduğu gibi, yerel halk, çok uluslu şirketten üretim sürecinde verdiği zararların tazminini talep edebilmekte ve o güne kadar yürüttüğü sosyal sorumluluk projelerinin bütçesini verdiği zarar karşısında yetersiz bulabilmektedir.

Avrupa Birliği kurumlarının geliştirmek için üzerinde çok paydaşlı katılımı çalıştığı KSS anlayışı henüz bir çerçeveye kavuşmamıştır. Toplumun her unsurunun sürece dahil olmasını amaçlayan ve özel sektörün gelişim için katkısının "gönüllülük" esasına dayalı olduğu bir yapı önerilmiştir. Bu yapının kurulacak yönlendirme mekanizmaları ile kamunun ve STK'ların önceliklerine hizmet edecek biçime kavuşması amaçlanmaktadır ki bu zaten gelişmekte olan girişimin, daha etkin yol almasına olumlu etkide bulunacaktır.

Türkiye'deki uygulamalarla örnek projeler incelendiğinde ortaya çıkan tablo, genel yapı itibarı ile özel sektörün önceliklerini içermekte ve gerek kapsam, gerekse sürdürülebilirlik yönünden zayıf girişimler ortaya çıkmaktadır. Projeler genelde halkla ilişkiler kampanyası olarak görülmekte; olabildiğince reklâm malzemesi olarak kullanılmakta; hatta bazen yoksulluk için yapılan bir toplantı lüks otellere taşınmakta; çevre için yapılan etkinliklerde çevreye zararlı materyallerle reklam afişleri hazırlanmakta; hedef kitlenin ihtiyaçları gözetilmeden eğitimler, kurslar planlanmaktadır. Bu tür faaliyetleri düzenleyen şirketler bilinirliklerini arttıracaklardır fakat sürdürülebilir kalkınmaya katkıları maalesef sınırlı olacaktır.

Kamu kuruluşlarının sürece katılımının etkinliği de tartışmalıdır. Özel sektörü sosyal sorumluluk projeleri yaparak kalkınmaya katkı sağlama yolunda motive ederken, zaten ücretsiz hizmet olarak verilen eğitimleri, sunulan yardımları sosyal sorumluluk projelerinde katkı olarak eklemesi, kaynak israfına yol açmaktadır. Hali hazırda yapılmakta olan işlerin değil, yapılmayanların, yapılamayanların ya da etkisiz yapılanların ortak girişimle çözülmesi gerekmektedir. Özel sektör faaliyetleri süresince ilişkide bulunduğu tüm kişi ve kurumlara (başta çalışanları olmak üzere, iş ortakları, pay sahipleri, tüketiciler, yerel otoriteler, STK'lar v.b.), geliştirdiği KSS projeleri ile toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel ihtiyaçlarıyla ilgilendiğini, katkıda bulunduğunu ilan etmektedir. Bu sayede oluşturduğu olumlu hava ile kurumsal imajını pekiştirmekte ve markasının sürdürülebilirliğine yatırım yapmaktadır. Devlet kurumları bu projelere ortak ya da iştirakçi olarak katılmakta; fiziki mekân, bilgi, organizasyon yardımı gibi girdiler sağlamaktadır.

Ülkemizde üyeliğin yaygın olmaması; üyelik aidatlarının faaliyetler için yeterli kaynak yaratamaması; nitelikli işgücü istihdam edememeleri; mali açıdan bağımlı olmaları gibi nedenlerle STK'lar, proje geliştirme, uygulama ve izleme faaliyetlerini etkin olarak yürütememektedirler. Böyle bir yapı ile kurumsal sürdürülebilirliklerini de sağlayarak, uygulama ve izleme faaliyetlerini etkin bir biçimde yapabilmelerinin ne derece imkânlı olduğu dikkate değerdir. Diğer bir ifade ile günlük rutin giderlerini karşılama zorluğu çeken STK'lar, tasarladıkları projeleri uygulayabilmek için fon arayışına girmekte ve kaçınılmaz olarak fon sağlayan

kuruluşun düzenlemelerine göre projeleri uygulayabilmektedir. Bu ise, STK'ları fon sağlayıcı kuruluş bağımlısı bir varoluşa sürüklemektedir. Sonuç olarak hareket alanlarını kısıtlamak zorunda kalmaktadırlar.

Devlet ise şirketlerin yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde ihtiyaçların karşılanmasına dönük katkısında işbirliğine gitmekte ve ihtiyaç sahibi olarak belirlenen kesimlere hizmet götürülmesine aracı olmakta ve/veya ortak uygulamalarla sürece katkıda bulunmaktadır. Bazı projelerde mali kaynak, projenin büyüklüğüne bağlı olarak değişmekle birlikte, şirketlerin devlete ödemesi gereken vergiden indirimine gidilmesi yoluyla karşılanmaktadır. Mali kaynak, şirketin kendi kârından ayıracağı bütçeden sağlanıyor olsa bile, burada önemli olan, kaynakların fikir birliğiyle belirlenen ihtiyaca yönelik olması; proje süresince etkin kullanılması; proje plânının, metodolojisinin ve özellikle sürdürülebilirliğinin gözetilmesidir.

Özel sektör toplumsal gelişim için finansman sağlayarak kendi kurumsal geleceğini garanti altına alacak adımlar atmaktadır. STK'lar ile işbirliği önemli bir prestij kaynağı olarak "topluma karşı duyarlı" imajını yaratmaktadır. Oysa ki yapılan aktivitelerin ne derece maliyet etkin olduğu ve sağladığı faydanın içeriği tam olarak bilinmemektedir. Şanlıurfalı 200 kadının, bir KSS projesi kapsamında, Halk Eğitim'in yürütmekte olduğu bilgisayar kurslarına katılması sonucunda hayatlarındaki değişim ne oldu? Gerçekten de bu hedef kitlenin ihtiyaçları arasında *Windows XP* öğrenmek var mıydı? Ya da öncelikli ihtiyaçlardan mıydı? Etki analizi yapıldığında nasıl bir sonuç çıkacak? Araştırma kapsamında ulaşılabilmemiş kaynaklar arasında KSS projelerinin etki analizine ilişkin yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmadan çıkan önemli bir sonuç, Türkiye'de KSS girişiminin gönüllülük esasında sürdürülmesi; isteğe bağlı olması ve uygulama çerçevesinin olmaması gibi nedenlerle toplum yararına ne oranda katkı yaptığının belirsiz olmasıdır. Bu belirsizliğin yapılacak etki analizleri ve geliştirilecek metotlarla toplum için olumlu yöne çevrilebilme ihtimali vardır. Fakat bu kapsamlı girişimin sonucunda yapılabilecek düzenlemeler karşısında özel sektörün nasıl bir tavır

göstereceği de bilinmemektedir. Sosyal sorumluluklu yaklaşımın topluma olumlu etki edebilecek, refah seviyesini arttıracak bir girişim olması için ortaklık yönteminin geliştirilmesi; çerçevesinin belirlenmesi ve örnek “iyi uygulamalar”ın yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Çalışma sürecinde ulaşılan sonuçlara ilişkin diğer öneriler ise şu şekilde özetlenebilir: KSS’yi süreli projeler yerine sürdürülebilir bir model olarak konumlandırmak, işçi hakları ve çevre konusundaki sorunlar, yoksulluk, ayrımcılık, şiddet gibi toplumun çözüm bekleyen alanları ile ekonomik ve sosyal kalkınma yolunda önemli katkı sağlayacak bir girişim olacaktır. Bu sistemin içerisindeki faaliyetlerin araştırılması ve izlenmesi ile gündemde tutulması; başarılı girişimlerin takdir edilmesi ve ödüllendirilmesi özendirici yaklaşımlar olacaktır. Ülkemize özgü, yerel ve bölgesel ihtiyaçlara yönelik KSS konuları tanımlanmalı; öncelik alanları belirlenmeli ve bu uygulayıcılara kamu kuruluşları tarafından kurumsal destek sağlanmalı, proje uygulamaları bağımsız dış denetimden geçirilmelidir. İş dünyası ve sivil toplum örgütleri arasında güven bağı oluşturulmalı; STK’ların iş ve işlemlerinin fon bağımlı yapıdan kurtarılması için uygulamalar geliştirilmelidir. Kamu kurumları, şirketlere yönelik düzenlenen ulusal kanunlar ve yönetmeliklerle finansal güvenilirlik, işçi ve insan hakları, çevre, sağlık, güvenlik, şeffaflık ve yolsuzluk konularında yerine getirilmesi gereken asgari davranışları belirlemektedir. KSS ise bu zorunlulukların ötesine geçen gönüllü uygulamaları kapsamaktadır. Fakat kaynak israfına ve suistimale yol açmamak için KSS konusunda önceliklerin belirlendiği, teşviklerin düzenlendiği bir çerçevenin ve uygulamaya dönük mevzuatın geliştirilmesinin gerekliliği, çalışmaya konu olan projelerden de anlaşılmaktadır. Kamu kuruluşları, STK’lar, özel sektör ve diğer uzmanlardan bir ekip kurularak “KSS Planı” oluşturulmalı ya da İngiltere örneğinde olduğu gibi resmi bir yapı kurulmalı, bu yapı KSS’yi teşvik etme ve izleme görevini üstlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar Savran, Gülnur: **Sivil Toplum ve Ötesi, Rousseau, Hegel, Marx**, Belge Yayınları, 2003.
- Albareda, Laura;
Tencati, Antonio;
Lozano, Joseph M.;
Perrini, Francesco: “The Government’s Role in Promoting Corporate Social Responsibility; a Comparative Analysis of Italy and UK From the Relational State Perspective”, **Corporate Governance**, Vol 6 No 4, 2006.
- Arın, Tülay: “Refah Devleti: Bir Analiz Çerçevesi”, IX. Türkiye maliye Sempozyumu, **Türkiye’de Bütçe Harcamaları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Yayını, 1996.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği: **Toplumsal Akit Lehine Tezler, Sivil Toplum Kamu İşbirliği Projesi (SKİP) Araştırma Raporları**, Ankara, 2006.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu: “Avrupa Birliği Tarihçesi”, (Çevrimiçi) http://www.avrupa.info.tr/Bir_Bakista_AB/Tarihce.html, 12 Ocak 2008.
- Aydın, Davut;
Çizakça, Murat;
Çarkoğlu, Ali;
Gökşen, Fatoş: **Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet**, İstanbul, TÜSEV Yayınları, 2006.
- Bikmen, Filiz;
Meydanoğlu, Zeynep: **Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006, Araştırma Bulguları ve Çözüm Önerileri**, İstanbul, TÜSEV Yayınları, 2006.
- Bilen, Gülhan;
Kabukçuoğlu, M. Serdar: **Proje Süreci Yönetimi ve Mantıksal Çerçeve Matrisi Hazırlama İlkeleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005

- Blowfield, Michael: “Corporate Social Responsibility -The Failing Discipline and Why it Matters for International Relations”, **International Relations**, (Çevrimiçi) <http://ire.sagepub.com/cgi/content/abstract/19/2/173>, 26 April 2008.
- Bos, Nathan D.; Shami, N. Sadat; Naab, Sara: “A globalization simulation to teach corporate social responsibility: Design features and analysis of student reasoning”, **Simulation & Gaming**, 2005 (Çevrimiçi) <http://sag.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/1/56>, 19 April 2008.
- British American Tobacco: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, (Çevrimiçi) http://www.bat.com.tr/OneWeb/sites/BAT_6N6FYR.nsf/vwPagesWebLive/C125713A004170F680256BF4000331D6?opendocument&SID=&DTC=, 20 Nisan 2008.
- Chang, Ha-Joon: **Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü**, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- Corporate Social Responsibility Organisation: "Corporate Social Responsibility FAQ's", (Çevrimiçi) <http://www.csr.gov.uk/faqs.shtml>, 15 April 2008.
- Corporate Social Responsibility Organisation: "CSR Applications in United Kingdom", (Çevrimiçi) <http://www.csr.gov.uk/practice.shtml>, 15 April 2008.
- Crowther, David; Jatana, Renu: “The Free Market & Social Responsibility”, **International Dimensions of Corporate Social Responsibility**, Vol I, India, ICFI University Press, 2005.
- Dannreuther, Charles: “Lizbon Stratejisinin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Kurumlararası İşbirliği ve Eğitim Projesi: Küresel Rekabet İçin Türkiye Lizbon Gündeminin Neresinde?”, **Economic Policy Information Center (EPIC)**, İstanbul, 2008.

- Doane, Deborah: “The Myth Of CSR, The Problem With Assuming That Companies Can Do Well While Also, Doing Good Is That Markets Don’t Really Work That Way”, **Stanford Social Innovation Review**, Fall 2005.
- Ersöz, Halis Yunus: **Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişiminde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, no. 36, İstanbul, 2007.
- Ethical Trade Initiative: (Çevrimiçi) <http://www.ethicaltrade.org/>, 18 April 2008.
- European Commission: "Green Paper of Corporate Social Responsibility", (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/greenpaper.htm, 08 April 2008.
- European Commission: "On the Review of the Sustainable Development Strategy", (Çevrimiçi) http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0658en01.pdf, 10 April 2008.
- European Commission: “Eco Management and Auditing Program”, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm, 15 April 2008.
- European Commission: “Lisbon Strategy FAQ’s”, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/growthandjobs/faqs/developments/index_en.htm, 5 April 2008.
- European Commission: “Lisbon Strategy”, (Çevrimiçi) http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm, 27 April 2008.
- European Commission: “Policy of Corporate Social Responsibility”, (Çevrimiçi) <http://ec.europa.eu/enterprise/csr/policy.htm>, 5 April 2008.

- European Commission: **ABC of the Main Instruments of Corporate Social Responsibility**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, 2004.
- European Commission: **Corporate Social Responsibility, National Public Policies in the European Union**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, January 2004.
- European Commission: **Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development**, 2002.
- European Commission: **EU Multi-Stakeholder Forum on Corporate Social Responsibility (CSR EMS Forum)**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, 2003.
- European Commission: **European Multistakeholder Forum on CSR, Final results & recommendations**, DG Employment and Social Affairs, June 2004.
- European Commission: **Mapping Instruments for Corporate Social Responsibility**, Directorate-General for Employment and Social Affairs, April 2003.
- European Commission: **Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility**, Brussels, June 2001.
- European Commission: **The Council and the European Economic and Social Committee Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility**, Brussels, March 2006.
- Friedman, Milton: "The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits", **The New York Times Magazine**, 1970.

- Global Reporting Initiative: "Reporting Framework", (Çevrimiçi) <http://www.globalreporting.org/ReportingFramework/AboutReportingFramework/>, 10 April 2008.
- Global Reporting Initiative: "Reports From Turkey", (Çevrimiçi) <http://www.globalreporting.org/CurrentPriorities/SupplyChain/Country+pages/Turkey/>, 10 April
- Göcenoglu, Ceyhun: "Siyasi Tarih ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk", (Çevrimiçi) www.kurumsalsosyal.com/%3Fpid%3D1997+brent+spa+petrol+kuyusu&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr, 27 Mart 2008.
- Gramsci, Antonio: **Hapishane Defterleri**, Çev: Adnan Cemgil, Belge Yayınları, 2007.
- Hak-İş Konfederasyonu: "Avrupa Sosyal Modeli", (Çevrimiçi) www.hakis.org.tr/ab/ab_sosyal_modeli.html+avrupa+sosyal+modeli&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr, 15 Nisan 2008.
- Hayata Artı Gençlik Fonu Projesi: "Hayata Artı Gençlik Programı Bütçesi", (Çevrimiçi) http://www.hayataarti.org/program_butcesi.html, 20 Nisan 2008.
- Hayata Artı Gençlik Fonu Projesi: "Hayata Artı Gençlik Programı Desteklenen Projeler", (Çevrimiçi) http://www.hayataarti.org/desteklenen_projeler.html, 20 Nisan 2008.
- Hayata Artı Gençlik Programı: "Hayata Artı Gençlik Programı Nedir?", (Çevrimiçi) http://www.hayataarti.org/gp_nedir.html, 20 Nisan
- Hürriyet Gazetesi: "Aile İçi Şiddete Son Kampanyasında Dün ve Bugün", (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/kadin/6076945.asp?m=1&gid=112&srid=3440&oid=8>, 18 Nisan 2008.
- Hürriyet Gazetesi: "Toplumsal Sorumluluk", (Çevrimiçi) http://www.hurriyetkurumsal.com/tr/toplumsal_sorumluluk2.asp, 18 Nisan 2008.

- Hürriyet Gazetesi: “Aile İçi Şiddete Son”, (Çevrimiçi) <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/>, 18 Nisan 2008.
- International Labor Organisation: “Tripartite Declaration: Multinational Enterprises and Social PolicyDeclaration”,(Çevrimiçi) <http://www.ilo.org/public/english/employment/multi/download/turkish.pdf>, 27 April 2008.
- International Organization for Standardization: “ISO 14000 Environment Management System”, (Çevrimiçi) http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_standards/iso_9000_iso_14000/iso_14000_essentials.htm, 10 April 2008.
- Italian Ministry of Welfare: “Corporate Social Responsibility”, (Çevrimiçi) www.welfare.gov.it/EaChannel/MenuTematiche/cs_rsc/Presentazione/default.htm?baseChannel=cs_rsc&actualChannel=, 10 April 2008.
- İçduygu, Ahmet; Dane, Müge: **Türkiye’de Bölgesel Düzeyde Sivil Toplum Değerlendirmesi**, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları, 2005.
- İstanbul Ticaret Odası: "Eğitim Bursları", <http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=192&mid=938>, 21Nisan 2008.
- İstanbul Ticaret Odası: “Cemiyet-i Ticariye'den İstanbul Ticaret Odası’na”, (Çevrimiçi)<http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=197&mid=938>, 21Nisan 2008.
- İstanbul Ticaret Odası: “Çevre Bilincine Katkı Faaliyetleri”, <http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=187&mid=938>, 21 Nisan 2008.
- İstanbul Ticaret Odası: “Mesleki Eğitimler”, <http://www.ito.org.tr/ITOPortal/SDMMain.aspx?tabid=475&CatalogID=53&mid=571>, 21 Nisan 2008.

- Kardelenler Projesi: "Kardelenler Projesi Başlangıcı ve Gelişimi", (Çevrimiçi) http://kardelenler.turkcell.com.tr/projenin_baslangici_ve_gelisimi.html, 28 Nisan 2008.
- Kardelenler Projesi: "Kardelenler'in Tarihçesi", (Çevrimiçi) <http://kardelenler.turkcell.com.tr/tarihce.html>, 28 Nisan 2008.
- Keane, John: **Sivil Toplum ve Devlet**, Çev. Levent Köker, Haz. Ahmet Çiğdem, Mehmet Küçük, Erkan Akın, Aksu Bora, Ayşe Nur, Yedikita Yayınları, 2004.
- Keyman, Fuat: **Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha**, Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları, 2006.
- Koç Grubu: Koç Grubu Toplumsal Sorumluluk Projeleri, (Çevrimiçi) <http://www.koc.com.tr/tr-TR/SocialResponsibility/SocialProjects/>, 28 Nisan 2008.
- Koray, Meryem: **Avrupa Toplum Modeli (Nereden Nereye)**, Türkiye Sosyal Ekonomik Araştırmalar Vakfı (TÜSES), 2002.
- Kuçuradi, İonna: **Projeler, Projecilik ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Mayıs 2003.
- Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi: "Belgeler", (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/belgeler.asp>, 22 Nisan 2008.
- Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi: "Jo-in Hakkında", (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/about.asp>, 22 Nisan 2008.
- Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi: "Jo-in Türkiye Projesi", (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/trprojesi.asp>, 22 Nisan 2008.

- Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi: “Jo-in’i Oluşturan Örgütler”, (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/tr/orgutler.asp>, 22 Nisan 2008.
- Kurumsal Sorumluluk ve İşçi Hakları Ortak Girişimi Projesi: “Türkiye Hazır Giyim Sektöründeki Ücretler”, (Çevrimiçi) <http://www.jo-in.org/pub/docs/BilgiEndirme%20Yazisi%20no%20%20Ucretler-JoIn-wages-turkish.pdf>, 22 Nisan 2008.
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk: “Kardelenler”, (Çevrimiçi) <http://www.kurumsal sosyal.com/?pid=548>, 29 Nisan 2008.
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk Platformu: “Koç Grubu Toplumsal Sorumluluk Projeleri”, <http://www.kurumsalsosyal.com/?pid=1754>, 15 Ağustos 2007.
- Mardin, Şerif: “Sivil Toplum”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul, 1986.
- Minibaş, Türkel: “Beni en çok korkutan: Google”, (Çevrimiçi) <http://www.haber10.com/makale/3474/>, 28 Nisan 2008.
- Mori Research: "The Expert Perspective, Views of Corporate Responsibility Among NGO's and CSR Comentators", http://www.ipsos-mori.com/_assets/publications/pdf/the-expert-perspective.pdf, 22 April 2008.
- Odabaşı, Yılmaz: Tüketicinin Siyasal Gücü, **Radikal Gazetesi**, 4 Şubat 2007.
- Organization for Economic Cooperation and Development: "Text of the OECD Guidelines for Multinational Enterprises", (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/document/28/0,2340,en_2649_34889_2397532_1_1_1_1,00.html, 27 April 2008.
- Organization for Economic Cooperation and Development: OECD Guidelines for Multinational Enterprises, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf>, 29 April 2008.

- Owen, L. David: “CSR After Enron: A Role for the Academic Accounting Profession?”, **Research Paper Series International Centre for Corporate Social Responsibility**, ICCSR Research Paper Series, No. 33, 2005.
- Öcal, Aslan Tolga: **Endüstri İlişkilerinde Değişim ve İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu**, T. C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Bili Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- Özdemir, Gülhan: **Sivil Toplum Endeksi Projesi Yan Raporları, Özel Sektörün Kurumsal Sosyal Sorumluluğu: Türkiye’deki 10 Şirketin İncelemesi**, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları, 2005.
- Özgen, Ebru: **Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri**, İstanbul, Maviyağaç Yayınları, 2006.
- Porter, Micheal: “CSR A Religion With Too Many Priests”, **European Business Forum Debates**, 5 January 2006,(Çevrimiçi)
http://www.ebfonline.com/at_forum_/at_forum.asp?id=421&linked=418, 10 April 2008 .
- Porter, Micheal: “Kurumsal Hayırseverliğin Sağladığı Rekabet Avantajı”, Çev. Murat Çetinbakış, **Harvard Business Review Dergisinden Seçmeler, Şirketlerin Toplumsal Sorumluluğu**, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, Yayın no 470, 2005.
- Rehn, Olli: "Raising Awareness About Corporate Social Responsibility", CSR Conference, Ankara, 12 February 2005.
- Rehn, Olli: “Welcoming Speech of Olli Rehn”, Corporate Social Responsibility Conference, Brussels, 14 May 2005.
- Ryfman, Philippe: **Sivil Toplum Kuruluşları Les Ong**, Çev. İsmail Yerguz, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

- Schepers, Donald H.: "The Impact of NGO Network Conflict on the Corporate Social Responsibility Strategies of Multinational Corporations", **Business Society**, 2006, (Çevrimiçi) <http://bas.sagepub.com/cgi/content/abstract/45/3/282>, 29 April 2008.
- Sivil Toplum Kuruluşları: (Çevrimiçi) http://www.e-devlet.com/sivil_toplum_kuruluslari/default.asp.
- Social Accountability International: "Overview of SA-8000", (Çevrimiçi) <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=PageviewPage&pageId=473>, 15 April 2008.
- Society and Business (Çevrimiçi) www.societyandbusiness.gov.uk/, 22 April 2008.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar "Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları", 1994, (Çevrimiçi) <http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Arastirma#10>, 10 Nisan 2008.
- Tekindağ, Faruk Cengiz: **Proje Döngüsü Yönetimi Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı**, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.
- TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi: "Üniversitemiz", www.etu.edu.tr/index.php?page%3D15%26lang%3DtrTR+tobb+etu+sosyal+sorumluluk&hl=tr&ct=clnk&cd=3&gl=tr
- Toksöz, Fikret: "Dernekler", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul C.2, İletişim Yayınları, 1983.
- Türkiye Odalar Borsalar Birliği: "KOBİ'ler için Kurumsal Sosyal Sorumluluklar: Dokümantasyon Merkezi", (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/enterprise/csr/campaign/documentation/index_tr.htm#toolkit, 18 Nisan 2008.
- Türkiye Odalar Borsalar Birliği: "Atık Borsası", (Çevrimiçi):<http://193.34.133.89:8181/atikborsasi>, 18 Nisan 2008.
- Türkiye Odalar Borsalar Birliği: "TOBB'un Yapısı", <http://www.tobb.org.tr/tobbhakkinda/yapisi.php>, 20 Nisan 2008.

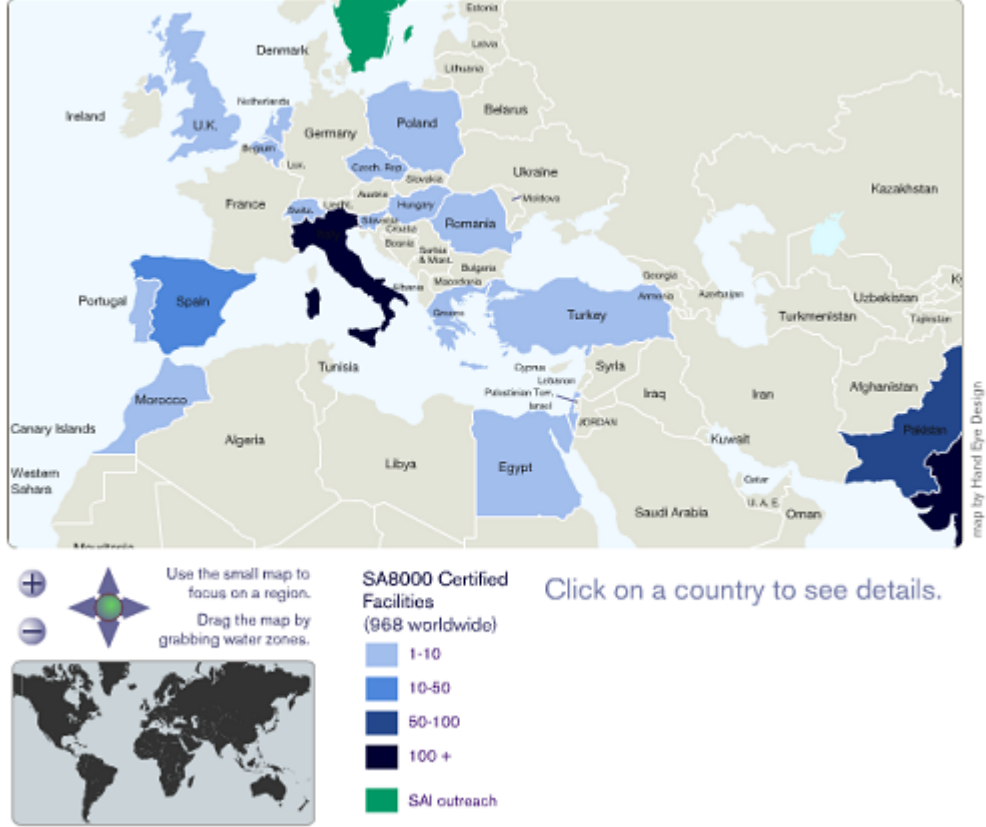
- Türkiye Odalar Borsalar Birliği: "TOBB'un AB Yolunda Gündeme Taşdığı Projede İkinci Aşama"; (Çevrimiçi):http://www.tobb.org.tr/haber_arsiv2.php?haberid=543, 18 Nisan 2008.
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı: "Vakıf ve Derneklerin Vergi Kanunları Karşısındaki Durumu", İstanbul, 2006.
- Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci, **Uluslararası Sivil toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu**, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Yayınları, no 39, 2006.
- United Nations Development Programme: "Millenium Development Goals", (Çevrimiçi) <http://www.undp.org/mdg/>, 22 April 2008.
- United Nations Global Compact: "About the Global Compact", (Çevrimiçi) <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>, 29 April 2008.
- United Nations Global Compact: "Global Compact FAQ", (Çevrimiçi) <http://www.unglobalcompact.org/COP/FAQ.html>, 29 April 2008.
- United Nations Global Compact: "Global Compact Participants", (Çevrimiçi) http://www.unglobalcompact.org/ParticipantsAndStakeholders/search_participant.html?searchmode=basics&name=&type=part_all&region=All&country%5B%5D=TR&industry%5B%5D=All&biz_type=All&oth_type=All&year=&month=&day=&submit.x=46&submit.y=9&submit=submit, 15 April 2008.
- United Nations: Division for Sustainable Development, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/esa/sustdev/index.html>, 08 April 2008.
- Werner, Klaus; Weiss Hans: **Markaların Kara Kitabı**, Çev. Dilman Muradoğlu, İstanbul, Kapital Medya Yayınları, 2003.

- Whitehouse, Lisa: “Corporate Social Responsibility, Corporate Citizenship and the Global Compact: A New Approach to Regulating Corporate Social Power?”, **Global Social Policy**, 2003, (Çevrimiçi) <http://gsp.sagepub.com/cgi/content/abstract/3/3/299>, 15 April 2008.
- Wikipedia Elektronik Ansiklopedi: "Sivil Toplum Kuruluşları", (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulu%C5%9Fu, 20 Nisan 2008.
- Yılmaz, Ahmet: **Kapitalist Devleti Anlamak**, Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Yerasimos, Stefanos: “Sivil Toplum, Avrupa ve Türkiye”, **Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

EK: 1

SA-8000 Kullanıcıları

SA8000 Around the World

Toplumsal Sorumluluk Enternasyoneli'nin SA-8000 sertifikasına sahip işletmelerin, Türkiye ve çevresindeki alana dağılımı yukarıdaki haritada görülmektedir. Buna göre:

- Dünya genelinde 968 firma SA-8000 belgesine sahiptir.
- Bu firmalardan 9'u Türkiye'de bulunmaktadır.
- İtalya gelişmiş ülkeler arasında 366 sertifika ile en çok SA-8000 belgeli kuruluşa sahiptir.

Kaynak: Social Accountability International,

(Çevrimiçi) http://ce35.citysoft.com/_data/global/includes/worldmap.htm, 28 April 2008.

EK: 2

Kardelenler Projesi

Tarihçe

Doğu Anadolu'nun soğuk ikliminde, kar kalkmadan açan kış çiçeklerine Kardelen adı verilir. Yöre koşullarına ve törelerine baskın çıkarak okula, bilgiye koşan kız çocukları gibi, onlar da kendi varoluş çabalarının sembolüdür, kara toprağı delerek ışığa ulaşan Kardelenler.

Turkcell, "Türkiye'de nitelikli insan kaynağı oluşturulmasına katkıda bulunma" vizyonuyl "Kardelenler - Çağdaş Türkiye'nin Çağdaş Kızları" projesine destek veriyor. 28 Ağustos 2000 tarihinde Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Turkcell ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından düzenlenen bir basın toplantısıyla kamuoyuna duyurulan proje, Türkiye genelinde, okuma azmi ve kararlılığı gösteren 5.000 kız öğrenciyi kapsamaktadır.

"Kardelenler" projesinde, ailelerinin maddi yetersizliği nedeniyle öğrenimlerine devam edemeyen kız çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlanması ve kızlarımızın meslek sahibi, ufku açık "birey"ler haline gelmeleri amaçlanmaktadır.

2000 yılından itibaren proje dahilinde yaklaşık;

- 12.300 öğrenciyeye burs verildi.
- 6300 öğrenci liseden mezun oldu,
- 900 öğrenci üniversiteyi kazandı
- 67 öğrenci üniversiteden mezun oldu..

Projenin Başlangıcı ve Gelişimi

Projenin 3. aşamasında Turkcell'in TED İstanbul Koleji ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile ortaklaşa yürüttüğü bir çalışmayla 26 Kardelen, TED İstanbul Koleji'nde Turkcell bursuyla okuma hakkı elde etti. Siirt, Şanlıurfa, Van, Batman ve Bolu illerinde yapılan sınavlar sonucu belirlenen bu 26 öğrencinin konaklaması da, Turkcell'in katkılarıyla yaptırılan TED İstanbul Koleji Öğrenci Yurdu'nda sağlanmaktadır.

2004 yılında başlatılan "Yönderlik Programı" ile üniversite sınavını kazanıp bir öğretim kurumuna yerleşmeye hak kazanan öğrencilere, yeni yaşamlarında destek sağlamak ve sorunlarıyla başa çıkabilmeleri için, yol gösterici bir grup kadın yönderin projeye katılması sağlandı. İlk yılın yönder adayları, Turkcell'in kadın yöneticileriyle basının önde gelen kadın yazar ve yöneticileri arasından seçildi. Proje dahilinde 46 Kardelen'e 46 Yönder "ablalık" yapmaktadır.

- "Kardelenler" 2000-2001 öğretim yılında 5.000 kız öğrenciyeye verilen bursla uygulanmaya başlandı.

- 2002-2003 öğrenim yılından itibaren projenin 2. aşaması dahilinde burs alan ve üniversiteyi kazanan öğrencilere de burs verilmeye başlandı.

Ödüllerimiz

"Kardelenler" Projesinin Aldığı Uluslararası Ödüller

- "Kardelenler" projesi Turkcell'e, The Institute of Public Relations (IPR)'ın düzenlediği, halkla ilişkiler sektörünün en prestijli yarışmalarından **IPR Excellence Awards**'da birincilik ödülünü kazandı. 14 kategoride 270'in üzerinde projenin katıldığı, 54'ünün finale kaldığı yarışmada, proje "**Kurumsal Sosyal Sorumluluk**" kategorisinde **birinci** seçildi. Tüm dünyadan 6.500 halkla ilişkiler profesyonelinin üye olduğu IPR'in düzenlediği Excellence Awards'a katılan projeler, süreklilikleri ve yarattıkları fayda açısından değerlendiriliyor.
- Halkla ilişkilerin, iş hayatı ve topluma yarar sağlayacak biçimde değerlendirilmesi amacıyla 1946'da ABD'de kurulan ve tüm dünyada şirketler tarafından gerçekleştirilen en başarılı toplumsal sorumluluk projelerini belirleyen **Foundation of Women Executives'in Public Relations** (WEPR)'da, 2002 yılında "Kardelenler - Çağdaş Türkiye'nin Çağdaş Kızları" projesini "**Crystal Obelisk**" ile ödüllendirildi.
- Amerika'nın saygın strateji ve halkla ilişkiler dergisi **PR News tarafından** her yıl düzenlenen "2004 kurumsal Toplumsal Sorumluluk ödülleri"nde (CSR Awards 2004) "Kardelenler" projesi "Toplumsal Çalışmalar" kategorisinde Mansiyon kazandı.

"Kardelenler" Projesinin Türkiye'de Aldığı Ödüller

- Platin Dergisi'nin 2002 yılının başarılı kişi ve kurum değerlendirmesinde, Turkcell Çağdaş Türkiye'nin Çağdaş Kızları projesiyle "**Platin Zirvedekiler**" ödülünü kazandı.
- Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından 2003 yılında dördüncüsü gerçekleştirilen "İletişim Ödülleri"nde "Kardelenler" projesi "**En Başarılı Halkla İlişkiler Kampanyası Ödülü**"ne layık görüldü.
- "Kardelenler", 19 dernek ve vakfın oluşturduğu, Gönüllü Kuruluşlar Ulusal Kadın Sağlığı Komisyonu KASAKOM'un, 2003 yılında, kız çocuklarının eğitimi alanındaki "**En Başarılı Özel Sektör Hizmet Ödülü**"nü kazandı.
- 2003 yılı içinde gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projeleri ile projelere destek veren şirketler değerlendirmesinde, Turkcell Kardelenler - Yönderlik Programı "**Zirvedekiler Sosyal Sorumluluk Ödülü**"nü kazandı.
- "Çağdaş Türkiye'nin Çağdaş Kızları" projesi "Finans Zirvesi" kapsamında düzenlenen "Active Academy Ödülleri"nde "**Kurumsal Sosyal Sponsorluk**" dalında ödüle layık görüldü.

- "Kardelenler" projesi,Ölü Aşklar Derneği'nin "2004 **Yılın Aşkı** ödülünü kazandı.

Kaynak: (Çevrimiçi) <http://kardelenler.turkcell.com.tr/>, 28 Nisan 2008.

EK: 3

Mesleki-Teknik Eğitimi Özendirme Programı

Koç Topluluğu, 80. kuruluş yılında, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak gençleri meslek eğitimine özendirmek için tüm yurt çapında kapsamlı bir proje başlattı. Projenin imza töreni Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, Koç Topluluğu Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa V. Koç ve Koç Topluluğu Yönetim Kurulu Üyesi-CEO Bülend Özyıldırım'ın katılımlarıyla gerçekleştirildi.

Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa V.Koç, imza töreninde yaptığı konuşmada, Koç Topluluğu'nun sosyal sorumluluk projeleri kapsamında eğitime her zaman özel bir önem verdiğini, "Mesleki-Teknik Eğitimi Özendirme Programı" ile eğitim desteklerine çok önemli yeni bir alan eklediklerini söyledi. Türk sanayisinin AB ile uyumu çerçevesinde, verimlilik ve katma değeri yüksek ürünler üretmesi gerektiğini ve bu hedefle buluşabilmenin en önemli ön koşullarından birinin vasıflı işgücü olduğunu belirten Mustafa Koç, sözlerini şöyle sürdürdü: "Özellikle gençlerimizin, temel bir mesleki-teknik eğitim programı çerçevesinde beceri ve yeterliliklerinin artırılması ve bu nitelik artışının istihdama yansması, teknolojik gelişim, rekabet ve girişimcilikte AB standartlarının yakalanması açısından bizim için kritik önem taşıyor. Bu nedenle Koç Topluluğu olarak, 'Meslek Lisesi, Memleket Meselesi' diyoruz. Amacımız, mesleki-teknik eğitimin ülke ekonomisi açısından önemi konusunda toplumun her kesiminde farkındalık yaratmak, bu konuda devletle iş dünyası arasında işbirliğinin tohumlarını atmak, kalifiye işgücünün yetiştirilmesine katkıda bulunmak ve gençleri meslek eğitimine özendirmek..."

Koç Topluluğu'nun Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği çerçevesinde oluşturduğu "Mesleki-Teknik Eğitimi Özendirme Programı" 2006-2007 eğitim-öğretim yılında başlayacak. 7 yıl sürecek işbirliği çerçevesinde, 4 yıl boyunca her yıl sanayi ve hizmet sektörlerinde meslek eğitimi görecektir 2000 öğrenciye burs verilecek ve bu öğrenciler başarı kriterlerini yerine getirdikleri takdirde, mezun olana kadar burs almaya devam edecek. Böylece toplam 7 yıl sürecek programda, 8000 öğrenci eğitimleri süresince burs almış olacak.

Programda ayrıca Koç Topluluğu şirketleri de yer alarak aynı öğrencilere staj olanağı sağlayacak. Bu projede aktif olarak yer alacak olan Koç şirketleri, kendi alanlarıyla ilgili meslek liseleriyle eşleştirilerek öğrencilerin yetişmeleri ile yakından ilgilenecekler.

Öğrenciler, mezun olduktan sonra da söz konusu şirketlerde istihdam önceliğine sahip olacak. Koç Topluluğunun halen son 4-5 yıl içinde yeni işe aldığı elemanların oranı içinde meslek lisesi eğitimi almış kişilerin oranı yüzde 80'ler civarında.

Program kapsamında Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları mezunu öğrencilerle, maddi ve sosyal durumu iyi olmayan öğrencilere

öncelik verilecek. Kız öğrencilere de özel kontenjan ayrılacak. Program, 8000 bursun 4000'ini kız öğrencilere vermeyi hedefliyor.

Programın burs ayağı dışında, hem sanayide, hem toplum içinde bilgilendirme ve özendirme etkinlikleri düzenlenecek. Üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın ile işbirliği içinde pratik iyileştirme faaliyetlerinin yanı sıra, meslek eğitimi konusunda uluslararası standartların Türkiye'ye taşınması için de özel faaliyetler düzenlenecek.

Kaynak : Koç Topluluğu Sosyal Sorumluluk Projeleri, (Çevrimiçi) <http://www.koc.com.tr/tr-TR/SocialResponsibility/SocialProjects/>, 28 Nisan 2008.

EK: 4

200 Şanlıurfa Kadın Artık Bilgisayar Kullanıyor Projesi

Teknosa'nın, Intel işbirliğiyle, "Kadın için Teknoloji" felsefesinden yola çıkarak gerçekleştirdiği Ücretsiz Bilgisayar Eğitimi Projesi'ni 200 Şanlıurfa kadın başarıyla tamamladı.

Teknosa'nın "Kadın için Teknoloji" felsefesi ile Intel işbirliğiyle hayata geçirdiği Ücretsiz Bilgisayar Eğitimi Projesi, Şanlıurfa'da başarıyla tamamlandı. 200 kadın katılımıyla 3 hafta süren eğitimlerde Windows XP'de temel işlemler, İnternet kullanımı ve e-posta gönderimini uygulamalı olarak öğrenen ve kursu tamamlayan kadınlar, sertifikalarını Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı, Teknosa Genel Müdürü Mehmet T. Nane ve Intel Türkiye Genel Müdürü Ege Ertem'den aldı.

Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nde gerçekleşen sertifika törenine Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı, Teknosa Genel Müdürü Mehmet T. Nane, Intel Türkiye Genel Müdürü Ege Ertem ve Şanlıurfa Valisi Yusuf Yavaşcan katıldı. Törende konuşma yapan Güler Sabancı, toplumsal gelişimin sürdürülebilir kılınmasında en önemli rolü kadınların oynadığını ve kadınlara teknolojiye erişim konusunda eşit haklar sağlanması gerektiğini belirtti.

Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı konuşmasını şöyle sürdürdü: "Ülkemizde kadınlarımızın büyük bir kısmı, bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin sunduğu olanaklardan ve bilgilerden mahrum kalıyor. Teknosa kuruluşumuzun Intel işbirliğiyle hayata geçirdiği bilgisayar eğitimleri projesi ise teknoloji ile kadınları yakınlaştırarak tüm engelleri kaldırmayı hedefliyor. Şanlıurfa'da 200 kadının başarıyla eğitimlerini tamamlamaları bizler için gurur verici. Bilgisayar eğitimlerine ilgi büyüdükçe, kadınların toplumsal hayatta daha ön planda olmaları, daha etkin rol almaları gerekliliğine daha fazla inanıyor, bu yönde atacağımız adımlardan daha büyük bir heyecan duyuyoruz."

Teknosa Genel Müdürü Mehmet T. Nane, törende yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Tüketicilerimizi teknoloji konusunda bilinçlendirme sorumluluğundan hareketle 'Kadın için Teknoloji' felsefesini benimsedik. Kadınları teknoloji ile daha da yakınlaştırmayı, onların hayatını kolaylaştırmayı, sosyal ve kültürel yaşamlarına renk katmayı istiyoruz. Şanlıurfa'dan başladığımız Ücretsiz Bilgisayar Eğitimi Projesi, tam da bu amaca yönelik bir proje. Kadınlara, günümüzün değişen şartlarında artık her bireyin olmazsa olmazı haline gelen bilgisayarı kullanmayı öğretiyoruz. Onların bilgisayarın sunduğu sınırsız olanaklardan faydalanmalarını ve İnternet ile dünyalarını zenginleştirmelerini hedefliyoruz."

Intel Türkiye Genel Müdürü Ege Ertem, dünyanın en önemli teknoloji üreticilerinden biri olan Intel'in Bilgi Teknolojileri eğitimlerinde üstlendiği öncü role değindi. Ertem

konuşmasını şöyle sürdürdü: “Intel olarak ürettiğimiz teknolojilerle insanların hayatını kolaylaştırmak ve onların refah düzeylerini yükseltmek için çalışıyoruz. Bu teknolojilerin etkin bir şekilde kullanılmalarını sağlamak için eğitim projeleri oluşturuyor veya onlara destek veriyoruz. Teknosa’nın işbirliğiyle hayata geçirdiğimiz Ücretsiz Bilgisayar Eğitimi Projesi ile kadınları bilgisayar ve İnternet teknolojileri ile tanıştırmaktan büyük mutluluk duyuyoruz.”

Gerçekleştirilen sertifika töreninin ardından projeye olan desteklerinden dolayı Şanlıurfa Valisi Yusuf Yavaşcan’a, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürü Selami Yıldız’a ve Şanlıurfa İl Halk Eğitim Merkezi Müdürü Mahmut Öztürk’e plaketleri takdim edildi.

Teknosa, “Kadın için Teknoloji” felsefesiyle, kadınların teknolojiyi hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmeyi, kişisel gelişimlerine, kültürel ve sosyal yaşamlarına teknoloji ile katkıda bulunmayı hedefliyor. Teknosa bu projede, Intel işbirliği ile kadınların, İnternet ve bilgisayarın hayatlarına getireceği kolaylıklardan faydalanmalarını amaçlıyor.

Kaynak: (Çevrimiçi) <http://www.kurumsalsosyal.com/?pid=1754>, 27 Nisan 2008.

EK: 5

Aile İçi Şiddete Son Projesi

Toplumsal Sorumluluk ve Çevre

Hürriyet'in Çağdaş Eğitim Vakfı ve İstanbul Valiliği işbirliği ile 2004'ün sonunda başlattığı "Aile İçi Şiddete Son!" kampanyasının amacı, başta şiddete maruz kalan kadınlar ve çocuklar olmak üzere, aile içi şiddetin tüm aile fertleri üzerindeki yıkıcı ve kalıcı etkilerini ortaya koymak ve toplumun tüm kesimlerini bu konuda bilinçlendirmektir.

Toplumsal sorumlulukta kapsamlı projeler

Türkiye'nin çağdaşlaşma çabalarında sorumluluk sahibi olduğuna inanan Hürriyet, her dönemde toplumsal sorunlara eğilmeyi ilke edinmiştir. Hürriyet'in tarihi, bu anlayışla hayata geçirilen kampanya örnekleriyle doludur. 1983'te Zonguldak Kozlu'da grizu faciasında ölen 96 maden işçisi için kampanya başlatılarak ailelerine yardım edilmiş; 17 Ağustos 1999 depreminin yaralarını sarmak amacıyla başlatılan "Bir Tuğla da Siz Koyun" kampanyası o güne dek ülkemizde gerçekleştirilen en geniş kapsamlı yardım kampanyası olmuştur.

"Aile İçi Şiddete Son!" kampanyası

Dünyada her dört kadından ve her altı erkekten biri aile içi şiddet yaşamaktadır. Her üç aileden birinde fiziksel, her iki aileden birinde ise sözlü şiddetin var olduğu Türkiye'de de, dünyada olduğu gibi en tehlikeli şiddet davranışlarının kurbanları kadınlar ve çocuklardır. Ancak şiddet, çoğu zaman açığa çıkmamakta, bir "aile meselesi" olarak görülmekte ve hatta doğal bir olaymış gibi kabul edilmektedir. Araştırmalar Türkiye'de evli kadınların %39'unun ve 15-19 yaş arasındaki kadınların %63'ünün "belli durumlarda kocanın karısını dövme hakkı olduğunu" düşündüklerini göstermektedir. Bu sonuçlar hem kadınlara, hem de erkeklere yönelik farkındalığı yükseltme ve eğitim çabalarının gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Hürriyet'in Çağdaş Eğitim Vakfı ve İstanbul Valiliği işbirliği ile 2004'ün son aylarında başlattığı "Aile İçi Şiddete Son!" kampanyasının amacı evdeki şiddetin, başta şiddete çoğunlukla maruz kalan kadınlar ve çocuklar olmak üzere, tüm aile fertleri üzerindeki yıkıcı ve kalıcı etkilerini ortaya koymak; anlaşmazlıkları şiddete başvurmadan çözüme becerileri kazandıran eğitim programı ile şiddetsiz aileler oluşmasına katkıda bulunmak; şiddetin önüne geçilemeyen durumlar için yasal hakları anlatmak, gönüllü destek kuruluşlarını tanıtmak ve toplumun tüm kesimlerini "Aile İçi Şiddete Son!" demeye çağırmasıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğiyle ilgili iki ilerleme raporunda Aile İçi Şiddete Son! kampanyasından Türkiye'de kadın haklarındaki gelişmenin bir göstergesi olarak söz edildi. Kampanya, 31 Mayıs 2006'da Brüksel'de Avrupa Parlamentosu'nda Avrupalı parlamenterlere tanıtıldı. Hürriyet Gazetesi İcra Kurulu Başkanı Vuslat Doğan Sabancı, Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu üyesi Heide Rühle, Sosyalist Grup

üyesi Emine Bozkurt, Liberal Grup üyesi Karin Resetarits ve Sol Birlik Grubu üyesi Feleknas Uca himayesinde gerçekleştirilen oturumda, kampanya bol teşekkür ve tebrik aldı.

Otobüs eğitimleri

Kampanya kapsamında yürütülen "Eşler Arası İlişkiler Destek Programı"nda İstanbul'da gezici bir otobüste hem kadınlara, hem de erkeklere yönelik aile içi şiddeti önleme amaçlı eğitimler verildi. 2006 yılının sonuna gelindiğinde İstanbul'un 20 ilçesinde yaklaşık 600 oturumda 17 bin kişiye ulaşılmıştır. Eğitimlere rehber öğretmen, polis ve belediye görevlileri gibi konuyla yakından ilgili meslek grupları katıldığı gibi, İstanbul içi ve dışındaki vakıf ve derneklerden, okullardan da eğitim programını yaygınlaştırmak için talepler gelmektedir. Eşler Arası İlişkiler Destek programı 2006 senesinde Anadolu'ya taşındı. Ankara, İzmir, Erzurum, Şanlıurfa, Kars, Nevşehir, Trabzon ve Van şehirlerinde 300 oturumda toplam 6 bin kişiye ulaşıldı ve eğitim verildi.

Gönüllü programı

Kampanyanın ikinci aşamasında, konuya duyarlı kişileri aile içi şiddeti önlemek için katkıda bulunmaya, çevrelerini bilinçlendirmeye ve kampanyaya destek olmaya çağıran bir de Gönüllü Programı hayata geçirilmiştir. "Aile İçi Şiddete Son!" mesajını güçlü bir şekilde kamuoyuna taşımak, aile içi şiddetin boyutları ve etkileriyle ilgili farkındalığı artırmak ve gönüllülere çağrıda bulunmak amacıyla TV spotu, basın ilanları ve Gönüllü El Kitabı hazırlanmıştır. 2006 senesinde Aile İçi Şiddete Son! Mesajını güçlü bir şekilde kamuoyuna taşımak, aile içi şiddetin boyutları ve etkileriyle ilgili farkındalığı artırmak ve gönüllülere çağrıda bulunmak amacıyla, hepsi Türkiye çapında çeşitli STK'larda görevli olan 75 gönüllü eğitilmiştir. Bu gönüllüler, kampanyanın Anadolu eğitimlerinde önemli bir lojistik destek alınması ve halkın bilgilendirilmesi konusunda yardımcı olmuştur.

"Aile İçi Şiddete Son!" kampanyası Avrupa'da

Kampanya Almanya'da

Hürriyet'in Aile İçi Şiddete Son! kampanyasının Almanya ayağı, Mayıs 2005'te Frankfurt'ta, orada yaşayan Türklere yönelik olarak başlatılmıştır. Aile İçi Şiddete Son! kampanyasının Almanya ayağında 2006 senesinde Frankfurt, Münih, Hamburg, Köln, Brüksel ve Berlin gibi büyük kentlerde Eyalet Sosyal Bakanlarının himayeleri altında büyük tanıtım toplantıları düzenlendi. Almanya ve Hollanda basınında "Türkiye'den örnek program" olarak bahsedilen kampanyanın halka açık olan toplantılarında uzman psikolog ve emniyet yetkilileri, aile içi şiddetin nedenlerini, yansımalarını ve şiddetten kurtulma yollarını anlatmıştır. Ayrıca bilgilendirme broşürleri ve kitapçıklar dağıtılmıştır. Mayıs 2005'te kurulan ve haftanın üç gününde 11 saat hizmet veren "Telefon Yardım Hattı"na talep 2006 senesinde de yoğundu. Aile İçi Şiddete Son! Uzmanlar tarafından eğitilen gönüllü kampanya elçileri, buldukları şehirlerde dernek, kurum ve kuruluşlar nezdinde Hürriyet'in Aile İçi

Şiddete Son! Kampanyasını tanıtmakta ve lojistik destek sağlamaktadır. 2006 senesinde başlayan bir diğer çalışma da dernekler bazında interaktif eğitim semineridir.

Uluslararası konferans

İlki 2005 Kasım'ında Hürriyet ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu işbirliğinde düzenlenen "Aile İçi Şiddete Son! Konferans 2005: Dünyadan Örnekler"i, sivil toplum ve kamu kuruluşları, yurtiçi ve yurtdışından hükümet temsilcileri, yerel yönetim ve özel sektör temsilcilerinin bir araya geldiği "Aile İçi Şiddete Son! Konferans 2006" takip etti. Kasım 2006'da gerçekleşen konferansta dünyada ve Türkiye'de aile içi şiddetle mücadelede başarılı olmuş örnek projeler paylaşıldı. Gelenekselleşmesi planlanan konferansın amacı, aile içi şiddet konusunda Türkiye'den önleyici ve koruyucu politikaların ve programların oluşturulması, ve geliştirilmesi için Türkiye ve dünyadan öne çıkmış iyi örneklerin paylaşılması ile STK'ların, özel sektörün, kamu kuruluşlarının ve siyasilerin duyarlılıklarının artırılması ve harekete geçmelerinin sağlanmasıdır.

Ödüllerimiz

Aile İçi Şiddete Son! Kampanyası, Kasım 2006'da Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği'nin (IPRA) dünyada "Halkla ilişkilerin Oscar'ı" kabul edilen Birleşmiş Milletler Özel Ödülü'nü aldı. BM'nin 1990'dan bu yana verdiği Ödül, bu yıl 52. yılını kutlayan IPRA'nın 22 ödülü arasından en prestijli olanı. Türkiye'de insan hakları ödülü veren tek belediye olan İzmir Karşıyaka Belediyesi, bu alandaki 2006 yılı ödülünü Aile İçi Şiddete Son! Kampanyası'na layık gördü.

Kaynak: (Çevrimiçi) <http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/>, 27 Nisan 2008.

EK: 6

STK'lara İlişkin Bazı İstatistikler

Sivil Toplum Kuruluşlarının Dağılımı

Dernek	1763
Vakıf	490
Sendika	217
Meslek Odası	389
Kooperatif	43
Sanayi - Ticaret Odası	104
İnisiyatif	17
Platform	13
Diğer	142

STK Statülerine Göre 2003 Yılı Ortalama Üye Sayıları

Statüler	Ortalama Üye Sayısı
Dernek	501
Vakıf	424,2
Sendika	5246,7
Meslek Odası	5687,3
Kooperatif	559,7
Sanayi - Ticaret Odası	2197,4
İnisiyatif	533,2
Platform	71,2
Diğer	300,4

2003 Yılı Gelirlerinin Türlerine Göre Dağılımı

Yatırım Türleri	%
Aidat	12,7
Bağış	11,1
Taşınmaz Mal Geliri	0,6
Yayın	0,6
Proje	1,2
İştiraklerden Gelen Gelirler	0,5
Mali Yatırımların Getirisi	
Piyango, Balo	
Kurs, Eğitim	0,9
Diğer	4,1

Kaynak: (Çevrimiçi) <http://www.stkrehberi.org/istatistik.htm>, 17 Nisan 2008.